

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ROMA İMPARATORLUĞU'NDA İSYANCI
LEJYONLAR

Samed KARA

Danışman
Prof. Dr. Ş. Recai TEKOĞLU

İZMİR-2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Roma İmparatorluğu’nda İsyancı Lejyonlar” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Samed Kara

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Roma İmparatorluğu’nda İsyanı Lejyonlar
Samed KARA

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Tarih Programı

Roma İmparatorluğu’nun yalnızca Antik dünyada değil aynı zamanda tüm tarih boyunca böylesine kalıcı bir etki bırakmasındaki temel nedenlerden birisi de eşsiz lejyon yapısı ve ordusu olmuştur. Roma lejyonları her zaman sorunsuz şekilde işleyen bir makine olarak görülmüş ve her zaman askeri alanda ideal olarak kabul edilmiştir. Fakat özenle planlanan ve yürütülen bu düzen, düşünülenin aksine sık sık sorunlarla karşılaşmıştır. Özellikle Cumhuriyet döneminin son zamanlarında bozulmaya ve değişmeye başlayan ordu yapısı Augustus’un reformları ile yeni bir yapıya bürünmüş ve Roma ordusu dendiğinde akla gelen o ideal formunu kazanmıştır. Yaşanan bu altın çağ Augustus’un ölümü ile son bulmuş ve bu tarihten itibaren imparatorluk hem ordu içerisinde yaşanan sorunlar ile hem de lejyonların desteğini arkasına alan kişilerin doğrudan imparatora karşı başlattıkları ayaklanmalar ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roma Ordusu, Lejyon, İsyan, Ayaklanma, Disiplin.

ABSTRACT
Master's Thesis
Mutinous Legions in the Roman Empire
Samed KARA

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of History
History Program

One of the main reasons why the Roman Empire left such a lasting impression in ancient times and throughout history is its incomparable legions and army structure. The Roman imperial legions have always been mentioned as a perfectly functioning machine and have been accepted as an ideal army system. But contrary to what thought, this military system has faced many problems from time to time. The army structure, which started to corrupt in the late republic period, gained a new form with the reforms of Augustus. This golden age for the army ended with the death of Augustus. From this date on, the Roman Empire had to deal with the uprisings that stemmed from both conflicts within the legions and the people who received the support of the legions against to emperor.

Keywords: Roman Army, Legion, Mutiny, Revolt, Discipline.

ROMA İMPARATORLUĞU'NDA İSYANCI LEJYONLAR

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMA İMPARATORLUK İDEOLOJİSİ VE LEJYONLARIN AKİBETİ

1.1. CUMHURİYETİN SON YILLARINDA ORDU	3
1.2. OCTAVIANUS İLE GELEN DÜZEN	5
1.3. AUGUSTUS'UN ORDUYU KONTROLÜ ALTINA ALMASI	7
1.4. ASKERLER İLE İLETİŞİM	10
1.5. ORDU EKONOMİSİ	12
1.6. BAĞLILIK YEMİNİ SACRAMENTUM	15
1.7. AUGUSTUS'UN İMPARATOR PROPAGANDASI	18
1.8. İMPARATORLUĞUN YAYILMACI POLİTİKASI VE LEJYONLAR	21
1.9. SENATO GÖZÜNDEN İSYAN	22
1.10. İMPARATOR GÖZÜNDEN İSYAN	23

İKİNCİ BÖLÜM

ROMA ORDUSUNUN GENEL YAPISI

2.1. MARIUS REFORMLARI	25
2.2. LEJYON YAPISI	27
2.2.1. Lejyonların Adlandırılması	29
2.2.2. Lejyon Amblemleri	32
2.3. PROFESYONEL ASKERLİK VE HİZMET SÜRELERİ	34
2.3.1. Evlilik	35
2.4. ASKERE ALINMA	35
2.4.1. Askere Alınma Yerleri – Eyaletler	37
2.4.2. Emekli Olmuş Askerlerin Yeniden Askere Alınması	38
2.4.3. Roma Vatandaşı Olmayanların Askere Alınması	39
2.4.4. Kölelerin Askere Alınması	40
2.5. TERHİS OLMA	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMA ORDUSUNDA DİSİPLİN, CEZA VE ÖDÜL SİSTEMİ

3.1. DISCIPLINA VE VIRTUS	43
3.2. CEZA – ÖDÜL DENGESİ	44
3.3. CEZALAR	45
3.3.1. Bireysel Cezalar	46
3.3.1.1. Fustuarium	47
3.3.1.2. El Kesme Cezası	47
3.3.1.3. Cezaları Uygulama İnsiyatifi	48
3.3.2. Grup Halinde Toplu Cezalar	48
3.3.2.1. Decimatio	49
3.3.2.2. Lejyon Dağıtma Cezası	51
3.3.3. Firariler	51
3.4. ÖDÜL SİSTEMİ	52

3.4.1. Corona Obsidionalis ve Corona Civica	53
3.4.2. Diğer Ödüller	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSYANLAR

4.1. İSYAN KAVRAMININ AÇIKLANMASI VE OLAYLARIN GRUPLANDIRILMASI	57
4.2. LEJYON İÇİNDE GELİŞEN İSYANLAR / ASKER İSYANLARI	57
4.2.1. Nedenleri	58
4.3. İTAATSİZLİK	60
4.3.1. Nedenleri	61
4.4. BİR LİDER ÖNDERLİĞİNDEKİ PLANLI AYAKLANMALAR	61
4.4.1. Nedenleri	62
4.5. KOMPLO	62
4.5.1. Nedenleri	63
4.6. AUXILIA BİRLİKLERİNDEKİ İSYANLAR	63
4.6.1. Nedenleri	64
4.7. ANTİK KAYNAKLARDA İSYAN	64
4.8. CUMHURİYET VE İMPARATORLUK DÖNEMLERİNDEKİ İSYANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI	65
4.9. M.S. 14 YILI İSYANLARI	67
4.9.1. Pannonia İsyanı	68
4.9.2. Germania Inferior İsyanı	77
4.10. CALIGULA, M.S. 40, ASKER İSYANI	84
4.11. L. ARRUNTIUS SCRIBONIANUS, MS. 42, KOMUTAN İSYANI	88
4.12. L. CLODIUS MACER, M.S. 68, KOMUTAN İSYANI	90
4.13. GAIUS IULIUS VINDEK, M.S. 68, KOMUTAN İSYANI	92
4.14. L. VERGINIUS RUFUS, M.S. 68, ASKER İSYANI	94
4.15. L. ANTONIUS SATURNINUS, M.S. 89, KOMUTAN İSYANI	96
4.16. AVIDIUS CASSIUS, M.S. 175, KOMUTAN İSYANI	98
4.17. PUBLIUS HELVIUS PERTINAX, M.S. 185, ASKER İSYANI	101

SONUÇ

104

KAYNAKÇA

106

EKLER

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
çev.	Çevirmen
ed.	Editör
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum
ILS	Inscriptiones Latinae Selectae
PIR	Prosopographia Imperii Romani
RIB	Roman Inscriptions of Britain

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Pannonia İsyanı'nın Önemli Noktaları	68
Tablo 2: Germania Inferior İsyanı'nın Önemli Noktaları	77
Tablo 3: Caligula İsyanı'nın Önemli Noktaları	84
Tablo 4: Scribonianus İsyanı'nın Önemli Noktaları	88
Tablo 5: Macer İsyanı'nın Önemli Noktaları	90
Tablo 6: Vindex İsyanı'nın Önemli Noktaları	92
Tablo 7: Rufus İsyanı'nın Önemli Noktaları	94
Tablo 8: Saturninus İsyanı'nın Önemli Noktaları	96
Tablo 9: Cassius İsyanı'nın Önemli Noktaları	98
Tablo 10: Britannia İsyanı'nın Önemli Noktaları	101

EKLER LİSTESİ

EK 1: Roma İmparatorluk lejyonlarının listesi.	ek s.1
EK 2: Roma lejyonunun yapısı.	ek s.2
EK 3: M.S. 80 senesinde Roma lejyonlarının konumları.	ek s.3
EK 4: M.S. 125 senesinde Roma lejyonlarının konumları.	ek s.4
EK 5: Askeri ödüllerden <i>coronae</i> türleri.	ek s.5
EK 6: Lejyonların kutsal sancağı <i>aquila</i> ve diğer sancaklar.	ek s.6
EK 7: Döneminin tüm lejyonlarını liste halinde içeren bir yazıt. CIL VI, 3492.	ek s.7
EK 8: Lejyonların amblemleri.	ek s.8
EK 9: Lejyonların temel askeri birimi olan lejyoner.	ek s.9
EK 10: Tüm birimleriyle lejyon dizilişi.	ek s.10
EK 11: <i>Decimatio</i> cezası.	ek s.11

GİRİŞ

Ordu içerisinde gerçekleşen isyanlar her zaman için en az dışarıdan gelen saldırılar kadar tehlikeli olmuştur. Bunun ilk sebebi barındırdıkları potansiyeldir. Asker isyanlarında mutlaka ortak bir amaç ve çıkar bulunmaktadır. Benzer şekilde şikâyet edilen ve isyana sebep olan durumların da genel sorunlar olduğu görülür. Bir lejyonu ya da ordunun herhangi bir birimini özel olarak isyan etmeye teşvik edecek olaylar nadiren görülür. Genelde hizmet şartlarından ya da yöneticilerden rahatsızlık duyan askerler için en zor kısım ilk adımı atmak olmuştur. İsyana başladıktan sonra çevrelerinde benzer konulardan rahatsız olan fakat meşhur Roma disiplini sebebi ile bunları dile getirmeye çekinen kişiler cesaret bularak bu isyanı desteklemeye başladığında derhal kontrol altına alınması gereken bir kargaşa başlamış olur. İsyanların yayılmamaları için derhal kontrol altına alınmaları bize neden bu kadar tehlikeli olduklarına dair ikinci bir noktayı gösterir. Kendi ordusu içinde yaşanan kargaşalar Roma'nın düşmanları için potansiyel bir fırsata dönüşebileceği için zincirleme bir problemin ilk halkası olabilirlerdi. Roma lejyonlarının tamamının sınır eyaletlerde konumlandırılması buradaki kamplarda yaşanan gelişmelerin diğer halklar tarafından kolaylıkla gözlenmesine ve buna göre hareket edilmesine yol açmıştır.

Bir ordudaki isyanlar inceleneceğinde ilk olarak o ordunun yapısı ve geçirdiği değişim göz önünde bulundurulmalıdır. İsyana, birçok farklı sebepten ve boyutta olabileceği gibi birçok farklı şekilde engellenebilecek bir şeydir. Roma ordusunun meşhur disiplini iki alan üzerine kurulmuştur. Bu alanlar, savaş meydanı ve kamp yaşantısıdır. Savaş meydanındaki disiplinin ve kamp yaşantısındaki disiplinin ise en temel ortak noktaları korkudur. Roma, askerlerinin korkusuz olmasını istemez, aksine korkmalarını ister. Fakat askerler düşmandan değil, kendi komutanlarından ve imparatorlarından korkmalıdır. Bu temel üzerine kurulu meşhur Roma disiplininin iki meyvesi vardır, ilki savaş meydanında düşmandan çekinmeyen cesur bir ordu ve ikincisi ise isyan fikrini aklından geçirmeyecek kadar üstlerine sadık askerler.

Böylesine katı disiplinli bir ortamda yaşanan isyanların sorumluluğunu askerlere yükleyerek onları günah keçisi ilan etmeden önce askerleri isyana iten şeyler incelenmelidir. Antik kaynaklarda kendisine çok fazla yer bulamayan asker

isyanları dönemin antik tarihçileri tarafından çoğunlukla Romalılık olgunluğuna ulaşamamış ve sapıtmış askerlerin gerçekleştirdiği olaylar olarak aktarıldı. Bu olaylarda askerlerin ne kadar haklı ve ne kadar haksız olduklarını görmek için olaylara hem askerlerin hem kamp komutanlarının hem imparatorların ve hatta bazen de senatonun gözünden bakarak yorumlamak gerekir. Daha sağlıklı bir sonuca varabilmek içinse benzer şartlarda ortaya çıkan farklı isyanları karşılaştırmak gerekir. Bu doğrultuda bu çalışmada, ilk olarak Roma lejyonları ve Augustus'un oluşturduğu yeni ordu düzeni incelendikten sonra özellikle imparatorluk döneminin ilk iki yüzyılı içerisinde gerçekleşen ve antik kaynaklarda kendisine yer edinebilmiş ayaklanmalar incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMA İMPARATORLUK İDEOLOJİSİ VE LEJYONLARIN AKİBETİ

1.1 CUMHURİYETİN SON YILLARINDA ORDU

Roma Cumhuriyetinin özellikle son yıllarında generallerin etkin rol oynadıkları görülür. Kendilerine sadık lejyonları sayesinde arkalarına aldıkları askeri güç ile birçok generalin devlet yönetiminde söz sahibi olma çabası oldukça yaygın bir hale gelmişti. Nihayetinde cumhuriyeti yıkıma götüren ve imparatorluk rejiminin doğuşuna sebep olan bu rekabeti tetikleyen askeri güç kaynağını Roma ordusunun çekirdeğini oluşturan lejyonlardan alıyordu. Henüz kalıcı bir form kazanmamış olsalar da lejyonlar ve generalleri arasında aslında temelinde çıkar ilişkisi bulunan bir bağ oluşmuştu. Bu duruma en iyi Iulius Caesar ve ona bağlı askerleri örnek gösterilebilir. Generallerine son derece sadık olan askerler bir noktadan sonra Roma adına değil, Caesar adına askerlik yapıyor kimliğine büründüler ve Caesar'ın istekleri doğrultusunda tereddütsüz ve bütün bir şekilde merkezi Roma yönetimine karşı geldiler. Elbette bu durum yalnızca Caesar'a özgü değildi. Cumhuriyetin son yıllarına doğru artık askerler Roma için değil, Sulla, Pompeius, Caesar, Marcus Antonius gibi isimler için savaşıyorlardı. Roma Cumhuriyetini yıkıma götüren bu militarist akım Marius dönemi ile başlamış oldu. Marius'un yapmış olduğu reformlar sonrasında Roma askeri yapısı yeni bir form kazanırken bu askerleri komuta eden isimlerin de kısa sürelerde güçlenerek devlet içerisinde önemli konumlara gelmelerini sağladı. Bu reformlar sonrasında yeni bir form kazanan lejyonların ve bu lejyonların başlarındaki komutanların devlet üzerindeki egemenlikleri fiilen başlamış oldu. İlerleyen yıllarda başarılı komutan Sulla, arkasına aldığı lejyonların desteği ile Roma'da kontrolü eline aldı ve askeri bir diktatörlük yönetimi kurdu. Sulla'nın ölümünden sonra ise askeri gücün Roma üzerindeki etkisinin en üst seviyede hissedildiği Pompeius ve Caesar'ın devri başlamış oldu. Üstelik bu dönemde Pompeius ve Caesar'ın yanı sıra Crassus gibi son derece önemli ve Roma tarihinin en zengin insanı olarak görülen bir komutan da gözünü yükseslere dikmişti. Bu üçlünün kendi aralarında oluşturacakları üçlü yönetim olarak bilinen *Triumviratus* ve Gallia Cisalpina eyaletindeki Luca kentinde yapmış oldukları görüşme Roma'da *senatus*

yönetiminin inisiyatifı tamamen kaybettiğine ve her şeyin tamamıyla lejyon desteklerini arkalarına alan komutanların insafına kaldığını gösterir.¹ Bu tarihlerden Augustus devrine kadar geçen süre boyunca senatus zamanının çoğunu bu komutanların ordularını dağıtıp dağıtmayacakları endişesi ile geçirdi. Cicero gibi geleneksel cumhuriyet yanlısı olan ve belirli kimselerin askeri güç ile ön plana çıkmasından rahatsızlık duyan soylu senatörlerin çabalarına rağmen *senatus* bu süreçte etkin bir rol oynayamadı.

Roma askerlerinde herhangi bir parti, ideoloji fikri bulunmuyordu. Bir amaç uğruna değil bir kişi uğruna savaşırılar, kendi üstlerinden başkasını tanımazlar ve komutanları mağlup olup askerlerinin çıkarlarını kollayamayacak duruma düşene kadar onun yanında olurlardı.² Bu durumda elbette orduların başındaki kimselerin karizmatik lider kimliklerinin etkisi göz ardı edilemez fakat bu değişimi yalnızca tek bir sebeple açıklamak mümkün değildir. Bu değişim hakkındaki farklı görüşler arasında en çok kabul göreni devletin büyümesi ile doğru orantılı olarak ordunun da büyümesi ve kontrol edilemez bir güç haline gelmeleridir. Bir noktadan sonra orduların başlarındaki kişiler kendi güçlerinin farkına vardılar ve daha bağımsız hareket etmeye başladılar. Bu kişilerin askerlerden destek almaları çok zor olmadı zira uzun süreler boyunca hudutlarda yaşayan ve Roma ile duygusal ve kültürel bağları zamanla zayıflayan askerler kendilerine en yakın otoriteye bağlı kalmaya ve kendi hayatlarını bu kişilere borçlu olarak yaşamaya başladılar. Sıradan bir lejyon askeri Roma'yı değil, kendi komutanını iş vereni olarak görüyordu. Caesar lejyonlarına Roma'ya ilerleme emri verdiğinde lejyon askerleri merkezi Roma devletine karşı geldiklerini değil, Caesar'a itaat ettiklerini düşünerek hareket ettiler. Rubicon Nehri geçildikten sonra Iulius Caesar askerlerine seslenerek onlardan kendisine bağlılık sözü istedi ve sık sık yaptığı gibi kendi saygınlığını koruyacak askerlerine parmağındaki yüzüğü bile seve seve verebileceğini söyledi.³ Askerler ve komutanları arasında kurulmuş olan bu sağlam ve samimi bağ sayesinde Caesar

¹ Suetonius, Divus Iulius XXIV: Bu görüşme iç savaşı geçici bir süreliğine engelleyerek yönetim adına siyasi bir denge sağladı. Fakat öbür taraftan senatonun ne kadar etkisiz kaldığını ve Roma'nın kaderinin yalnızca birkaç kişinin elinde olduğunu gözler önüne serdi. Lejyon destekli generalleri cumhuriyete karşı hamle yapmaktan geri kılan tek şeyin kendileriyle aynı özelliklere sahip ve lejyonların desteklerini arkalarına almış diğer generaller olduğu gerçeğini açığa çıkardı.

² Montesquieu, **Romalıların Yükselişi ve Çöküşü**, çev. Ahmet Saki, Köprü Yay., İstanbul, 2014, s. 96.

³ Suetonius, Divus Iulius XXXIII.

kendisini devlete denk görebiliyor, askerlerinin Roma için değil kendisi için hizmet ettiğini net bir şekilde biliyordu.

Generalleri devletin en tepesine kadar çıkartan bu kuvvetli bağ aynı zamanda bir o kadar da her an kopmaya hazır ince bir iplik gibiydi. Bu sebeple lejyonda görevli sıradan bir subaydan en tepedeki imparatora kadar emir komuta zincirindeki herkes yaşanabilecek bir huzursuzluğun sebebi olabilirdi. Askerlerin komutanlarına duydukları sadakat bağı kendi çıkarları söz konusu olduğunda hiçbir komutanı tanımayacak duruma gelebiliyordu. Roma'nın en büyük generallerinden birisi olarak düşünülen Caesar'ın lejyonları bile iki defa isyan etmişlerdi.⁴ İç savaşlar sonrası devlet yönetiminde ordunun ve askerlerin huzurunun ne kadar mühim bir konu olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. Bu zamandan itibaren başa gelen imparatorlar imparatorluk ideolojilerini ve çizcekleri yol haritalarını belirlerken ilk planda orduyu göz önünde bulundurmuşlardır. İmparatorluk rejimi ile birlikte artık tam anlamıyla bir bütün haline gelen ve ayrı ayrı isimler yerine doğrudan imparatora bağlanan lejyonların isyan etmeleri her zaman imparatorların en büyük kaygıları arasında oldu.

1.2. OCTAVIANUS İLE GELEN DÜZEN

Uzun yıllar boyunca süren iç savaşlar sonucunda Roma Octavianus ile beklediği istikrar ve huzur ortamına kavuşmuş oldu. Meslektaş ve aynı zamanda rakibi olan Marcus Antonius'a karşı zafer kazanarak Roma yönetiminde rakipsiz bir duruma gelen Octavianus devletin her alanında büyük yeniliklere gitti ve zaman içerisinde gerek senatoya gerekse halka mümkün olan en kurnazca ve tepki çekmeyecek şekilde kendi otoritesini kabul ettirdi. Artık hem senato hem de halk tarafından askerlere ve orduya korkulacak bir şeymiş gibi bakılıyordu. Octavianus, Antonius'a karşı kazandığı zaferinden sonra Roma'ya geri geldiğinde ilk iş olarak askeri bir diktatörlük kurma ihtimalinden dolayı korkmuş senatoyu rahatlatmak oldu. Kısa bir süre içerisinde yaklaşık 100 bin kadar askeri terhis etti ve onları yeni elde ettiği topraklara yerleştirdi. Octavianus bu hamlesi ile hem askerlerini hem de senatoyu memnun etmeyi başardı. Yönetiminin ilerleyen yıllarında ise zamana

⁴ Caesar ilk olarak iç savaş sırasında M.Ö. 49 senesinde Placentia'da Legio XI'in ve iki yıl sonra 47 senesinde Campania'da sekiz kadar lejyonun isyanıyla karşı karşıya kaldı.

yayarak kendisini güçlendiren yetkileri bir bir elde etti ve senato bu değişime karşı çıkacak gücü ve hatta farkındalığı sağlayamadan Roma bir imparatorluk yönetimine dönüşmüş oldu. Bir imparator demek, isyan eden askerler için de artık doğrudan en tepedeki muhattap alınacak şahsiyet demektir. Bir imparatoru azletmenin hiçbir yasal olanağı yoktu. Bunu yapmanın tek bir yolu vardı, isyan. İsyen kimi zaman lejyonları arkasına alan komutanlar tarafından açıkça gerçekleştirilirken kimi zaman da gizli kapılar ardında planlanan suikastler şeklinde gerçekleşti. Octavianus'un oluşturduğu yeni yapı askerleri, lejyonları ve dolayısıyla isyan kavramını da etkilemiş oldu.

Caesar'ın manevi oğlu Octavianus'a bıraktıkları arasında kuşkusuz en önemli şey kendi cognomen'i olmuştur. Caesar senatoyu karşısına almış olsa da halk ve ordu tarafından çok sevilirdi. Suikastından sonra da bu sevgi azalmadı, aksine öfke ile birleşerek daha da arttı. Öfkeli halkın ve özellikle de Caesar'ın askerlerinin bu sevgisi onun adını taşıyan resmi varisine yöneldi. Caesar'ın lejyonları ve özellikle de emekli olmuş eski askerleri yeni Caesar için hizmet etmeye hazırdılar. İlk imparator olduğu ve Augustus ünvanını aldığı bu süreçte Octavianus, genç yaşlarından itibaren lejyonlarla iç içe olmuş, erken yaşta ordunun güvenini kazanmış ve başarılarla koşmuştur. Octavianus ordu ile bu kadar iç içe olan ve yönetimi de bir iç savaş sonrası tek başına ele geçirmiş bir kişi olarak elbette askeri meselelerle son derece yakından ve titizlikle ilgilendi. Yeni bir rejim oluştururken devletin her alanında yeniliklere giden Octavianus, kısa süre içerisinde iki iç savaştan çıkmış olan devlete istikrar getirmekle meşgul oldu. Bu istikrar ve huzur ortamı için en önemli yapı taşlarından birisi de ordu içindeki düzendi. Bu sebeple imparatorluğa geçiş sürecinde kendi imparatorluk ideolojisini yaratan Octavianus askeri işlerle de şahsen yoğun şekilde ilgilendi. Cumhuriyetin son yıllarında şekillenmeye başlayan ve "Caesarci ideoloji" olarak anılan bir görüş ortaya çıkmaya başladı ve artık lejyonlar, komutanlar, senatörler Caesarci olarak adlandırılabilirlerdi. İç savaş sonunda Octavianus ve Marcus Antonius iki zıt kişilik olmalarına rağmen Caesarci ideoloji konusunda ortak bir paydada kesişiyorlardı. Romanın en batısından en doğusuna kadar yayılan Caesarci ideoloji nihayetinde yönetimi tek başına ele alan Octavianus sayesinde daha da geliştirilerek faaliyete ve yasalara dökülerek Roma için yeni bir devrin başlangıcı oldu. Ordu disipline edilmeli ve komutanlara değil, doğrudan imparatorlarına sadık olan lejyonlardan oluşmalıydı. Octavianus ordu üzerindeki

denetimleri ve üstlendiği yetkileri ile kendisini ordunun başı olarak görüyor ve askerlerin komutanlarının ötesinde doğrudan kendisine karşı sorumluluk hissetmelerini ve sadakat beslemelerini istiyordu. Bu yeni düzen Roma imparatorluk ordusunu cumhuriyet ordusundan en net biçimde ayıran farklardan birisi oldu.

Yönetiminin ilk zamanlarında Octavianus askerlerden oldukça çekiniyordu. Uzun süre boyunca yaşanan iç savaşlar sebebiyle asker sayısında ciddi bir şişme yaşanmıştı. İç savaş sonrası Octavianus'un ilk amacı kontrolsüzce yükselmiş olan bu asker sayısını azaltmak ve fazla askerleri terhis ettirerek tekrardan sivil idareyi getirmekti.⁵ İç savaş sonrasında Octavianus 60 lejyon devraldı ve bu sayıyı 28'e kadar indirdi. 28 olarak belirlenen lejyonların sayısı çok küçük oynamalar dışında yüzyıllar boyunca bu şekilde kaldı.⁶ Augustus döneminde bu 28 lejyon yaklaşık olarak 150 bin askerden oluşuyor ve sayıları bir bu kadarı daha bulan *auxilia* yardımcı birlikleriyle destekleniyorlardı.⁷ Sivil idareyi yeniden getiren Octavianus savaş zamanlarında halktan ziyade askerlerin taşkınlık yapmasından çekinirdi.⁸ Bu sebeple ilk zamanlarında askerlerine karşı dikkatli olan Octavianus yönetiminin ileriki zamanlarında otoriterliğini ve sertliğini açıkça göstermekten çekinmemiştir. Kendi rejiminin temelini oluşturan orduda disiplini ve katı kuralları tesis eden Octavianus askerleri cezalandırmaktan hiç çekinmeyerek sık sık yüz kızartıcı cezalar vermesiyle bilinmesine ek olarak gerekli gördüğünde çok eski ve zalimce nitelendirilen *decimatio* ile cezalandırmayı da hiç çekinmeden uyguladı.⁹ İsteddiği şey korkulan fakat aynı derecede saygı duyularak bağlı kalınılan bir imparator olmaktı.

1.3. AUGUSTUS'UN ORDUYU KONTROLÜ ALTINA ALMASI

Roma Cumhuriyetinde herhangi bir “başkomutan” rütbesi yoktu. İsimler ihtiyaç halinde lejyonların kontrolünü devralıyorlardı ve askerler bu isimlere bağlanarak itaat ediyorlardı. Augustus bu durumu değiştirerek kendisini ordu evinin çatısı gibi tüm orduyu kapsayacak şekilde en tepeye yerleştirdi ve tüm denetimi ele

⁵ Neil Faulkner, **Roma: Kartalların İmparatorluğu**, çev. Çağdaş Sümer, Yordam Yay., İstanbul, 2020, s. 204.

⁶ Adrian Goldsworthy, **The Complete Roman Army**, Thames & Hudson, Londra, 2007, s. 50.

⁷ Stephen Dando Collins, **Legions of Rome: The Definitive History of Every Roman Legion**, Quercus, New York, 2010, s. 17.

⁸ Montesquieu, s. 99.

⁹ Suetonius, Divus Augustus XXIV.

aldı. Artık imparator aynı zamanda ordunun başkomutanı sıfatını da taşıyordu.¹⁰ Askerler eskiden olduğu gibi en yakınlarındaki komutana değil, en tepedeki imparatora sadakat ve itaat yemini etmeye başladılar. Augustus'un başkomutanlık rütbesini edinmesinin en temel sebebi kuşkusuz isyan riskini ortadan kaldırma amacıdır. Artık cumhuriyet devrindeki gibi ön plana çıkan generaller istenmiyordu. Lejyonların desteğini almış bir general Roma merkezi yönetimi için barbar kavimlerin saldırılarından bile daha büyük tehditti. İmparatorların ilk öncelikleri her zaman iç huzur oldu. İmparatorların başkomutan sıfatını almalarıyla birlikte asker ile aralarındaki bağda subaylar devre dışı bırakılarak dolaylı yol yerine doğrudan bir bağlantı amaçlandı. Bu karar sayesinde generallerin de sorumlulukları arttı ve cumhuriyet dönemindeki kadar özgürce hareket imkanları kalmadı. Artık hem senatoya hem de imparatora göre hareket etmek zorunda olan birer askeri memura dönüştüler.

Augustus ordunun yalnızca askeri meseleler ile alakadar olmasını istiyordu. Ordu Augustus'un en büyük gücü olacak fakat aynı zamanda siyasetten ve Roma'dan da uzak duracaktı. İç savaş sonrasında hem halkın hem de askerlerin yorgunluğunu fırsat bilerek orduda yenilenmeye ve daralmaya gitmeyi düşündü. Halk gibi askerler de son derece yıpranmış ve birçoğu tasfiyelerini ister durumdaydılar. Augustus'un amacı kendisi tarafından kontrol altına alınmış ve tamamen depolizite edilmiş bir ordu yaratmaktı. Ordu Roma'dan ve yönetimden tamamen uzaklaştırılmalıydı. Roma Cumhuriyeti'nde ayrı bir profesyonel askeri subay sınıfı oluşmamıştı. Bu doğrultuda Augustus'u destekleyecek ya da ona engel olacak, ikna edilmelerini gerektirecek bir grup bulunmuyordu. Birlikleri kontrol etmek, yönetimde yükselmeyi amaçlayan herkesin yapabilmesi gereken bir şey olarak görülüyordu ve Roma kentinde kalarak yükselme hedefinde olan kişiler bu görevleri uzun süreler devam ettirmeye çok da gönüllü olmuyorlar, misyonlarını tamamlayıp Roma'ya eski düzenlerine kaldıkları yerden devam etmek için dönüyorlardı.¹¹ Bu doğrultuda Augustus orduyu kontrol altına almak için onların başına geçecek kişileri de kontrol altına almalıydı. Bu kontrolü yeni bir eyalet sistemi kurarak sağladı.

¹⁰ Faulkner, s. 205.

¹¹ J. A. Crook, "Augustus: Power, Authority, Achievement", **The Cambridge Ancient History Volume X**, (Ed. Alan K. Bowman, Edward Champlin, Andrew Lintott), Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 114.

Augustus Roma devletini 3 ayrı idari yapıya ayırdı. Bunların ilki olan Roma kenti ve İtalya coğrafyası her zaman olduğu gibi ayrıcalıklı bir konumda, imparatorluğun idari merkezi olarak bırakılırken geri kalan tüm eyaletler imparator ve senato eyaletleri olarak iki ayrı gruba ayrıldı. İmparatorluğun hudutlarında bulunan tüm eyaletler imparatorluk eyaleti olarak belirlendi ve imparator bu eyaletlerde kontrolü ele almış oldu. Hudut eyaletlerinin ortak noktaları ülkeyi dışarıdan gelecek saldırılardan korumak ve yeni seferler yapmak için askerlerin konumlandırıldığı eyaletler olmalarıydı. Roma ordularının çok büyük bir kısmı bu eyaletlerde konumlandırılmışlardı. Yeni düzenleme sayesinde bu imparatorluk eyaletlerindeki orduların başında bulunan *proconsuller* doğrudan imparator tarafından atanıyorlardı. Bu kimseler *Legatus Augusti propraetore* olarak adlandırılıyorlar ve doğrudan doğruya imparatorun elçisi sıfatıyla burada yöneticilik ve generallik yapıyorlardı. Lejyonların başlarındaki *Legatuslar* da kendilerinden üst rütbede birisinin varlığıyla ve bu kişinin doğrudan imparatorun elçisi olması sebebiyle üzerlerinde daha fazla yük ve sorumluluk hissetmeye başladılar. Böylelikle Augustus kendi seçtiği ve kendisine sadık olan adamları sayesinde bütün ordulara emir verebiliyor, bu eyaletlerin yönetimini elinde tutuyordu.¹² Augustus kendi atadığı adamlarıyla birlikte tüm ordunun denetimini sağlamış oldu. İmparator eyaletlerinin gelirleri de senato eyaletlerinin aksine *aerariuma* değil, imparatorun kontrolündeki *fiscus* hazinesine aktarılıyordu. Senato eyaletleri güvenliği sağlanmış, dışarıdan gelecek tehditlere karşı korunaklı olsalarda tehdit içeriden de gelebilirdi. Bu sebeple Augustus bu bölgelerin başında bulunan *propraetor* ya da *proconsuller* ile daime etkileşim içerisinde kalmaya özen gösterdi. Augustus, senatonun kendi yönetimlerindeki eyaletlere atadıkları valileri dahi denetleyebiliyordu. Augustus'un doğrudan valiler ve eyaletler ile iletişime geçebiliyor olması bir noktadan sonra senatoyu devre dışı bırakan bir gelişme oldu ve senato ile eyaletler arasındaki olası bir isyan iletişimi üzerinde de güçlü bir denetim sağlamış oldu. Her ne kadar kendi dönemi için bu durum böyle gözükse de kendisinden sonra gelecek imparatorlar için aynı güven ortamı olmayacak ve senato ile eyalet yöneticilerinin gizli iletişimleri fiilen isyanlara kadar gidecekti.

¹² Reginald H. Barrow, **Romalılar**, çev. Ender Gürol, İz Yay., İstanbul, 2018, s. 83.

1.4. ASKERLER İLE İLETİŞİM

Bir imparatorun güvenliği ve arkasındaki destek ciddi oranda çevresindeki birimler ile kurduğu iletişim ve oluşturduğu imaja bağlıydı. Bu birimlerin en önemlileri senato ve ordudur. İmparator oluşturduğu imaj ile askerler tarafından çok sevilabilir, çok korkulabilir ya da nefret edilebilirdi. Cumhuriyet dönemi ile kıyaslandığında iletişim meselesi imparatorluk döneminde daha farklı bir hal almıştır. Cumhuriyet döneminde devlet içerisinde yükselme hedefleri olan kişiler bunu başarmanın mutlaka kuvvetli bir askeri destek ile mümkün olduğunu biliyor ve bunun farkında olarak askerlerle iletişimlerine son derece dikkat ediyorlardı. Bu ilişkide hoş tutulması gereken taraf daima askerlerdi. Komutanlar askerlerinin kendilerinden korkmalarını ve saygı duymalarını istiyorlar, bunun yanı sıra kendileri ile askerler arasında duygusal bir yoldaşlık bağı da oluşturmaya çaba gösteriyorlardı. Bu yoldaşlık bağı sayesinde zor zamanlarda askerler komutanlarını desteklemeye devam edeceklerdi. Bu sebeple cumhuriyet dönemi komutanları iletişim konusunda oldukça dikkatli ve hitabet konusunda son derece usta kişiler olmuşlardır. Fakat imparatorluk dönemine gelindiğinde durum daha farklı bir hal aldı. İmparatorlar artık hazır bir sistemin başına geçiyorlar ve halihazırda devlet içerisinde bulunabilecekleri en üst konumda oluyorlardı. Bu durumda hırs duygusundan yoksun ve orduya muhtaç olmadığını düşünen bazı imparatorların orduyu ve ordu ile iletişimi ihmal ettikleri, askerleri ile sağlıklı bağlar kuramadıkları görülür. Sevgi beslenmeyen ve iletişimden son derece kopuk, sıradan bir askerden son derece uzak gözükken bir imparatora sadakat beslemektense aynı kampı paylaştıkları ve iletişim kurabildikleri komutanlarına sadakat beslemeye eğilimli askerler her zaman isyankâr komutanların bir numaralı kozları olmuşlardır.

Bir imparator askerlerine karşı isterse bir efendi, isterse komutan ve hatta silah arkadaşı olarak yaklaşabilirdi.¹³ Augustus, Iulius Caesar'ın askerler ile kurmuş olduğu samimi bağı doğru bulmuyor, bunun askeri düzene ters olduğunu ve kendisine yakışmadığını düşünüyordu. Caesar hiç çekinmeden askerleri ile samimi ilişkiler kurmuş, onlardan birisi gibi davranmış ve bunu dile getirmekten

¹³ Sara Elise Phang, **Roman Military Service Ideologies of Discipline in the Late Roman Republic and Early Principate**, Cambridge University Press, New York, 2008, s. 239.

çekinmeyerek sıklıkla askerlerine “silah arkadaşım” şeklinde hitap etmiştir.¹⁴ İç savaş boyunca büyüyen bu askeri yoldaşlık ruhu sonrasında da devam ettirildi fakat Augustus bu havanın devam etmesini istese de Caesar’ın yaptığı gibi alenen değil, daha sınırlı şekilde olması gerektiğini düşündü.¹⁵ Özel konuşmalar dışında bu tarz bir hitabı kendi öz evlatlarına dahi yasakladı.¹⁶ Kendisinin askerlerle denk değil, askerlerin başı ve her şeylerini muhtaç oldukları yegane lider olarak görülmesini istiyor, kendisine üst, yüce bir kimlik oluşturunuyordu. Yine de bazı özel konuşmalarda istisnalar yapıyor ve askerlere samimi davranıyordu. Quintilianus, Augustus’un bir askerle sohbeti sırasında ona silah arkadaşı, yoldaş anlamında “*commilito*” şeklinde hitap ettiğini anlatır.¹⁷ Augustus’un *Res Gestae* eserinde kendisini oldukça mütevazı bir insan olarak betimlediği net bir şekilde görülür. Bu sembolik mütevazilik sonraki imparatorlardan bazılarında da görüldü. Hemen hemen her imparator *commilito* şeklinde hitabı benimsedi ve askerlere onlardan birisi olduklarını hissettirmeye çalışarak bir bağ kurmaya çalıştılar. Traianus, Hadrianus ve Niger gibi bazı isimlerin askerler ile, yan yana yürüdükleri hatta Niger’in askerlerle birlikte onların yemeğini yediği, *sarcinasını*¹⁸ kendisinin taşıdığı anlatılır.¹⁹

Söz konusu isyan esnasında askerler ile iletişim olduğunda imparatorlar adeta politikacı kimliklerine bürünerek hareket etmişlerdir. İmparatorlar her zaman ilk olarak askerlerle uzlaşma yolunu tercih ettikleri için bir isyan esnasında en önemli kişi “elçi” oluyordu. Bir isyan kamp içerisinde başarılı olduğunda askerlerin gözü doğrudan Roma’ya dikiliyor ve oradan gelecek tepki bekleniyordu. Bu durumda imparatorların askerler ile ne şekilde bir iletişim kuracakları son derece önemli oluyordu. Sıradan bir subayın ya da kölenin elçi olarak gönderilmesi askerler tarafından öfkeyle karşılanabiliyordu. Ya da aksi bir örnek verilecek olursa İmparator Tiberius’un isyancı askerler ile uzlaşmak üzere kendi oğlu Drusus’u yetkilendirmesi isyancı askerler tarafından olumlu karşılanmış ve ciddiye alındıklarını düşünmelerini

¹⁴ Suetonius, Divus Iulius LXVII.

¹⁵ J.B. Campbell, **The Emperor and The Roman Army 31-BC – AD 235**, Clarendon Press, Oxford, 1984, s. 34.

¹⁶ Suetonius, Divus Augustus XXV

¹⁷ Quintilianus, Institutio Oratoria VI.3.95.

¹⁸ Sarcina: Marius döneminden itibaren askerlerin omuzlarında taşıdıkları kendilerine ait gerekli teçhizatların yanı sıra bir askere en az 3 gün yetecek kadar yiyecek barındıran ve zırhsız, silahsız şekilde yaklaşık 20 kiloya denk gelen askeri yük. Detaylı bilgi için bkz. Der Kleine Pauly, *Sarcina* maddesi.

¹⁹ Scriptorum Historiae Augustae, Pescennius Niger, XI.3.

sağlamıştı.²⁰ Özellikle doğrudan bir subayın ya da valinin önderliğinde olmayan ve doğrudan askerler tarafından çıkartılan isyanlarda imparatorların bir çeşit oyalama taktiği uyguladıkları görülür. Askerlerin isteklerinin değerlendirildiği ve bir şekilde orta yol bulunarak bu isteklerin kabul edileceği havası verilmeye çalışılır. Bunu yapmaktaki temel amaç zaman kazanmaktır. İsyan edenler sıradan bir eyalet halkı değil, son derece iyi eğitilmiş Roma askerleri oldukları için olası bir ilerleyişe geçişin ne kadar tehlikeli olunduğunun farkında olan yöneticiler bu isyankâr askerlere isteklerinin değerlendirildiğine dair bir izlenim vererek onları hoşnut etmeye ve bu esnada isyanın bastırılması için gerekli ortamın oluşturulmasını sağlarlar. Bu esnada isyan kampla sınırlı tutulmaya çalışılırdı zira diğer lejyonlara ulaşan bir isyan haberi birdenbire büyük bir isyan dalgası oluşturabileceği için Roma bu süreci oldukça soğukkanlılıkla halletmeye özen gösterirdi.

1.5. ORDU EKONOMİSİ

İç savaşlar sonrasında askerlik artık cazip bir iş olarak görülmemeye başlandı. İmparatorluğun en çok ihtiyacı olan şey ise iç savaş ile yaşanan lejyonlardaki şişliğe son vererek sürekli yenilenen ve taze kalan bir lejyon sistemi oluşturmaktır. Bunu yapmak demek bir taraftan yeni kişileri orduya alırken diğer taraftan da ordudaki eski askerleri terhis etmek demektir. Her ikisi de ayrı birer gider teşkil ediyordu. Öncelikle askere yeteri kadar alım yapılabilmesi için askerlik mesleğinin cazip bir hal alması gerekiyordu zira askerlik imparatorluk dönemine geçilmesiyle birlikte artık ömür boyu yapılan profesyonel bir meslek halini almıştı. Augustus akla ilk gelen yöntemle birlikte askerlerin maaşlarına bir standart getirdi ve bu konuda cömert davrandı. Karşılaştırma yapmak adına, sıradan halktan yetişkin bir özgür erkek yıllık 500 ila 1000 *sestertius* arası kazanırken Augustus zamanında bir lejyonerin kazandığı asgari ücret 900 *sestertius* kadardı. Erken dönem lejyoner maaşı 1.200-2.000 *sestertius* olarak tahmin ediliyor.²¹ Bu rakam zamanla enflasyon ve

²⁰ Askerler kendileri için gelen kişinin İmparator Tiberius'un oğlu Drusus olduğunu öğrendiklerinde Drusus henüz isyan bölgesine varmadan önce onu karşılamışlar ve bu saygı gösterimi ile uzlaşma adına önemli bir adım atmışlardı. Detaylı bilgi için bkznz. 4.8.1. no'lu konu başlığı.

²¹ Willem M. Jongman, "The Early Roman Empire: Consumption" **The Cambridge Economic History of the Greco-Roman World**, (Ed. Walter Scheidel, Ian Morris, Richard P. Saller), Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s. 601.

paranın değeri kaybetmesi gibi sebepler ile Domitianus döneminde 1200, Septimus Severus döneminde 2000 ve Caracalla döneminde 3000 *sestertius* ulaşmıştı.²² Elbette bu rakamların yeterliliği ve askerlerin refah seviyeleri bir noktada kendi harcamalarına da bağlıydı. Özellikle erken imparatorluk dönemlerinde askerlerin para harcamabilecekleri sosyal bir çevrelerinin olduğu söylenemez. Fakat ilerleyen dönemlerde garnizonların daha kalıcı bir hal almaları ve etraflarında oluşan *canabae* ve diğer sivil yerleşim yerleri geliştikçe Roma askeri ticarete ve ekonomide daha etkin bir rol oynamaya başladı.²³

Askerlerin aldıkları maaşların yeterliliği kadar emekli olduklarında elde ettikleri de önemliydi. Bir asker birikim yapmaktansa kazandığı parayı anlık ihtiyaçlarına harcamaya daha müsait birisiydi. Bu sebeple terhis olan askerlerin çok da rahat yaşamlar sürdürdükleri söylenemez. Cumhuriyet döneminde emekli olan askerler genelde yeni ele geçirilen yerlerdeki topraklara yerleştirilirdiler. Emekli askerlerin huzursuzluk çıkartmaları Roma'da her zaman çekinilen bir mesele olmuştu. Özellikle Caesar'ın emekli askerleri iç savaş esnasında emekli de olsalar ne kadar tehlikeli olabileceklerini göstermişlerdi. Emekliliğe ayrılmış olan askerlerin huzursuzluk çıkarmaları ve hatta isyan etmelerinden çekinen Augustus bu askerlerin maaşları ve ikramiyeleri konusunda yüksek kalitede bir standart belirlemek istiyordu zira daha önce gazi askerler ile bir sorun yaşamıştı.²⁴ Augustus terhis olan askerlere toprak vermenin bir alternatifi olarak nakit ödeme şeklinde ikramiye verilmesine karar verdi. Bu ikramiye 16 yıl görev yapan muhafızlar için 20bin *sestertius*, 20 yıl görev yapan normal lejyon askeri için 12bin *sestertius* şeklinde belirlendi.²⁵ Bu para dönemin şartlarına bakıldığında oldukça cazip seviyedeydi. Hatta Lejyon askerinden farklı olarak Praetor muhafızları için bu ödeme 20 bin *sestertius* civarındaydı.²⁶ Augustus Res Gestae'da 300 binden fazla kişiyi askerlik görevlerini yaptıktan sonra kolonilere yerleştirdiğini ya da memleketlerine gönderdiğini ve de hepsine arazi

²² Campbell, ss. 161-162.

²³ H.M.D. Parker, **The Roman Legions**, Barnes & Noble, New York, 1993, ss. 220-221.

²⁴ Suetonius, Divus Augustus XIII: Octavianus, Philippi Savaşı sonrasında emekli askerleri Italia'ya götürerek buradaki yerel bölgelere yerleştirdi fakat toprak sahipleri yerlerinden oldukları sebebiyle, emekli askerler ise hak ettikleri ödülü alamadıkları gerekçesi ile tatmin olmadılar ve bir huzursuzluk ortamı oluştu.

²⁵ Cassius Dio, LV, 23.

²⁶ Collins, s. 17.

tahsis ettiğini ya da para ödülleri verdiğini söyler.²⁷ Caracalla dönemine gelindiğinde emeklilik ikramiyesi yaklaşık 20 bin *sestertius*a kadar çıkmıştı.

Emeklilik sonrasının garantiye alındığı bir ortamda insanlar hem askerliğe daha sıcak bakacaklar hem de görevlerine daha bağlı olacaklardı. Fakat bu imkanları sağlamanın bir de ekonomik boyutları vardı. Cumhuriyet dönemi ordu ekonomisi hiçbir şekilde bir standarda ya da sağlam temellere oturtulmamıştı. Zor zamanlarda kullanılmak üzere lejyonlara özel bir birikim bulunmuyordu. Lejyon askerleri söz konusu uzun hizmet süreleri ile ödemeleri olduğunda isyana son derece meyilliydi. Öyle ki Caesar'ın lejyonları bile açıkça isyanın eşiğine gelmişler ve anca Caesar'ın onlara bir sonraki seferin ganimetleri ile ödeme yapacağına ikna etmesi sayesinde yatıştırılabilmişlerdi.²⁸ Bu durumda İmparatorluğun ordu için ayrı bir ekonomi ve hazine düzeni kurması gerekliliği ortaya çıktı. Hazineleer imparatorun ve senatonun kontrolünde olmak üzere *Aerarium* ve *Fiscus* olarak ikiye ayrıldı. Augustus bu hazinelere ek olarak ordu için özellikle de görev süresini doldurmuş ve emekliliğe ayrılmış askerler için *Aerarium Militare* adında yeni bir hazine kurdu. Bu girişimi çok fazla destek görmeyen Augustus yeni kurulan hazineye fon sağlamakta oldukça zorluk yaşadı.²⁹ En sonunda bu hazineye kendi mirasından 170 milyon *sestertius* bağışlayarak fon sağladı.³⁰ Hazinenin düzenli gelir ihtiyacını ise ölüm sonrası verasetler ve açık arttırmalara %5 oranında alınan vergiler getirerek sağladı.³¹ Bu ölüm vergisi yaklaşık 170 senedir Roma vatandaşlarından doğrudan alınan ilk vergi olmuş ve bu sebeple de oldukça tepki çekmiştir. Özellikle varlıklı aileler yüzdelik pay ödemesi dolayısıyla önemli miktarlarda vergiye tabii olmuşlardır. Her ne kadar hoşnut olmasalar da ciddi anlamda bir tepkide bulunamadılar ve Augustus'un bu kararına herkes gibi itaat ettiler. Böylelikle oluşturulan bu yeni hazine sayesinde emekliliğe ayrılan asker ve subayların ordudan memnun şekilde ayrılımları, Cumhuriyet dönemindeki gibi komutanların vadettikleri topraklara muhtaç

²⁷ Res Gestae Divi Augusti, I, 15.

²⁸ H. M. D. Parker, ss. 76-77.

²⁹ Cassius Dio, LV, 25.

³⁰ Res Gestae Divi Augusti, III, 40; Cassius Dio, LV, 25.1-3.

³¹ Cassius Dio, LV, 25.5; Tacitus, Annales I, 78; Cassius Dio'nun anlatımına göre fakir halk ve birinci dereceden akraba olanlar "*vicesima hereditatium*" adındaki bu vergiden muaf tutuluyordu. Yani vergi daha çok ekonomik durumu iyi olan üst sınıftan halkı ilgilendiriyordu. Detaylı bilgi için bkz. A Dictionary of Greek and Roman Antiquities, *Vicesima* maddesi.

kalmamaları ve hayatlarının geri kalan kısımlarında imparatora herhangi bir sorun çıkartmamaları için somut bir adım atılmış oldu.³²

Ordu ve ekonomi arasındaki ilişkiyi devletin bakış açısıyla biraz daha inceleyecek olursak, ordunun ekonomi üzerinde göz önünde olandan çok daha fazla bir etkisi olduğunu görebiliriz. Özellikle kuzeyde konumlandırılan orduların hem yerel eyalet halkı ile hem de sınır ötesi halklar ile aktif olarak ticaret içerisinde olduklarını ve hem o bölge hem de devlet için çok önemli tedarik anlaşmalarında bulundukları görülür. Bu durum hem lejyonlarda hem de auxilia birliklerinde görülüyordu. Örneğin Britannia'da Hadrianus duvarının hemen güneyinde bulunan *auxilia castrum*'u olan Vindolanda'da bu tarz bir uygulama hakkında yazılı kanıtlar bulunmuştur.³³ Bu tarz anlaşmaların büyük bir çoğunluğunu tahıl tedarikinin ve deri ticaretinin oluşturduğunu düşünmek yanlış olmaz. Üstelik bu tarz bir askeri ticaretin sivil vergilendirmeye tabii olmamasından ötürü uzun mesafeli ticaret ağlarının kullanımının tahmin edilenden ok daha yaygın olabileceği düşünülmektedir. Bütün bu şartlar göz önüne alındığında bu ticaret ağının *praefectus annonae* tarafından denetlenmiş olması muhtemeldir.³⁴ Görüldüğü üzere sınırdaki eyaletlerde bulunan ordularda gerçekleşebilecek bir isyan hem o eyaletin hem de çevre eyaletlerin ticaret ağını da birinci dereceden olumsuz etkileyerek Roma için en önemli ticari emtialardan birisi olan tahıl dolaşımını zora sokabilirdi. Bu tarz bir duruma örnek olarak Africa'da bulunan ve isyan ederek Roma'ya giden tahıl gönderimini kesen isyancı bir lejyonda detaylı şekilde görebiliyoruz.³⁵

1.6. BAĞLILIK YEMİNİ SACRAMENTUM

Roma'da askerlerin göreve başlarken ettikleri *Sacramentum Militae* adıyla bilinen kutsal bir yemin bulunmaktaydı. Bu yemin özellikle dini açıdan önemi ile ön plana çıkıyor ve bu vesileyle Roma ordusunda ve askeri hukuktaki dini etkinin de bir

³² Suetonius, Divus Augustus XLIX: Suetonius'un aktarımına göre askerlerin maaşlarının ve emeklilik ödüllerinin bir standarda bağlanması ve kaynak oluşturmak adına yeni bir hazine kurularak özel vergiler getirilmesi doğrudan doğruya emekli askerlerin hayatlarını rahatça sürdürebilmeleri ve isyan etmelerini engellemek amacıyla yapılmıştır.

³³ David Mattingly, "The Imperial Economy", *A Companion to The Roman Empire*, (Ed. David S. Potter), Blackwell, Oxford, 2006, s. 296.

³⁴ Mattingly, s. 296.

³⁵ Bknz. 4.11. no'lu konu başlığı.

kanıtı olarak bulunuyordu. Askerler imparatorluk rejimi kurulmadan çok daha eski zamanlarda da bir bağlılık yemini ediyorlardı. Bu yemin belirli bir kişiye edilmiyor ve genel bir kapsam içeriyordu. *Res publicay*ı korumak, devlete bağlı kalmak ve savaşı terk etmemek gibi meselelerde bir askerler itaatkâr olacaklarına dair sözler veriyorlardı. Halikarnassoslu Dionysios'un anlatımına bakıldığında bu yeminin kökeni imparatorluk rejiminden yaklaşık 4 yüzyıl geriye kadar götürmek mümkündür.³⁶ Titus Livius'a göre genel bir yemin yerine belirli bir kişi adına yemin edilmesi ilk olarak M.Ö. 216 senesinde askerlerin tribünlerine yemin etmesi ile başlanmış oldu ve bir geleneğe dönüştü.³⁷ Marius, Cinna, Sulla ve Pompeius gibi birçok isme askerlerin defalarca sadakat yeminleri ettikleri oldu. Özellikle Caesar, iç savaşı anlattığı kitabında hem kendisine hem de rakiplerine edilen sadakat yeminlerinden sıklıkla bahseder.³⁸ *Sacramentum* olarak görülen bu askeri yeminin sabit bir metni bulunmamakta, lejyondan lejyona ve sadakat yemini edilen isme göre çeşitlilikler göstermekteydi. Askere alınırken, savaş öncesinde ya da savaş sonrasında zor zamanlarda askerlerin yemin ettikleri görülebiliyor. Aynı şekilde bir asker bireysel ya da toplu şekilde cezalandırıldıktan sonra örneğin bir *decimatio* sonrası hayatta kaldıysa yeminini yenilemesi talep edilebiliyordu. Bu yemin metninin genel içeriği askerlerin komutanlarının emirlerine itaat edecekleri, herhangi bir talimat almadıkları sürece askerlik hizmetini terk etmeyecekleri ve muharebe alanını terk etmeyecekleri gibi konuları kapsıyordu.³⁹ Augustus hakimiyeti boyunca 500 bin civarı Roma vatandaşının askeri yeminle kendisine bağlandığını yazar.⁴⁰

Dionysios'un aktardığına göre Romalıların tüm *sacramentum*lar arasında en katı şekilde bağlı kaldıkları ve önemsedikleri, askeri yemindi. Komutanlar askerlerini nereye götürürse götürsünler, askerler itaat etmek zorundaydılar. Yasalar komutanlara emirlerine itaat etmeyen askerlere yargılama olmaksızın ölüm cezası verme hakkı tanıyordu.⁴¹ Bu yeminin dini açıdan bu kadar önemli olmasının sebebi aslında komutanlara edilen bir yemin gibi durmasına rağmen doğrudan tanrılara ediliyor olmasıydı. Askerler kendi komutanlarına ve askerlik hizmetlerine bağlı

³⁶ Dionysios Halicarnasseus, *Antiquitates Romanae*, X.18.2

³⁷ Titus Livius, XXII.38

³⁸ Caesar, *De Bello Civili*, I.23.5, II.32.10 vb.

³⁹ Campbell, s. 19; Vegetius II, 5.

⁴⁰ *Res Gestae Divi Augusti*, I, 15.

⁴¹ Dionysios Halicarnasseus, *Antiquitates Romanae*, XI.43.2

kalacaklarına dair doğrudan tanrılara yemin ediyor ve bu yemin çiğnendiğinde günahkâr konumuna düşmüş oluyorlardı. Yeminin doğrudan tanrılara yapılıyor olması *sacramentum militae*'ın komutanlara verilen basit bir bağlılık sözünden çok daha fazlası olmasını sağlamıştır. Dini öneminin yanı sıra askeri hukuk açısından da askerler kendilerini doğrudan komutanlarının yargısına ve insafına teslim etmiş oluyorlardı. Yemin etmiş bir asker, askeri hukuku ve askerlik hizmetinin yükümlülüklerini tanıdığını ve bunları yerine getirmedeğinde alacağı cezalara razı olduğunu kendi rızası ile beyan etmiş oluyordu.

İmparatorluk rejimine geçildiğinde de bu yemin geleneği sürdürüldü. Augustus yönetiminde askerler her sene 1 Ocak'ta, sonraları 3 Ocak'ta bağlılık yemini ediyorlardı.⁴² İçerik açısından benzer özellikler taşımaya devam eden sadakat yeminine gelen en büyük değişiklik yeminin kime edildiği meselesi oldu. Augustus tüm kontrolü elinde tutmak, kendisine rakip olacak herhangi bir başka ismin yükselmemesini istiyordu. Onun isteği doğrultusunda artık askerler görevlerine başlarken doğrudan imparatorun kendisine bağlılık ve sadakat yemini ediyorlardı.⁴³ Augustus bunu başkomutan sıfatını kullanarak gerçekleştirdi. Artık lejyonların başındaki isimlerin ötesinde doğrudan imparatora bağlılık gerçekleşiyordu. Böylece artık askerler doğrudan imparatoru kendilerine iş veren ve hayatlarını devam ettirmelerini sağlayan yegâne kişi olarak görmeye başladılar. Bu yemin ile askerlerin başlarındaki komutanın imparatora karşı bir girişimi olduğunda ona destek vermemeleri ve yeminlerine sadık kalarak imparatoradan yana olmaları hedeflendi. İmparatorluğun ileriki dönemlerinde yeminlerine sadık kalarak isyana karışmayan ve imparator tarafından ödüllendirilen lejyonlar oldu.⁴⁴

⁴² Collins, s. 20.

⁴³ Faulkner, s. 205.

⁴⁴ Goldsworthy, s. 50; İsyana karışmak yerine imparatora sadık kalmayı tercih eden lejyonlar akla ilk geldiği gibi çeşitli para ödülleri, subaylar ise terfiler alabiliyorlardı. Fakat işin ayriyetten onursal bir tarafı da mevcuttu. Bu lejyonlara imparator tarafından kalıcı olarak bazı unvanlar veriliyordu. Bu unvanlar arasında en bilindiği ve yaygını "*Pia Fidelis*" ünvanıdır. "*Sadık ve vefalı*" anlamında verilen bu ünvanlar aynı lejyonlar tarafından birden çok kez alınabiliyor ve kaç kez alındıkları da lejyon isimlerinde belirtilerek kullanılıyordu.

1.7. AUGUSTUS'UN İMPARATOR PROPAGANDASI

Yeni rejime geçildiğinde bu yeni düzenin ve yeni güç dengelerinin hem halk tarafından hem de devletteki kurumlar tarafından daha kolay bir şekilde kabul görmesi amacıyla çeşitli yöntemler ile propaganda uygulanması en eski çağlardan günümüze kadar uygulanmış bir yöntemdir. Augustus da imparator kavramını mümkün olduğunca kabul ettirmek ve devlet yönetiminde normalleştirmek fakat aynı zamanda bir o kadar da yüceltmek amacı ile son derece etkili bir propaganda uygulamıştır. Augustus'un Caesar'dan devralarak devam ettirdiği bu politika sayesinde bir nevi imparator makamının yüceliği ve her zaman için mümkün olan en doğru kişinin imparator olduğu algısı yaratılmıştır. Augustus bu algıyı yalnızca kendisi için değil kendinden sonra gelecek olan diğer imparatorlar için de oluşturmuş ve onlara büyük bir iyilik etmiştir.

Sikkeler imparatorların en aktif olarak kullandıkları propaganda araçlarıydılar. Dönem şartları göz önüne alındığında geniş kitlelere bilgi aktarım imkânı oldukça sınırlıydı. Muhtemelen paralar bilgiyi en geniş kitlelere ulaştıran araçlardı. Hem dolaşımları oldukça fazlaydı hem de doğrudan askerlere teslim ediliyorlardı. Bu avantajları sebebiyle madeni paralar imparatorların askeri imajlarını en yoğun şekilde gösterdikleri alan oldular. Zira sikkelerin çoğu basıldıktan sonra ilk etapta askerlere dağıtılmışlardı.⁴⁵ Genelde askeri başarılar sonrasında imparatorlar bu başarıları sahiplenmek adına paraları kullandılar. Güçlü bir komutan imajı yaratmakta paraların ne kadar işe yaradığı ise tartışmalıdır.

Geç Cumhuriyet döneminde sıkça görülen güçlü komutan imajının artık tek başına yeterli olmayacağı çok açıkça görülüyordu. Güçlü komutanların kendileri gibi güçlü rakipleri olabilirdi. İmparatorun güçlü olmaktan da fazlası olması gerekiyordu. Iulius Caesar güçlü lider kimliğini bir üst seviyeye taşıyarak kendisini tanrısallaştırdı. Ölümünden sonraysa herkes tarafından bir tanrı olarak kabul edildi ve böylece oğluna da büyük bir miras bırakmış oldu. Artık ülkeyi yöneten kişi sıradan birisi değildi. Ülkeyi yönetmek için en uygun kişiydi zira kendisi bir tanrının soyundan geliyordu.

⁴⁵ Campbell, s. 121.

Augustus çok genç yaşlarından itibaren yönetimde söz sahibi olur olmaz kendi planlı ve sistematik propaganda programını işleyişe geçirdi. Bir lider için en önemli güvence kendisini herkese kabul ettirmiş olmasıdır. Augustus'un yönetim planında da gücün ve otoritenin tesisi çok önemliydi. İlk ve en büyük kaygısı bir ordu komutanı olarak kamuoyu tarafından kabul görmektir.⁴⁶ Bu sebeple ilk olarak kendisini Tanrısal Caesar'ın oğlu olarak sonrasında da güçlü bir askeri lider olarak kabul ettirmek için çabaladı. Bunları yaparken en güçlü silahı Caesar *cognomeni* oldu. Cicero, Augustus'un en büyük rakibi olan Marcus Antonius'un ondan bahsederken "*her şeyini adına borçlu olan*" diye bahsettiğini aktarır.⁴⁷

Iulius Caesar kendi soyunu açık bir şekilde Aeneas'a ve tanrıça Venüs'e dayandırıyor. Bu şekilde kendisinin tanrıların soyundan, Roma'nın kurucularından olan üstün bir şahsiyet olarak görülmesini hedefledi. Bu propaganda yalnızca sözlü bir şekilde değil, açıkça maddi bir şekilde yapıldı. Venüs adına yapılan tapınaklar kutlamalar gibi propaganda malzemeleri arasında en dikkat çekici ve etkili malzemelerden birisi de madeni paralar oldu. Caesar'ın bastırdığı bir para babası Anchises'i sırtında taşıyarak Troia'dan kaçan Aeneas betimlenmiş ve altına da CAESAR yazılmıştı. Augustus da babasının başlatmış olduğu bu propagandayı onun yöntemleriyle devam ettirdi. Özellikle madeni paralar çok etkin bir şekilde kullanıldı. Artık Caesar bir tanrı olarak kabul ediliyordu. Augustus bastırmış olduğu paralarda açık bir şekilde Tanrısal Caesar'ın oğlu anlamına gelen CAESAR DIVI F(ilius) ibaresini kullandı. Kendisi tanrının oğluydu ve herkes tarafından bu şekilde kabul edilmek istiyordu. Bu statü kendisine de tanrısallık ve güçlü bir yönetim hakkı tanıyordu. Augustus'un propagandasında üç ana ilahi figür vardı. Apollo, Mars ve Venüs. Mars ve Venüs bizi doğrudan Roma'nın kuruluşuna götüren "ana ve ata" tanrılar olarak kolayca karşılık bulmuşlar ve etkili olmuşlardır. Apollo ise diğer ikisinden ayrılarak Augustus ile özel bir bağı temsil eder. Apollo ve Augustus arasında bir denklik bağı yaratıldı. Bunun en net örneği yaşanan iç savaş esnasında Marcus Antonius kendisini Bacchus olarak tanımlarken Augustus'un ise kendisini Apollo olarak tanımlamasıdır. İç savaş boyunca Antonius Bacchus'u, Augustus ise Apollo'yu temsil etti. Aslında bu mesele Augustus için bir Romalılık meselesine

⁴⁶ Paul Zanker, **The Power of Images in the Age of Augustus**, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1988, s. 37.

⁴⁷ Cicero, *Orationes Philippicae* XIII.11.24: "*Qui omnia nomini debes*"

dönüştü. Dio, ikinci triumvirliğin tesis edilmesi sonrasında bir akşam yemeğinde Augustus ve Antonius'u karşılaştırırken Doğulu ve Mısırlı gibi davranan Antonius'a karşı Augustus'un ne kadar Romalı ve askeri bir tavırdan bahseder.⁴⁸ Bu durum kuşkusuz ki iç savaş esnasında kendileriyle bağdaştırdıkları tanrıları seçme konusunda açıkça görüldü. Augustus örnek bir kişilik olarak Apollo'yu benimsedi. Apollo'nun Atia ile birlikte olduğu ve Augustus'un aslında Apollo'nun oğlu olduğu hikayesi dahi anlatıldı.⁴⁹ Augustus kendisi ve Apollo arasında kutsal bir bağ kurmak için oldukça uğraştı. Palatinus Tepesi'ndeki kendi evinin hemen yanına bir yıldırım düştü ve buraya tanrının isteğini yerine getirdiği gerekçesiyle bir Apollo Tapınağı yaptırdı.⁵⁰ Evi ile tapınak arasında bir geçit de yaptırdı. Bu Roma'da alışılmış bir gelenek değildi. Daha çok Helenistik krallara özgü bir şeydi. Kendi evi ve Apollo Tapınağı birbirlerine bağlıydı. Bu durum için Augustus ve Apollo arasındaki bağı temsil ediyor denebilir. Augustus'un Apollo ile kurduğu bağ konusunda zaman zaman aşırıya kaçtığı ile ilgili söylentiler de vardır. Suetonius'un aktardığına göre Marcus Antonius bir mektubunda Augustus'un "on iki tanrının yemeği adlı bir akşam yemeği eğlencesi düzenlediğini ve kendisinin de Apollo kılığına büründüğünü söyleyerek eleştirdiğini aktarır.⁵¹

Augustus'un kendisini ilahlaştırma politikası dönemin edebi eserlerinde de açıkça görülür. Dönemin yazarları tarafından sık sık bir altın çağ vurgusu yapılır. Publius Vergilius Maro, *Aeneis* eserinde Romalıların altın çağını Caesar'ın oğlu Augustus'un getireceğini söyler.⁵² Aynı şekilde Ovidius ünlü *Metamorphoseon* kitabını bitirirken Caesar'ın oğlu Augustus'un başarılarını görüp onun tarafından geçildiğine sevindiğini söyleyerek Augustus'u över.⁵³

Bütün bu yürütülen propaganda süreci sonunda Augustus'un güçlü ve tanrısal bir lider olduğu kabul edilmiş oldu.⁵⁴ Augustus uzak eyaletlerdeki yerel tanrıların ve hükümdarların kültleriyle dahi bütünleşti ve onlara edilen dualarda anılır oldu. Kendisi yalnızca ülkeyi değil aynı zamanda orduyu da yöneten ilahi bir soydan

⁴⁸ Cassius Dio XLVIII, 301.

⁴⁹ Suetonius, Divus Augustus XCIV.

⁵⁰ Suetonius, Divus Augustus XXIX.

⁵¹ Suetonius, Divus Augustus LXX.

⁵² Vergilius, Aeneis VI, 791-794.

⁵³ Ovidius, Metamorphoseon XV, 850-855.

⁵⁴ Caesar ve Augustus'un propagandaları ve Roma İmparatorluğu'nda imparatorun kutsallığı hakkında detaylı bilgi için bkz. Ittai Gradel, **Emperor Worship and Roman Religion**, Clarendon Press, Oxford, 2002.

gelmiş özel bir kimseydi. Yaratılan bu algı Augustus'un otoritesini sağlama alıyor ve kendisini kolay kolay karşıya alınmayacak bir insan olarak gösteriyordu. Elbette bu sonraki imparatorlar için geçerli ve kalıcı bir durum olmadı. Bazı imparatorlar tanrısal anlamına gelen “*divus*” ünvanı ile anılırken bazılarıysa lanetle anılır oldular. İmparatorun tanrısallaştırılması ya da çok güçlü görülmesi isyanları engellemeye yetecek bir şey değildi fakat oluşturdukları imaj her zaman kendisine karşı isyan etme konusunda ya da isyandan dönerek imparatorun affına sığınmak gibi konularda etkili oldu.

1.8. İMPARATORLUĞUN YAYILMACI POLİTİKASI VE LEJYONLAR

Roma imparatorluğu milattan önceki birinci yüzyılda sınırlarını çok fazla genişletmişti. Augustus çağı Italia coğrafyası için huzur ve istikrar anlamına gelse de dış politika adına iç savaşlar sebebiyle uzun zamandır ihmal edilen yeni yerler ele geçirme meselesine odaklanıldığı için sınır eyaletlerinde büyük hareketlenmeler yaşandı.⁵⁵ Uzun yıllar boyu devam eden iç savaşlar sonucu askerler Roma'nın düşmanları olan barbarlar ile değil, birbirleri ile savaşmaya alışmış durumdaydılar. Augustus'un getirdiği istikrar sayesinde hedef yeniden sınır ötesine çevrildi. Augustus'un ölümü itibariyle Roma, Akdeniz havzasını tamamen elinde tutuyordu. Doğuya ilerleme konusunda Crassus ve Marcus Antonius'un başarısızlıklarından sonra bir endişe ve en azından bir süreliğine daha fazla doğuya ilerlememe düşüncesi ortaya çıkmıştı. Roma'nın asıl problemiye kuzey sınırlarındaydı. Gallia'nın tamamen fethedilmesi sonrasında Rhenus Nehri Roma'nın kuzeydeki barbarlar ile sınırı oldu. Balkanlarda ise Danubius Nehri, Traianus'un Dacia fethine kadar aynı görevi görmekteydi. Augustus yönetiminin son zamanlarında artık Roma'nın yayılımının durması gerektiği konuşulmaya başlandı. Yeni fetihler demek sonradan savunulması gereken yeni topraklar demekti. Ordu üzerinde zaten yeteri kadar yük vardı ve fazlasının tehlikeli olabileceği düşüncesi doğdu. Üstelik Roma birçok kez hem doğuya hem de kuzeye seferler düzenlemesine karşın kalıcı zaferler elde edemiyordu. Bu düşüncelerin sonucunda Augustus yazdığı vasiyetinde kendisinin halefi olacak kişinin imparatorluğu genişletmek için hiçbir girişimde bulunmaması

⁵⁵ Lawrence Keppie, **The Making of the Roman Army From Republic to Empire**, Routledge, Londra, 2005, s. 133.

gerektiğini, kendisinin ve ordunun enerjisini halihazırda sahip olunan topraklardaki Roma hakimiyetinin sağlamlaştırılması ve buraların savunulmasına harcaması gerektiğini söylüyordu.⁵⁶ Augustus'un vasiyeti yerine getirilmedi. Kendisinden sonra gelen imparatorlar da sınırları genişletmeye, Rhenus ve Danubius nehirlerinin ötesine geçmeye çaba gösterdi ve Roma lejyonları hiçbir zaman yalnızca ülkeyi savunan birlikler olarak kalmadılar. Roma çoğu emperyalist devletin tarih boyunca kullandığı bir argümanı çok etkili bir şekilde kullanmaya başlamıştı: “savunmacı emperyalizm” Roma İmparatorluğu’nun resmî ideolojisi haline geldi. Bu görüş doğrultusunda Roma, girmiş olduğu tüm savaşları yeni bir yeri fethetmiş dahi olsa kendini savunmak amacıyla yapmış oldu. Roma her ne sebeple savaşmış olursa olsun tarihinin hiçbir dönemini savaşız geçirmemiştir. *Pax Romana*’yı sağlamak ve korumak uğruna her zaman savaş halinde olmuş ve askerlerini asla görevsiz bırakmamıştır. Zira ordunun ve askerlerin boş durması Roma’da oldukça korkulan bir durumdu. Bunun ordu içerisinde hem disiplin eksikliği hem de huzursuzluk getireceği düşüncesiyle Roma lejyonları sürekli olarak bir şeyler ile meşgul edilmiş ve boş bırakılmamıştır. Savaş olmayan zamanlarda dahi lejyonlar inşaat işlemleri ya da ağır idmanlar gibi farklı gerekçelerle her zaman meşgul tutulmuşlardır.

1.9. SENATO GÖZÜNDEN İSYAN

Bir isyan patlak verdiğinde senatonun nasıl bir tutum sergileyeceği her zaman en önemli konulardan birisi olmuştur. Cumhuriyet dönemi sona ermiş olsa da senatonun ve bazı seçkin senatörlerin gücü her zaman Roma siyasetinde etkin rol oynamıştır. Senatonun isyana nasıl bir tepki vereceği ilk olarak isyanın türüne bağlıydı. Askerler arasında görülen bir ayaklanmaya senatonun vereceği yanıt her zaman aynıydı. Bu tarz isyanlar derhal bastırılsın diye gerekli adımlar atılır ve imparatora destek olunurdu. Fakat gerçekleşen isyan güçlü bir lider önderliğinde ise işler bu kadar net ilerlemiyordu. Herhangi bir eyalet valisinin ayaklanması senato ve senatörler için bir fırsata dönüşebilirdi. İmparatora rakip bir isim ayaklandığında senatörler bu isyancıdan yana tutum sergileyebilir ve ona gizli ya da doğrudan açık bir şekilde desteklerini sunabilirdi. Bunun karşılığında isyanın bir iç savaşa

⁵⁶ Keppie, s.146.

dönüşmesi ve nihayetinde başarılı olması sonucunda bu senatörler imparatorun desteklerinin karşılığını almayı talep edecekleri için doğrudan bir çıkar ilişkisi söz konusuydu. Fakat her güçlü ve karizmatik lider destek görecekti diye bir durum yoktu. İsyan liderinin ve isyanın destek görebilmesi tamamen imparator ile senato arasındaki ilişkiye bağlıydı. Sevilen bir imparatorun karşısına ne kadar güçlü bir isyancı çıkarsa çıksın senato ilk olarak imparatorun tutum sergileme eğilimindeydi. Bunun sebebi ise basittir, iç savaş ve yaşanabilecek uzun süreli kaostan kaçınmak. Bu tür kaos ortamları senatörler için bir fırsat kapısı olsa da aynı oranda taşıdıkları risk sebebi ile tam anlamıyla bir kumara dönüşüyordu. Sevilen bir imparator karşısında ne kadar güçlü ve başarılı olursa olsun bir isyancının senato desteğini alamamasının en bilindik örneği ise Avidius Cassius'un Marcus Aurelius'a karşı isyanı olmuştur.⁵⁷

1.10. İMPARATOR GÖZÜNDEN İSYAN

İmparator gözünden isyan her zaman ürkütücü ve ciddiye alınması gereken bir mesele olmuştur. İsyan eden kişiden ve isyanın büyüklüğünden bağımsız bir şekilde isyanın özellikle senato başta olmak üzere alabileceği destek potansiyeli her zaman imparatorları bu konuda hızlı ve net kararlar almaya itmiştir. İster asker isyanı olsun ister bir lider tarafından organize edilen isyan olsun imparatorlar her zaman senato ve çevre eyaletlerin desteğini aldığını garantileyerek faaliyete başlar. Bir asker isyanında imparator makamının tehlikeye girdiği çok sık görülen bir olay olmasa da imparatorlar bu tür isyanları da oldukça ciddiye alırlar. Augustus'dan itibaren imparatorların göreve geldikten sonraki ortak hedefleri odunun güvenliğini ve desteğini kazanmak olmuştur. Herhangi bir lejyonun desteğini kaybeden imparator bu huzursuzluğun diğer lejyonlara da yayılması sonucunda hem kendi makamını tehlikeye atmış olacak hem de Roma'yı dışarıdaki düşmanlara karşı daha savunmasız bir duruma soktuğu için senato desteğini de kaybedecekti. Bu sebeple imparatorlar asker isyanlarında genelde ilk iş olarak bir elçi belirlerler. İsyancı askerlerle görüşmeler yapacak ve taleplerini tartışacak olan bu elçi sıradan birisi ya da bir senatör olmazdı. İmparatorlar askerleri ciddiye aldıklarını belli etmek adına

⁵⁷ Bknz. 4.16. no'lu konu başlığı.

oğullarını ya da en yüksek rütbelerden devlet adamlarını isyancılarla müzakere etmek adına yollarlardı. Eğer isyan bir lider önderliğinde gerçekleşiyorsa imparatorların ilk hedefleri bunun bir iç savaşa dönüşmeden sonlanmasını sağlamak olmuştur. İsyancıya düzenlenecek bir suikast ya da destek alamadığını ve yalnız olduğunu düşündürerek isyandan caydırma en temel yöntem olmuştur. Fakat isyancı hem diğer lejyonlardan hem de senatodan destek görüyorsa bu durumda imparatorlar için yalnızca iki seçenek kalıyordu. Ya bir iç savaşa girişecekler ya da tahttan feragat edeceklerdi. İç savaşa girişmeye cesaret edemeyen ve gerçekten de canını kurtarmak adına tahtan feragat etmeyi düşünen imparatorlara en bilindik örneklerin başında Scribonianus'un isyanı sonrası ciddi bir şekilde tahtı bırakmayı düşünen ve bunun için çevresine danışan Claudius gelir.⁵⁸

⁵⁸ Bknz. 4.11. no'lu konu başlığı.

İKİNCİ BÖLÜM

ROMA ORDUSUNUN GENEL YAPISI

2.1. MARIUS REFORMLARI

Gaius Marius yaptığı askeri düzenlemeler ile Roma lejyonlarına ciddi anlamda şekil vermiş ve hem askerlik mesleğini hem de orduyu daha profesyonel bir hale getirmiştir. Roma lejyonlarının ve ordusunun bir makineye benzetilmesi Marius dönemi ile başlamıştır. Marius yaptığı reformlarla askere alımlardan emekliliklere, lejyonlarda bulunan asker sınıflarından, lejyonun yapısına kadar birçok şeyi değiştirdi. Yaptığı çoğu değişiklik uzun vadede orduyu sadakat ve isyan meseleleri de dahil olmak üzere derinden etkiledi. Reformlardan bazılarını doğrudan sonuçlarla birlikte inceleyecek olursak konumuz ile ilgili olarak göze çarpan reformlardan ilki ordunun daha fazla tek tipleşmesi oldu. Marius süvari birimlerini lejyondan çıkarttı. Bu görevler *auxilia* yardımcı birliklerine verildi. Böylelikle Romalı vatandaşlardan oluşan asıl askeri güç olan lejyon ordusunda piyade ağırlığı daha da arttı. Tüm lejyonerler benzer tipte silahlarla savaşıyor *pilum* ya da *gladius* kullanıyorlardı. Böylelikle standart bir asker modeli yaratılmış oldu. Lejyon temel birimleri olarak *cohors* ve *centurialar* kabul edilerek düzenlendi.

Marius'un getirdiği yenilikler arasında ordunun kaderini en çok etkileyeniye askere alınma şartlarında yapılan yenilikler oldu. Marius, askeri hizmet için gerekli olan mülkiyet kısıtlamalarını kaldırdı. En başından beri Roma ordusu, kendi ekipmanlarını kendisi satın alabilecek maddi düzeyde toprak sahibi kişilerden oluşuyordu. Bir süre sonra ordu için daha fazla insan gücüne ihtiyaç duyulmaya başlandığında ordudaki sosyal sınıflara dayalı tüm ayrımlar kaldırıldı. Marius Africa'da devam ettirdiği savaflara daha fazla asker sağlamak adına böyle bir adım attı ve böylece Roma ordusunun tüm yapısını derinden etkilemiş oldu. Bu değişiklik sonrasında toplumun en fakir, işsiz ve topraksız insanları için yeni bir kurtuluş yolu doğmuş oldu. Herhangi geliri, toprağı olup olmadığına bakılmaksızın birçok kişi artık kendilerine meslek olarak askerliği seçme şansını elde etti ki bu kişiler sayıları azımsanacak seviyede değil tam tersine Roma'nın büyük çoğunluğunu oluşturan bir gruptular. Marius'un bu reformu bu insanlara bir gelecek, bir hayat sunmuş oldu. Bu

askerlerin dönecekleri bir evleri, aileleri ya da toprakları yoktu, tek işleri askerlikti. Tüm hayatları askerlikten ibaret olan kişilerin ağırlıkta olduğu bir ordu için Roma'nın gerçek anlamda gönüllü profesyonellerden oluşan ordusu demek yanlış olmaz. Bu şekilde Marius ile birlikte gönüllülük esasına dayalı profesyonel askerlik ve profesyonel ordu kavramları açıkça görülmeye başlandı.⁵⁹ Bu askerler paralarını, topraklarını kazanmak için tamamen generallerine bağlı bir hayat sürmeye başladılar. Toplumun en alt kademesinden gelip, orduda bir statü kazanıyorlar ve generalleri başarılı oldukça onlar da başarılı sayılıyorlardı. Para kazanıyorlar, emekli olduklarında sahip olacakları topraklar kazanıyorlardı. Fakat generallerinin başarısız olması onlar için de felaket demektir. Lejyonları dışında bir hayatları olmayan ve toplumda herhangi bir statü elde edememiş bu insanlar için devlet veya Romalılık kavramları yoğun anlamlar taşııyordu. Hasretini çekecekleri bir evleri, ya da herhangi bir şey borçlu oldukları bir devletleri yoktu. Askerlik mesleğini kendi hayatlarını kurtarmak için yapıyorlardı. Dolayısıyla bu askerler Roma'ya ya da senatoya değil, kendi generallerine bağlı askerler oldular. Generalleri için Roma'yı da karşlarına almaya her an hazırdılar. Generallerin ön plana çıktığı ve ordunun bu denli büyüdüğü bir dönemde iktidara gelmenin yolunun lejyonları kontrol etmekten geçtiği artık açık bir şekilde görülmeye başlandı ve Marius'un yaptığı reformlar Roma'yı Caesar'a oradan da imparatorluk rejiminin tesisine doğru götürdü. Askerlerin yönetimde söz sahibi olmaya başladıkları bir devletin ilk adımı Marius reformları ile gelmiş oldu.

Marius askerler arasında da bir dayanışma ve yoldaşlık bağı kurmak için çabaladı. Askerlerin terfi almalarının önünü açtı. Askerler dışarıdan gelen bir üst rütbeli yerine kendi içlerinden yükselmiş bir dostlarına daha yakın samimiyet ve sadakat gösterdiler. Askerler arasındaki yoldaşlık düşüncesi ve bir şeye aidiyet beslemelerinin simgesi olarak sembolik bir figür standardı ortaya çıktı. Ünlü Roma kartalı "*aquila*" lejyonların sembolü olarak belirlendi. Marius öncesi dönemde askerlerin kullandıkları toplam 5 sembol vardı. Bu semboller kartal, kurt, minotor, at ve yaban domuzuydu. Marius'un zamanına gelindiğinde yalnızca kartal figürü savaşımlara götürülüyor, diğerleri kamp alanında bırakılıyordu. Marius ikinci konsüllüğü döneminde kartal hariç tüm figürleri kaldırdı ve kartalı Roma

⁵⁹ Marius öncesi Roma ordusunda gönüllü askerlik ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Catherine Wolff, "Les volontaires dans l'armée romaine jusqu'à Marius", *Latomus*, Cilt:69, Sayı:1, 2010, ss. 18-28.

lejyonlarının resmi simgesi haline getirdi.⁶⁰ *Aquila* askerlerin ve lejyonun şerefine ve aktif varoluşlarının kutsal bir göstergesiydi ve kaybedilmesi kesinlikle kabul edilemez bir durumdu. *Aquila* zaman içerisinde çok önemli bir kült haline aldı ve lejyon içerisinde önemli bir dini sembol haline geldi.⁶¹ *Aquilanın* kaybı lejyonların utanç içinde dağıtılmalarına dahi sebep olmuştur.⁶² *Aquilayı Aquilifer* ismi verilen bir kıdemli bir asker taşıyor ve gerek statüsü gerekse maaşıyla sıradan lejyonerlerin çok daha ilerisinde bir konuma sahip oluyordu.

Marius'un askerler ve lejyon yapısı ile ilgili yaptığı son önemli değişiklik ise askerleri yalnızca savaşan kimseler olmaktan çıkartarak onlara farklı sorumluluklar yüklemesi oldu. Marius tüm askerlerin kendi çadırlarını, silahlarını, teçhizatlarını, birkaç gün yetecek kadar tayın vb. yiyeceklerini ve hatta pişirme araç gereçlerini kendilerinin taşımalarına karar verdi. Böylece ordu kendi kendine yeten ve tamamen mobilize bir orduya dönüştü.⁶³ Askerlerin böyle fazlaca yükleri kendi başlarına taşımaları yabancı literatürde "*Marius' mules*" Türkçe çevirisi ile "Marius'un katırları/katır kervanı" olarak adlandırılmalarına sebep oldu.

2.2. LEJYON YAPISI

Erken cumhuriyet dönemlerinde lejyonlar kalıcı yapıda değillerdi. Yalnızca acil durumlarda toplanıyorlardı. Zamanla kalıcı hale dönüşen ilk lejyonlar I, II, III ve IIII oldu. Her bir konsül için iki lejyon vardı. İmparatorluk döneminin aksine bu dönemde her lejyon birbirine tam anlamıyla eşit değildi. Bu 4 lejyonun başına atanan askeri tribünlerden ilk aday gösterilenler ilk lejyona atanıyorlardı.⁶⁴

Lejyonların mevcut asker sayısı cumhuriyet dönemi için 4200 piyade ve 300 süvari idi. İstisnai durumlarda herhangi bir aşırı tehlike anında piyade sayısı 5000'e çıkartılıyordu.⁶⁵ Lejyonların asker sayıları imparatorluk dönemine geçildiğinde 5200 piyade ve 120 *auxilia* birliğine yükseltildi.

⁶⁰ Plinius, *Naturalis Historia* X, 5.

⁶¹ Jérôme Bardouille, "La Place et l'importance des messages divins chez les soldats de l'armée romaine à l'époque impériale", *Pallas*, No. 83, 2010, s. 421.

⁶² H.M.D Parker, s. 36.

⁶³ Pat Southern, *The Roman Army A Social and Institutional History*, ABC-Clio, California, 2006, s. 95.

⁶⁴ Polybios VI, 19.1.

⁶⁵ Polybios VI, 20.8.

Marius reformları sonrası lejyonların iç organizasyonu da standart bir düzene sokuldu. Her bir lejyon 10 *cohors*a bölündü. Her bir *cohors* kendi içerisinde 6 *centuria* barındırıyordu. Modern ordu terimleri ile ifade edilecek olursa *cohors* için tabur, *centuria* içinse bölük denebilir. Cumhuriyet döneminin ünlü birimi *manipulus* imparatorluk devrinde tamamen kaldırıldı.⁶⁶ Her bir *centuria* 80 askerden meydana geliyordu. Bu sayı diğer işlerle ilgilenen yardımcı kişiler ile 100'ü buluyordu. Her *centurianın* birbirlerine denk olduklarını söylemek mümkün değildir. İlk sıradaki *centuria* diğerlerinden ayrı tutuluyordu ve bu *centuriadaki* asker sayısı iki katıydı. *Centurialar* da kendi içinde Roma ordusunun en küçük birimi olan 10 adet *contubernium*a bölünüyordu. 8-10 kişiden oluşan bu ekip modern terimle manga olarak ifade edilebilir. Bir nevi çadır yoldaşlığı yapan bu kişiler aynı çadırda kalıyor, her işlerini birlikte yapıyorlardı. *Contuberniumlar* *decanus* tarafından, *centurialar* *centurio* tarafından yönetiliyordu. *Centuriolar* lejyonların en önemli subaylarıdır. Neredeyse tüm işleyişin merkezinde bulunuyorlardı ve askerler ile *tribunuslar* gibi üst düzey komutanların arasındaki bağı oluşturuyorlardı. İlk sıradaki *centurianın* ayrıcalıklı durumu sebebiyle buranın *centuriosu* da diğerlerinden daha üst bir rütbedeydi ve *Primus Pilus* olarak adlandırılıyordu. Bu mevkiye erişebilmek için çok uzun süreler hizmet vermiş olmak gerekiyordu. *Centurioların* *optio* adında yardımcıları bulunmaktaydı ve bu yardımcıları doğrudan askerler ile muhattap olan kimselerdi. Cohorslara gelince, belirli bir *cohors* komutanı bulunmamaktaydı. Bu durum oldukça tartışmalıdır. Neden belirli bir *cohors* komutanının olmadığı ve bu durumun ordu içindeki *centuriolar* arasında bir rekabete ve itaatsizliğe yol açıp açmayacağı meselesine net bir cevap vermek mümkün değildir. Görünüşe göre bir *cohorsun* tüm *centurionları* bir ekip olarak çalıştılar ve kendilerinden daha kıdemli bir lidere ihtiyaç duymadılar. Gerekli durumlarda eski bir *centurio* olan *primus pilusun* diğer *centuriolar* ile birlikte hareket ederek komutayı ele almış olması muhtemeldir. *Primus Pilus* doğrudan *legatus legionis* ile irtibat halindeydi. Sıradan bir askerin ulaşabileceği en önemli mevki olarak görülen *primus pilus* her lejyonda bir tane bulunuyor ve muhtemelen yalnızca bir sene hizmet verdikten sonra *equites* sınıfına girmeye hak kazanıyorlardı.⁶⁷

⁶⁶ Keppie, s. 147.

⁶⁷ Southern, s. 130.

Centurioların ve Primus Pilusun rütbe olarak üstlerinde ise Romanın equites sınıfına mensup olan ve orduya tecrübe kazanmaları için yollanan 5 adet askeri tribunus, Tribuni Angusticlavii bulunuyordu. Onların hemen üzerinde ise eğitim, ekipmanların tedariği, inşaa işleri gibi neredeyse tüm kamp işlerinden sorumlu *Praefectus Castrorum* bulunuyordu.⁶⁸ Onun da üzerinde artık lejyonun en üst yetkililerine geldiğimizde Roma'nın soylu senatör sınıfı ailelerinden gelen genç yetişkin erkeklerin siyasi hayata girmeden önce askeri tecrübe kazanmaları için yaptıkları bir başka *tribunusluk* olan *Tribunus Laticlavius* bulunuyordu. Bu genç *tribunus* bir lejyonda *Legatus*dan sonraki en rütbeli ve en soylu kişiydi.⁶⁹ Lejyonun yönetimi en üst konumdaki *Legatus Legionise* bağlıydı. *Legatus*lar hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerinde oldukça saygın kişiler olmuşlardır. *Legatus*lar senatoryal sınıfa mensup kimselerden seçiliyordu. Augustus dönemi sonrası *Legatus Legionis*ler yine senatoryal sınıfa mensup, doğrudan Augustus tarafından emperyal eyaletlere atanan *Legatus Augusti pro praetor*ların komutası altındaydılar. Bu rütbelere atanan kimseler eski *tribunus*lardan seçiliyordu. İmparator Augustus *legatus*ların hizmet sürelerini 2 yıl ile sınırladı. Sonraları bu sürenin uzatıldığı bilinmektedir. Augustus'un bu sınırlamayı bu kadar kısa tutmasının en belirgin sebebi bu rütbelerdeki kişilerin ordu içinde lejyonlar tarafından zaman geçtikçe daha da fazla benimseniyor olmaları ve aşırı güçlenerek imparatora karşı bir tehlikeye dönüşebilecekleri ihtimalidir. Doğrudan imparator tarafından eyaletlere hem yönetim hem de askeri meseleler için atanan bu isimlerin imparatora sadık kalmaları için Augustus döneminden itibaren oldukça özen gösterilmiştir.

2.2.1. Lejyonların Adlandırılması

Lejyonların numaralandırılmalarında ve isimlendirmelerinde katı bir şekilde belirli bir düzen olduğunu söylemek mümkün değildir. Yine de belirli bir yazılı kurala dayanmasa da lejyonlar sıralı bir düzendeymiş gibi görünürler. Augustus dönemi erken imparatorluk lejyonlarını inceleyecek olursak 28 lejyonun var olduğunu fakat sırasıyla I'den XXVIII'e kadar sıralanmadıklarını görürüz. Erken imparatorluk dönemi en yüksek lejyon numarasının XXII olduğu görülür. Bunun

⁶⁸ Southern, s. 129.

⁶⁹ Southern, ss. 125-128.

sebebi bazı lejyon numaralarının tekrarlanmasıdır. Örneğin Augusta, Cyrenaica ve Gallica lejyonlarının üçü de Legio III olarak numaralandırılıyorlardı. Erken imparatorluk dönemi Augustus'un lejyonları sırasıyla I Germanica, II Augusta, III Augusta, III Cyrenaica, III Gallica, IIII Macedonica, IIII Scythica, V Alaudae, V Macedonica, VI Ferrata, VI Victrix, VII Claudia, VIII Augusta, IX Hispana, X Fretensis, X Gemina, XI Claudia, XII Fulminata, XIII Gemina, XIV Gemina, XV Apollinaris, XVI Gallica, XVII, XVIII, XIX, XX Valeria Victrix, XXI Rapax, XXII Deiotariana şeklindedir. Farklı dönemlere ait lejyon listelerine günümüze ulaşan yazarların edebi eserleri ya da arkeolojik kalıntılar sayesinde ulaşabiliyoruz. Örneğin Marcus Aurelius devrine, bazı tarihçiler tarafındansa Antonius Pius devrine tarihlenen bir yazıtta dönemin 30 lejyonunun isimleri bir sütuna kazınmıştır. Sonrasında M.S. 200 senesinde bu yazıtta İmparator Septimus Severus'un yönetiminde M.S. 197 senesinde kurulan Parthica I, II ve III lejyonları da eklenmiştir ve 33 lejyonluk bir liste olarak bu yazıt günümüze kadar sağlam kalarak gelmeyi başarmıştır.⁷⁰ Lejyon sayıları ve isimleri hiçbir zaman sabit kalmadı. Bazı lejyonlar dağıtıldı, bazılarıysa savaşlarda yok oldular. Bu lejyonlardan en meşhurları Teutoburg Ormanı felaketi sırasında Varus'un komutasında tamamen yok olan XVII, XVIII, XIX lejyonlarıdır. Suetonius'un anlatımına göre bu lejyonların tamamen yok olduklarını öğrenen Augustus neredeyse akıl sağlığını kaybedecek kadar sinirlenmişti.⁷¹ Bu büyük felaketten sonra bu üç lejyon bir daha asla toplanmadılar ve bu lejyon numaraları da bir daha asla kullanılmadı.⁷²

İç savaş, isyan, sefer gibi olayların yaşandığı ve fazladan lejyonlara ihtiyaç duyulduğu zamanlarda yeni lejyonlar kuruldu. Lejyon kurulmasında ya da dağıtılmasında herhangi bir engel yoktu.

Lejyonların isimlendirilmesinde belirli bir sınır ya da standart olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bazı lejyonlar Germanica, Cyrenaica, Gallica, Macedonia gibi hizmet ettikleri ya da toplandıkları yerşn adını alıyorlardı. Bazı lejyonlar ise savaştıkları veya zafer kazandıkları halkların adıyla anıldılar. Bunun en bilindik örnekleri Parthica ve Scythica lejyonlarıdır. Bazı lejyonlar ise methiye niteliğinde sıfatlar taşıyorlardı. Örneğin “muzaffer” anlamında *Victrix* ismini alan

⁷⁰ CIL VI, 3492

⁷¹ Suetonius, Divus Augustus XXIII.

⁷² Southern, s. 98.

lejyonlar vardı. İmparatorların adlarıyla anılan ya da Apollinaris gibi doğrudan bir tanrıya adanmış lejyonlar da görülmüyordu. Farklı örneklerden birisi de demirden bir zırh ekipmanı giydikleri sebebiyle zırhla kuşatılmış anlamına gelen Ferrata adını taşıyan VI. leyondur. İmparatorların adları ile anılan lejyonlar da bulunmaktaydı. Bunun en bilindik örnekleri Augustus ve Claudius'un lejyonlarıdır. Commodus'un da kendi ismi ile anılan lejyonları vardı fakat dahası bu konuda oldukça ileri giderek tüm lejyonların kendisine ait olduğunu belirtecek şekilde “Commodiana” olarak adlandırmak niyetinde olduğu söylenir fakat bu konuda kanıt niteliğinde herhangi bir belge bulunamadığından dolayı kötü şöhretiyle ünlü imparatora karşı bir propaganda olduğu söylenebilir.⁷³

Lejyonların en meşhur cognomenlerinden birisi “sadık” anlamında kullanılan “*pia fidelis*” cognomenidir. Bu cognomen lejyonlara sadakatlerinin bir göstergesi ve ödüllendirilmesi olarak imparator tarafından verilir. İsyanlara katılmayan ve imparatora bağlılıklarını gösteren lejyonlar bu cognomeni birçok kez elde etmişlerdir. Aynı lejyonun birden fazla kez *pia fidelis* unvanını elde ettiği de görülür. İmparatorlar *pia fidelis* unvanının yanına genelde kendi isimlerini de eklerler. Örnek olarak Pia Fidelis Constans Commodianna, Pia Fidelis Domitiana, Claudia Pia Fidelis gösterilebilir.

İç savaş sonrası Augustus birçok lejyonu dağıtmış veya birleştirmiş ve böylece lejyon sayısını 28'e indirmişti. Lejyon birleştirme geleneği oldukça sık rastlanan bir şeydi. İki lejyon birleştirildiklerinde ikiz anlamına gelen Gemina adını alıyorlardı.⁷⁴ Görüldüğü gibi lejyonların isimlendirilmesinde herhangi bir sınırlamanın ya da bir standardın bulunduğunu söylemek doğru olmaz.

Bu unvanların kullanımına iç savaş döneminde başlanmıştır. Önceki dönemlerde böyle bir kullanım görülmemesinin sebebi olarak lejyonların kalıcı ve geleneksel yapılarına henüz kavuşmamış olmaları gösterilebilir. Askerlik mesleğinin ve lejyon yapısının profesyonelleşmesi ve kalıcı hale gelmesi ile bu tarz bir yöntem ihtiyacı duyulmaya başlanmıştır. Özellikle askerler arasında bir üst kimlik ve yoldaşlık hissi uyandırması bakımından lejyon unvanlarının etkili olduğu düşünülebilir. Unvan kullanımının zaman içinde bir gerekliliğe dönüşmüş olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Özellikle iç savaş ile görülen lejyon sayılarındaki aşırı

⁷³ Campbell, s. 90.

⁷⁴ Casius Dio LV. 23.

yükseliş sonucu aynı sayı değerlerine sahip birçok lejyonun birbirlerine rakip isimler tarafından orduda kullanımı lejyon unvanlarının kullanılmaya başlanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.

2.2.2. Lejyon Amblemleri

Her lejyonun numarası ve unvanına ek olarak bir de özel amblemi bulunuyordu. Bu amblemlerde de numaralandırma ve isimlendirme meselesinde olduğu gibi belirli bir standart ya da kısıtlama bulunmuyordu. Herhangi bir kısıtlanma görülmemesine rağmen çoğunlukla bir hayvan lejyon sembolü olarak kabul ediliyor ve kullanılıyordu. Romalı askerlerin hepsi lejyon fark etmeksizin aynı üniformaları giyiyor ve aynı teçhizatı kullanıyorlardı. Dolayısıyla bu askeri birlikleri birbirlerinden ayırt etmenin tek yolu kalkanlarında taşıdıkları amblemlerdi. Marius'dan önceki dönemde lejyonlarda kartal, yaban domuzu, boğa, at ve kurt sembolleri kullanılıyordu. Marius ile kartal sembolü tüm lejyonlar arasında yaygınlaşarak ordunun ve doğrudan Roma'nın bir simgesi haline geldi.⁷⁵ İlerleyen dönemlerde imparatorluk çağına gelindiğinde kartal ve boğa gibi eski sembollere ek olarak leylek, aslan gibi hayvanların da kullanıldıkları görülür. Bu hayvanların Roma için özellikle dini açılardan önemli hayvanlar oldukları ve dini değerler taşıdıkları söylenebilir. Aynı şekilde gerçek hayvanlara ek olarak Pegasus gibi dini varlıkların lejyon amblemi olarak kullanımı da görülmektedir. Bilindiği üzere Roma yalnızca Yunanlılardan değil, neredeyse karşılaştığı tüm halklardan kendisine kültür aktarımı yapmış ve bu halklardan bazı gelenekleri benimsemiştir. Lejyon amblemlerinde bunun net bir örneği olarak yaban domuzu figürü ile karşılaşıyoruz. Keltlerin kötülükten korunmak amacıyla yaban domuzu sembolünü kullandıkları bilinmektedir. İtalya'nın kuzeyindeki Gallia Cisalpina'nın Roma'ya katılması ve sonrasında bir askeri eyalet olarak kullanılması sonucu bu bölgede kurulan I Italica ve diğer lejyonlar yerel halkın geleneğini devam ettirerek lejyon amblemi olarak yaban domuzunu benimsemişlerdir.⁷⁶ Lejyonların toplandıkları bölge ile olan ilişkileri söz konusu olduğunda akıllara ilk gelmesi gereken mesele boğa amblemi taşıyan lejyonlar ve bu konu hakkındaki tartışmalardır. Boğa ambleminin kullanımı

⁷⁵ Keppie, s. 120.

⁷⁶ Collins, s. 71.

hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Birincisi Caesar'ın şahsi amblemi olarak kullanıldığı meselesidir. Bunun dayanağı olarak tanrıça Venüs sebep gösterilir. Venüs, Iulia gens'inin efsanevi kurucusu olarak görülür ve Caesar kendi soyunu Venüs'e dayandırır.⁷⁷ Venüs'ün ise zodyak kuşağındaki Taurus yani boğa takımyıldızı ile ilişkili olduğu düşünülür.⁷⁸ Caesar'ın lejyonları arasında boğa figürünün yaygın olarak kullanıldığı net bir şekilde görülse de bunu tüm lejyonları için söyleyemiyoruz. Boğa figürü olmayan lejyonlarının da bulunması bu figürün Caesar'ın kendisi ile özleşmiş sembolü olmadığını gösterir. Stephen Dando Collins'e göre Caesar'ın şahsi motifi boğa değil, fil figürüydü.⁷⁹ Bu durumda boğa figürü ile ilgili ikinci görüş olarak Hispania'yı temsil ettiği meselesi ortaya çıkıyor. Boğa amblemlili lejyonların göze çarpan ortak noktaları Hispania lejyonları olmalarıdır. Bu bölgede toplanan lejyonların ortak bir nokta olarak boğa amblemi kullandıkları düşünülür. Bölgede Roma hakimiyeti kurulmadan önce dahi burada ikamet eden Keltiberlerin⁸⁰ boğa dövüşleri yaptıkları bilinmekte ve bölge geleneği olarak düşünülmektedir. Bu geleneğin Roma lejyonlarına da yansıdığı düşünülür.

Amblem seçimlerinde dönemin inançları doğrultusunda gökbiliminin ve yıldızların da etkili olduğu düşünülmektedir. Her lejyonun toplanma dönemi ile ilişkili olarak yıldızlarda göksel bir karşılığı olduğu göz önüne alındığında genel görüş oğlak figürünün en şanslı figür olarak düşünülmesi ve hatta bu fikrin Augustus tarafından da benimsendiğidir.⁸¹ Oğlak figürü ve onun göksel karşılığının şans getirdiği düşünülüyordu. Augustus'un özellikle Marcus Antonius ile giriştiği iç savaş zamanından kalma lejyonları boğa, yaban domuzu gibi lejyon amblemlerinin yanında oğlak figürünü de lejyon bünyesinde benimsiyor ve ayrı bir işaret birimi olarak taşıyordu.⁸² Augustus'un oğlak figürüne bu kadar önem vermesinin sebebi ise doğum gününde yatıyor. Suetonius Astrolog Theogenes'in Augustus'un doğum gününü öğrendiğinde onun önünde diz çökerek ayaklarına kapandığı ve bu olaydan sonra Augustus'un kendi burcuna oldukça büyük bir ilgi göstermeye başlayarak halk

⁷⁷ Suetonius, Divus Iulius VI.

⁷⁸ Keppie, s. 120.

⁷⁹ Collins, s. 72.

⁸⁰ Keltlerin Iberya coğrafyasına göç etmeleri sonrasında Iberler ile karışmaları sonucu ortaya çıkan halk. Detaylı bilgi için bkznz. Der Kleine Pauly, *Keltiberer* maddesi.

⁸¹ Keppie, s. 120.

⁸² Collins, s. 73.

arasında yaydığı ve paralar bastırıldığını aktarır.⁸³ Augustus kendisini devletin kurtarıcısı olarak gösteriyor ve bunun da yıldızlarda yazılı bir mesele olduğunu öne sürerek kendi burcu aracılığıyla askeriye dahil birçok yerde kullanıyordu.⁸⁴

Roma'nın efsanevi kuruluş miti ve kurucuları olan Romulus ve Remus'u da lejyon amblemi olarak görmek mümkündür. VI Ferrata lejyonunun ambleminde Roma'nın efsanevi kuruluş mitinde anlatıldığı gibi Romulus ve Remus dışı bir kurttan süt emerken tasvir ediliyorlardı.

2.3. PROFESYONEL ASKERLİK VE HİZMET SÜRELERİ

İmparatorluk devriyle birlikte artık askerlik profesyonel bir meslek halini almıştı. Gönüllülük esasına göre yapılan bu meslekte askerlerin kalıcı olması bekleniyordu. Lejyonların hem yeni asker alımları ile sürekli dinç kalmaları hem de uzun hizmet süreleri sayesinde savaş tecrübeleri olan askerlerden oluşan bir yapı olması hedeflendi. Augustus döneminde askerlik hizmet sürelerine belirli bir standart getirildi. İlk olarak M.Ö. 13 senesinde 16 sene askerlik ve ilave olarak 4 sene de emekli /veteran askerlik olarak hizmet süresi standardı getirildi. M.S. 6 senesinde bu bu hizmet süreleri 20 sene askerlik ve 5 sene de emekli/veteran askerlik olarak yeniden düzenlendi.⁸⁵ Bu veteran askerler lejyondan ayrı yaşıyorlar ve vexillum adı verilen kendilerine ait bir sancakları ve *curator veteranarum* adında bir üst subayları vardı. 20 senelik hizmet süresinin sonunda veteran olarak görev yapan askerler aktif olarak savaşmak ya da muhafızlık yapmak gibi rutin kamp görevlerinden muaftılar. Veteranların asıl yükümlülükleri lejyon kampını beklenmedik saldırılara karşı muhafaza etmek ve gerektiğinde savunma savaşına katılmaktı.⁸⁶

Bu ücretler ve hizmet süreleri göz önüne alındığında askerlik artık ömür boyu sürdürülecek bir meslek olarak görülmeye başlandı. Gerçekten de imparatorluk dönemi ile yeniden yapılanan orduda çok uzun süre hizmet vermiş kişilere rastlamak mümkün hale geldi. Buna en çarpıcı örneklerden birisi günümüzde Tunus'ta bulunan bir yazıttan edindiğimiz bilgilere göre 14 farklı lejyonda birçok farklı göreve gelmiş

⁸³ Suetoniis, Divus Augustus XCIV.

⁸⁴ Zanker, s. 48.

⁸⁵ Cassius Dio, LIV, 25.6; LV, 23.1.

⁸⁶ Parker, s.212.

ve hayatının 50 senesini orduya hizmete adanmış Marcus Petronius Fortunatus adlı askerdir.⁸⁷ Bu kişiler hayatlarını askerlik mesleğine adayan ve bu işi severek yapan kişilerdi fakat bu insanların varlığı diğer yandan askerliği sevdiği için değil, geçimini sağlayıp hayatını devam ettirebilmek için yapan ciddi bir kitle olduğu gerçeğini değiştirmede. İmparatorluğun ilerleyen dönemlerinde uzun hizmet sürelerini bahane ederek terhis edilip evlerine dönmeyi isteyen birçok asker lejyonlarda huzursuzluğa ve isyanlara yol açtılar.⁸⁸

2.3.1 Evlilik

Askerliğin ömür boyu sürdürülen bir meslek haline gelmesinin askerlerin kişisel hayatlarına da etkileri kaçınılmaz oldu. Askerlerin sürekli hareket ve değişim içinde oldukları için herhangi bir konuma ya da aileye bağlılıklarının olmasını istemeyen Augustus, askerlerin evlenmelerini yasakladı.⁸⁹ Askere alındığı esnada evli olan kişilerin ise evlilikleri iptal edildi.⁹⁰ Augustus'un imparatorluk sisteminde asker yalnızca asker olmalıydı. Eğer bir aileleri olmazsa kendilerini yalnızca lejyonlara ait hissederler ve herhangi bir yerin hasretini çekmezlerdi. Bu yasak oldukça tepki çekti ve amaçlanan geri dönüş gerçekleşmedi. Askerler yasal olmasa da aile kurdular ve kendi sivil hayatlarından tamamen feragat etmediler. Nihayetinde M.S. 197 senesinde Septimus Severus tarafından askerlerin evlenmesi yasağı kaldırıldı.⁹¹

2.4. ASKERE ALINMA

Roma'da askerlik için uygun görülen minimum yaş 17'dir. Askerlerin hizmete başladıkları yaşlarla ilgili en net doğrudan bilgileri asker mezar taşlarından öğreniyoruz. Minimum yaşı 17 olarak belirtilmesine rağmen genel ortalama eğilimi 20 yaş civarındaydı.⁹² Çok erken yaşta hizmete başlayan askerlerin sosyal statülerini

⁸⁷ ILS, 2658.

⁸⁸ Bknz. 4.8. no'lu konu başlığı.

⁸⁹ Keppie, s. 128.

⁹⁰ Collins, s. 18.

⁹¹ Parker, s. 237.

⁹² Collins, s. 19.

incelemek bizlere farklı bir bakış açısı sağlayabilir. Toplumda kendisine yer edinememiş alt kesimden veya kimsesiz erkek çocuklarının daha erken yaşlarda orduya kaydolmuş olmaları kuvvetli bir ihtimaldir. Mezar yazıtlarında 16 yaşında askere alınmış birçok ismin olduğu görülürken inanılması güç şekilde daha erken yaşta hizmete başlayanlar da görülmektedir.⁹³ Yaş kriteri dışında çok detaylı kriterler olduğunu söyleyemeyiz. Herhangi bir engeli olmayan, çok kısa, çok zayıf ya da çok kilolu olmayan her Roma vatandaşı orduda görev yapabiliirdi.

Marius reformları sonrasında ordu seçkin kimselerin katılabildiği bir yer olmaktan çıktı ve birçok insan için kurtuluş yeri olarak görülmeye başlandı. Toplumun en alt kesiminden insanlar orduya kaydolabiliyor ve hayatlarını orduda devam ettirebiliyorlardı. Asker toplayan rakip komutanlar arasındaki rekabetin bir sonucu olarak savaşa ilgi duymayan pek çok kişi silahlandırılmıştı. Dönem tarihçileri bu kişilerin açgözlülüğüne, huzursuzluk ve özellikle de eve gitme arzularıyla taburcu olmayı istemeleri sonucu isyanlara sebep olduklarından sık sık söz ederler.⁹⁴ Özellikle iç savaşlar esnasında orduya alınan bu kişiler fırsat bulduklarında ordudan terhis olmuşlardır. Aralarında orduda kalmayı tercih eden az sayıdaki askerler ise imparatorluk ordusunun da çekirdeğini oluşturan tecrübeli askerlere dönüşmüşlerdir. Yine de bu tip askerliğe merakı olmasa da geçim kaygısı sebebiyle orduya gelen kişilerin sonu gelmek bilmedi. Augustus sonrası dönemde de orduda ciddi bir yer edinmeye devam ettiler. Tacitus eserinde askere alınan bu insanlar için Tiberius'un olumlu yaklaşmadığını söyler. Caesar'a göre kendi rızaları ile askere gelen muhtaçlar ve avareler orduda görülmeye alışık olunan cesareti ve disiplini göstermekte başarısız oldular.⁹⁵

⁹³ RIB 523: 3. Yüzyıla tarihlenen bir mezar taşı yazıtında muhtemelen Caracalla döneminde ilan edilen *Constitutio Antoniniana* sayesinde lejyona giren Thracia eyaletinden bir askerin 14 yaşında hizmete başladığı belirtiliyor. “*D(is) M(anibus) / C(a)elius Donatus B(essus) na/tione mili/tavit ann/os XXVI vix/it annos XXXX*” Yer altı tanrılarına, *Caelius Donatus*, *Bessi kabilesinden*, 26 yıl hizmet etti, 40 yıl yaşadı.

CIL XIII, 08059: Legio I'de eques olarak görev yapan Caius Marius'un mezar taşında 30 yıl yaşadığı ve 15 yıl hizmet ettiği yazmaktadır. “*C(aius) Marius L(uci) f(ilius) Vol(tina) / Luco Augusto eques / leg(ionis) I annor(um) XXX stipen(diorum) / XV h(ic) s(itus) e(st) Sex(tus) Sempronius / frater facien(dum) curavit*” *Lucius'un oğlu Caius Marius, Voltina tribusundan, Luco Augusto, Legio I'de süvari, 30 yıl yaşadı, 15 yıl hizmet etti, burada yatıyor, kardeşi Sextus Sempronius (bu anıtın) yapımıyla ilgilendi.*

⁹⁴ Keppie, s. 126.

⁹⁵ Tacitus, *Annales* IV, 4.

Askere katılan kişilerin sivil hayattaki becerilerinden de mümkün olduğunca faydalanılmaya çalışılmıştı. Orduya katılanlar arasında inşaat ustası, demirci, terzi, aşçı gibi kendi meslekleri olan kişiler büyük çoğunlukla bu zanaatlarını orduda da sergilediler. Fakat bu onları askeri işlerden muaf tutmuş olmuyordu. Muharebe zamanı geldiğinde herkes saflardaki yerini almış oluyordu.⁹⁶ Hem dışarıdan katılanların meslek sahibi olmaları hem de lejyonun kendi kendine yetebilmesi gereğince askerde meslek edinenler göz önüne alındığında herhangi bir Romalı asker yalnızca savaşı bir kişi değil aynı zamanda mühendisti, yol ve köprü yapardı, gerektiğinde ekin ekip biçer, gerektiğinde sivil güvenliği ve adaleti sağlardı. Romalı askerler mükemmel birer misyonerlerdi ve dünyanın dört bir yanına Roma etkisini yayıyorlardı.⁹⁷

Asker olup lejyona katılan kişiler normal vatandaşların tabii oldukları birçok vergiden muaf tutuldular. Ayrıca askerliğe başlamaları ile birlikte artık normal vatandaşlar arasında uygulanan medeni kanuna değil, daha ağır şartlar taşıyan askeri kanuna tabii tutularak yönetilmeye başlandılar.⁹⁸

2.4.1. Askere Alınma Yerleri – Eyaletler

Cumhuriyet dönemi lejyonları neredeyse yalnızca Italia'dan toplanırken özellikle cumhuriyetin son dönemlerine girilmesiyle birlikte bu durum da değişmeye başladı. Augustus döneminde de halen büyük bir çoğunluk Kuzey İtalya'dan sağlanıyordu. İlerleyen zamanlarda Lejyonlardaki Italia halklarının oranı gittikçe azaldı. Kayıtlara göre Augustus döneminde 215 Italia askerine karşılık 134 Italia dışı asker, Claudius ve Nero döneminde 124'e karşılık 136, Traianus döneminde 83'e 299 ve Hadrian döneminde 37 Italia askerine karşılık 2019 Italia dışı asker olduğu görülüyor.⁹⁹ Sayılara bakılacak olursa yalnızca bir yüz yıl içerisinde lejyonlardaki İtalyan askerlerinin oranının %60'lardan %1 seviyelerine düştüğü görülmektedir. İtalya dışından olanlara güvenmek bir tercihten çok mecburiyet halidir. Değişen şartlar doğrultusunda imparatorlar bu yola başvurmak zorunda kalmışlardır. Bu

⁹⁶ Collins, s. 18

⁹⁷ Borrow, s. 93.

⁹⁸ Collins, s. 20.

⁹⁹ Antonio Santosuosso, **Storming the Heavens Soldiers, Emperors And Civilians in the Roman Empire**, Westview Press, Colorado, 2003, s. 97.

duruma birçok farklı açıdan gerekçe gösterilebilir. İlk olarak Roma ve çevre illerdeki İtalya vatandaşlarının özellikle iç savaşlar sonrası yaşadıkları savaş ve kargaşa bıkkınlığı halk üzerinde derin bir yorgunluk bıraktı. Halk artık orduyu ve kargaşayı istemiyor, barışı istiyordu. Bu durumun vatandaşları askerlikten uzaklaştırmış olması oldukça kuvvetli bir ihtimaldir. Bir başka gerekçe olarak da imparatorluğun durmak bilmeyen büyümesi gösterilebilir. Genişleyen sınırlar demek daha fazla korunması gereken topraklar demektir. Bunun içinse lejyonların diri tutulması ve düzenli şekilde yeni askere alımlar yapılması gerekiyordu. Tüm insan gücü yükünü yalnızca Italia bölgesinden sağlamak mümkün olmadı. Oldukça geçerli başka bir görüşe göreyse Augustus döneminde oluşturulan Praetor muhafızları ve şehir güvenliğinden sorumlu diğer birliklerin yüküydü. Bu birlikler yaklaşık 10.000 kişiyi istihdam ediyorlardı ve bu sebeple Roma'dan lejyonlara gönderilen askerlerin bir kısmı buraya kaydırıldı.¹⁰⁰

2.4.2. Emekli Olmuş Askerlerin Yeniden Askere Alınması

Başarılı bir kariyer geçirdikten sonra emekli olan askerlerin orduya geri döndükleri sık görülen bir şeydir. Bu geri dönüşler genelde davet üzerine gerçekleşir. Emekliliği hak eden birisinin orduya geri dönmesindeki en temel sebep sivil hayata uyum sağlayamamış olması gibi görünüyor. Emekliliğine kadar başarılı bir askerlik geçirmiş birisi muhtemelen kendisini toplumdan oldukça uzaklaştırmıştı. Kendisini bekleyen bir ailesi ya da barınacağı bir sosyal çevresi yoksa askerler için sivil hayata karışmak ve kendisine toplumda yer edinmek hiç de kolay değildi. Bazense maddi sebeplerden ötürü geçimini sağlayamayan emekli askerler ordudaki en azından düzenli ve kendi kendilerine yetebilen hayatlarına muhtaç duruma geliyorlardı. Bu gibi durumlarda askerler için orduya geri dönüş kaçırılmaması gereken ikinci bir şans gibi gözükebilir. Bu şekilde başarılı bir askeri kariyer sonrası emekli olduktan sonra genellikle komutanları tarafından davet almaları sonucu gönüllü bir şekilde lejyonlarına geri dönen askerlere (geri) çağırılan anlamında *evocatus* adı veriliyordu. Neredeyse her roma lejyonunda önemli sayıda *evocatus* bulunurdu ve saygı görürlerdi. Cumhuriyetin son dönemlerinde generallerin bu kadar ön plana çıkması

¹⁰⁰ Santosuosso, s. 98.

lejyonlardaki *evocatus* sayılarını da arttırmış oldu. Birçok general rekabet ortamı dolayısıyla ihtiyaç duydukları anlarda eski sadık askerlerinin yardımlarını talep etmekten çekinmedi.

Sıradan bir lejyonerden daha üst rütbedeydiler. Kamp işleri, yol ve köprü yapmak gibi bazı işlerden muaf tutulmuşlardır. Genellikle orduya döndükten sonra *centurion* olarak görev yaptıkları görülmüştü. Bu isimler sadakatlerini kanıtlamış oldukları için *legatus* bu isimlere son derece güvenirdi. *Evocatus*lardan sorumlu ayrı bir subayın varlığı bilinmemekle birlikte Cicero mektuplarında ordudaki *evocatus*lardan sorumlu bir görevli olarak Decimus Antonius isminde bir *praefectus evocatorum*dan söz eder ve onun *cohors*ların yönetiminin verilebileceği birisi olduğunu söyler.¹⁰¹

2.4.3. Roma Vatandaşı Olmayanların Askere Alınması

Resmi olarak Roma vatandaşı olmayanların askere alınmaları yasaktı. Roma lejyonu tamamen Romalı vatandaşlardan oluşmaktaydı. Roma vatandaşı olmayanlardan oluşan farklı yardımcı birlikler mevcuttu fakat söz konusu Roma lejyonu olduğunda vatandaş olmayanların kabulü söz konusu değildi. Birçok yasağı ve geleneği bozması ile bilinen Caesar yine bu konuda da Roma tarihinde bir ilke imza attı ve ilk kez Romalı olmayanlardan bir lejyon topladı. Caesar Vercingetorix'e karşı özellikle Alesia'da kullanmak amacıyla kendi cebinden harcama yaparak Gallia Transalpina'da yerel halktan bir lejyon topladı ve bu askerleri bir Romalı gibi eğitti.¹⁰² Lejyona yerel halkın savaş başlıklarından esinlenerek Gallia dilinden Alaudae adını koydu.¹⁰³ Caesar'ın bu lejyondan açıkça bahsetmemesi, gerektiğinde *cohors* olarak belirsiz tanımlamalar yapması muhtemelen lejyonun alışılmadık kökenini gizlemek ve kabul görene kadar dillendirmemektir.¹⁰⁴ Caesar daha sonra bu lejyonun tüm üyelerine vatandaşlık hakkı vermiştir.¹⁰⁵

¹⁰¹ Cicero, Epistulae ad Familiares III, VI, 5.

¹⁰² Suetonius, Divus Iulius XXIV.

¹⁰³ Suetonius, Divus Iulius XXIV.

¹⁰⁴ Keppie, s. 122.

¹⁰⁵ Suetonius, Divus Iulius XXIV.

2.4.4. Kölelerin Askere Alınması

Kölelerin lejyona alınması kesinlikle mümkün değildi. Azatlı köleler olarak bilinen Liberti sınıfından olanların da orduda görev almalarına müsaade edilmiyordu. Azat edildikten sonra vatandaşlık haklarını elde etmelerine rağmen neden orduda hizmet edemedikleri hakkında iki farklı görüş ortaya sürülebilir. İlk akla gelen mesele sadakat ve orduda itaatsizlik etme ihtimalleridir. Kölelerin Romalı olmamaları ve sonradan getirildikleri bu ülkeye bağlılık hissetmemeleri nedeniyle Roma'nın azatlı köleleri orduda kullanmaya çekindiği görüşü mevcuttur.¹⁰⁶ Bu görüş ilk bakışta mantıklı gibi gözüktü de bünyesinde iki adet cevapsız soru barındırmaktadır. İlk olarak azat edilmeyi hak edecek kadar efendisine sadık ve hizmetinde başarılı bir kölenin sadakatini sorgulamak ne kadar geçerli bir gerekçedir? İkinci olaraksa Roma ordusunda doğrudan lejyonlarda görevli olarak olmasa da Romalı olmayan diğer birçok halktan askerin görev yaptığı bilinmektedir. Hatta auxilia birliklerinin sayılarına bakılacak olursa Romalı askerlerden oluşan lejyonlarla denk sayıda hatta zaman zaman daha fazla oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda azatlı bir kölenin yalnızca Romalı olmaması ve sadakatine güvenilmemesi sebebiyle orduda görev almıyor oluşu açıklanamaz. Azatlı kölelerin orduda görev yapmamaları ile ilgili diğer bir görüş ise yaş meselesidir. Bir kölenin azat edilmesi sık rastlanan ve kolayca gerçekleşen bir olay değildi. Kölelerin azat edilmeleri örneklerini incelediğimizde azatlı kölelerin yaşlarının ilerlemiş olduklarını görüyoruz. Askere alımlarda genç ve zinde vatandaşların ilk tercih oldukları göz önüne alınırsa azatlı kölelerin orduda yer almamaları için yaşlarının ilerlemiş olması oldukça mümkün gözükmektedir. Ayrıca erken dönemlerde askerlerin kendi masraflarını karşıladıkları düşünülürse azatlıların birçoğu hizmet için nitelikli olamayacak kadar fakirdiler.¹⁰⁷

Lejyonlara katılmaya çalışan bir köle fark edilirse ölüm cezasına çarptırılabilirdi.¹⁰⁸ *Volones* olarak adlandırılan ve Latince istemek anlamındaki “*volo*” fiilinden türetilen bu sözcük herhangi bir zorunluluk olmaksızın kendi rızası

¹⁰⁶ Susan Treggiari, **Roman Freedmen During The Late Republic**, Oxford University Press, 1969, Oxford, s. 68.

¹⁰⁷ A. N. Sherwin-White, **The Roman Citizenship**, Oxford University Press, 1996, Oxford, s. 325.

¹⁰⁸ Collins, s. 18.

ile orduda görev yapmayı isteyen kişileri ifade eder. Genel anlamı bu olsa da aslında volones sözcüğü spesifik anlamda ihtiyaç anında orduda görev yapmaları teklif edilen ya da izin verilen köleleri ifade eder.¹⁰⁹ Roma tarihinde ilk ve en yoğun şekilde 2. Pön Savaşı esnasında Cannae Muharebesi sonrasında bu yönetime başvurulmuştur. Roma o denli ağır bir yenilgi almıştır ki yeniden ordu toplayabilmek için köleler azat ettirilip asker yapıldılar.¹¹⁰ Özgür insan sayısının az olmasından dolayı köleler arasından 8bin genç ve kuvvetli erkeğe hizmet etmeye istekli olup olmadıkları sorularak kamu hazinesinden karşılanacak şekilde silahlandırılıp askere alındılar.¹¹¹ Bu azatlı köleler de askere alınırken tıpkı normal vatandaşlar gibi sadakat yemini ederek hizmete başlıyorlardı.¹¹² Kölelerin askere alınmaları yalnızca erken dönemlerde görülmekle kalmadı ve ihtiyaç halinde imparatorluk döneminde de bu yönetime başvuruldu. En bilindik örneği ise Marcus Aurelius Antoninus döneminde görüldü. Historia Augusta’da anlatıldığı üzere Marcus Aurelius 2. Pön savaşındaki gibi köleleri askere aldı ve “volones” örneğinden yola çıkarak bu askerlere gönüllüler anlamındaki “voluntarii” dedi. Hatta aynı dönemde Marcus Aurelius’un gladyatörleri de askere aldığı aktarılmaktadır.¹¹³ Bu örnekler dışında askere alınan kölelerin genelde piyade olarak değil, donanmada hizmet vermek üzere orduya alındıkları örnekler görülmektedir.¹¹⁴

2.5. TERHİS OLMA

Askerler için ideal terhis biçimi *honesta missio*dur. İmparatorluk boyunca görevlerini yerine getirmiş ve sorunsuz bir şekilde terhisi hak etmiş askerler *honesta missio* kapsamında emekliliğe ayrıldılar. Görevlerinin sonunda bu askerlere *tabulae honestae missionis* adında *diplomalar* verildi.¹¹⁵ Günümüzde yaklaşık üç yüzyıla

¹⁰⁹ William Smith, **Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, Little Brown and Company, 1859, Boston, s. 1217.

¹¹⁰ Eutropius III, 10.

¹¹¹ Titus Livius XXII, 57.11.

¹¹² Titus Livius XXII, 11.8.

¹¹³ Scriptores Historiae Augustae, M. Aurelius XXI, VI.

¹¹⁴ Titus Livius XXXVI.2.15, XL.18.7, XL.27.3 vb.

¹¹⁵ CIL XVI 1: İmparator Claudius tarafından verilmiş bronzdan yapılma bir askeri diploma örneği.

yayılan ve Roma askeriyesi hakkında bize detaylı bilgiler veren toplam 138 *diploma* ele geçirilmiştir.¹¹⁶

Onursuz bir şekilde terhis olan askerler *missio ignominiosa* dahilinde oluyorlardı. Büyük utanç taşıyan bu askerler hayatlarının geri kalanında şereften yoksun bir statü olan *infamis* olarak yaşıyorlardı.¹¹⁷ Emeklilik ikramiyesi olarak *praemia militae* ayrıcalığından mahrum bırakılıyorlar ve hiçbir şekilde para ya da toprak alamıyorlardı.¹¹⁸ Ölüm cezaları dışında bir askerin alabileceği en kötü ceza olan onursuz terhis işlemi oldukça büyük suçlar sonucunda bireysel ya da grup halinde, hatta bütün bir lejyonu kapsayacak şekilde de olabilirdi. İmparatorların askerlerin gözlerini korkutmak ya da kendi ciddiyetlerini kanıtlamak gibi sebeplerden alışılmamış şekillerde onursuz terhis cezaları verdikleri bilinir. Caligula birçok centurion ve *primus pilus* yaşlı ve halsiz oldukları gerekçesiyle emeklilik ikramiyesinden mahrum bırakarak terhis ettirmiştir.¹¹⁹

Sağlık sorunları sebebiyle erken taburcu olan askerler *missio causaria* dahilinde terhis edilmiş oluyorlardı. Hem psikolojik hem de fiziksel hastalıklar buna dahildi.¹²⁰

¹¹⁶ William Seston, “Les vétérans sans diplômes des légions romaines”, *École Française de Rome*, Sayı: 43, 1980. s. 231.

¹¹⁷ Phang, s. 145: *Infamis* olan kişiler Roma vatandaşı olmaya devam ediyorlar fakat ömür boyu damgalanmış ve birçok önemli yasal hak ve süreçlerden dışlanmış oluyorlardı.

¹¹⁸ Phang, s. 144.

¹¹⁹ Suetonius, Caligula XLIV.

¹²⁰ G. R. Watson, *The Roman Soldier*, Cornell University Press, New York, 1985, s. 123.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMA ORDUSUNDA DİSİPLİN, CEZA VE ÖDÜL SİSTEMİ

3.1. DISCIPLINA VE VIRTUS

Roma ordusu hem savaş meydanında hem de kamp esnasında katı disiplini ile tanınmıştır. Romalılar askerlerin uyması gereken kural ve davranışlardan bahsederken “*disciplina*” terimini kullanmışlardır. *Disciplina*, ilk ve en önemli olarak tereddütsüz mutlak itaati kapsar.¹²¹ Bunun dışında da birçok alanı kapsayan *disciplina kavramı* içerisinde askerlerin eğitimlerini (*exercitum*), savaş meydanındaki yükümlülüklerini, savaş meydanı dışında da çalışmaları gerektiğini ve hatta para harcamaları da dahil olacak şekilde birçok farklı alanı içine alıyordu.¹²² Bir bakıma askeri yaşam tarzı tamamen disiplinden ibaretti. Katı disiplin, gevşekliklerle ilişkilendirilen iç savaşı önleyici bir unsur olarak görülüyordu. Askeri disiplin, olumlu ödüller ve olumsuz yaptırımlarla dengelenen fiziksel, zihinsel ve sosyal unsurları barındıran bir kontrol ağıdır.¹²³

Disiplin kavramı gibi önemli bir diğer terim ise *virtus* terimidir. Romalılar cesurluk, yiğitlik gibi sıfatları ifade etmek için birçok farklı kelime kullansalar da askeri yiğitlik ile en çok özleşen terim *virtus* olmuştur.¹²⁴ Roma imparatorluk döneminde askerler *disciplina* ve *virtus* kavramlarını müşterek bir hale getirmişlerdir.¹²⁵ Her iki kavram da bir diğeri olmadan tamamlanmış sayılamazdı. Bir asker *virtusa* sahip olmadan *disciplinanın* getirdiği yükümlülükleri özellikle savaş meydanında sergileyemezdi ve benzer bir şekilde disiplinsiz bir şekilde yiğitlik sergileyen bir asker de kurallara uymayacağı için ideal bir asker olamazdı.

İmparatorluk döneminde *disciplina* kavramı daha geniş bir anlam kazanmaya başladı ve bir süre sonra tanrılaştırılarak bir ibadet teması halini aldı.¹²⁶ Kamplarda

¹²¹ Gabriella Poma, “Discipline: Republic”, *The Encyclopedia of the Roman Army Vol I*, (Ed. Yann Le Bohec), Wiley Blackwell, Oxford, 2015, s. 336.

¹²² S.E. Phang, “Discipline: Principate”, *The Encyclopedia of the Roman Army Vol I*, (Ed. Yann Le Bohec), Wiley Blackwell, Oxford, 2015, s. 337.

¹²³ Lee L. Brice, *New Approaches to Greek and Roman Warfare*, Wiley Blackwell, New Jersey, 2020, s. 113.

¹²⁴ Jon Coulston, “Courage and Cowardice in the Roman Imperial Army”, *War in History*, Cilt: 20, Sayı: 1, 2013, s. 14.

¹²⁵ Coulston, s. 14.

¹²⁶ Poma, s. 336.

tanrı disciplina adına sunaklar yapılmaya başlandı. Disiplin kavramına adanan birçok kutsal yazıt günümüze kadar ulaşmıştır.¹²⁷ Aynı şekilde *virtus* kavramı da tanrılaştırılarak yiğitliğin ve askeri gücün tanrısal hali olarak tapınım gördü. *Virtus* kavramını taşıyan ve ona layık askerler onurlu birer askerdiler. Yiğitlik ve onur birbirinden ayrılmaz ikiliydi. Bu durum tanrılarda da görüldü ve *Virtus* sık sık onurun tanrısı olan *Honos* ile ilişkilendirilerek birlikte tapınım gördü. Romalı askerler arasında yaygın olan ve tapınım gören diğer tanrılar *Mars*, *Silvanus*, *Hercules*, *Iuppiter Dolichenus* ve *Mithra* oldu.¹²⁸

3.2. CEZA – ÖDÜL DENGESİ

Bu ünü kazanmalarında her zaman oldukça sert uygulanan ceza sisteminin etkili olduğu kabul edilir. Roma ordusunda disiplin sistemi ve cezalar her zaman çok sertti. Askerlerin düşmandan korktuklarından çok daha fazla şekilde kendi komutanlarından korkmaları isteniyordu. Bu sayede savaş meydanında asla geri adım atmayacaklar, kampta asla taşkınlık çıkartamayacaklardı. Lejyonlar devlete sadakat duyguları ile hizmet eden varlıklı vatandaşlardan oluştuğu zamanlarda bile çok ağır cezalar uygulanıyordu. Ordu profesyonel bir güç haline geldiğindeyse cezalar daha da acımasız bir hal aldı.¹²⁹ Roma ordusundaki cezalar kadar ödül sisteminin de etkili ve önemli olduğunu bilmek gerekir. Ordu içerisinde ceza ve ödül sistemleri arasında bir denge kurulmuş ve böylelikle askerlere yalnızca korku değil teşvik de verilmiştir. Ceza ve ödül sistemlerinin her ikisi için de hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerinde benzer uygulamalar yapılmıştır. Yine de özellikle cumhuriyetin son dönemlerinde iç savaşların yaşandığı bu ortamda bir taraftan askeri disiplin en çok zayıfladığı ve istikrarsızlaştığı dönemini yaşarken bir diğer taraftansa ordudaki cezaların en sert ve sıkça uygulandığı dönem olmuştur. Komutanlar askerlerin gözlerini korkutarak kendi otoritelerini sağlamlaştırmak amacıyla pek çok kez ceza yöntemine başvurmuşlar ve o dönemlerde bile artık uygulanmayan oldukça eski ve acımasız cezalara başvurmuşlardır. Sonrasında imparatorluk dönemine geçilmesi ile “disciplina militaris” ideolojisi güçlendirildi. İmparatorluk ordusunda disiplinin

¹²⁷ RIB 1127, 2092

¹²⁸ Coulston, s. 15.

¹²⁹ Keppie, s. 101.

yeniden tesis edilmesi sonucu cezalarda da cumhuriyetin son dönemine göre bir azalma ve daha fazla hoşgörü tanındığı görülür. Yine de imparatorluk dönemindeki cezaların yetersiz olduğu ya da yeterince korkutucu olmadığı sonucu çıkartılmamalıdır. Aksine büyük oranda cumhuriyet dönemi ile benzer cezalar uygulandı. Öbür taraftan ödül sisteminin imparatorluk dönemine geçildiğinde daha fazla yaygınlaşması ve bir süre sonra farklı bir yöne doğru evrilmesi ise Roma askeri teşkilatının ve hiyerarşisinin geçirdiği değişimleri incelemek için güzel bir alandır.

3.3. CEZALAR

Roma ordusundaki cezaları öncelikle temel olarak iki gruba ayırabiliriz. Bireysel cezalar ve grup halinde cezalar. Her iki grupta da benzer uygulamalar ve ortak noktalar görülür. Ceza ister bireysel isterse de grup halinde bir ceza olsun, sertliği fark etmeksizin askerlerin hiçbir şekilde cezaya itiraz hakları yoktu.¹³⁰ Askerler bu durumu sorgusuz sualsiz itaate yemin ettikleri sırada kabul etmiş oluyorlardı. Belki de bu sebepten askerlerin cezalardan oldukça kaçındıkları bilinir. Savaş esnasında kalkanını ya da silahını kaybeden bir asker, alacağı cezayı ve yaşayacağı onursuzluk damgalamasını düşünerek kaçmak yerine ölüm pahasına da olsa kaybettiği teçhizatı geri alma umuduyla kendisini düşmanların ortasına atıyordu.¹³¹

Cezalar yalnızca en alt kademedeki askerleri kapsamıyor, olayın ciddiyetine ve suçlulara göre kamptaki en rütbeli kişiler dahi ceza alabiliyorlardı. Genel olarak düşük rütbeli askerlerin ceza aldıkları ve bu cezaları *centurion*un verdiğini biliyoruz. *Centurion* yardımcıları *optiolar* da cezaların uygulanmasında zaman zaman görev alıyorlardı. Özellikle Augustus ve sonrası dönemde *centurion*lara cezaların uygulanması ve hafifletilmesinde kendi takdirlerini kullanmaları için daha fazla serbestlik verildi.¹³²

¹³⁰ Keppie, s. 101.

¹³¹ Grant Showerman, **Rome and the Romans A Survey and Interpretation**, Macmillan Company, New York, 1931, s. 467.

¹³² Parker, s. 232.

3.3.1. Bireysel Cezalar

Bireysel cezaların birçok farklı çeşidi bulunmaktaydı. Bunlardan bazıları; maaşlarında kesinti yapma, ek görevler verme, kalitesiz yemek verme, kırbaçlama, kamp dışında geceyi geçirme, rütbe kaybı, başka bir birime transfer, görevden alınma ve infaz cezalarıydı.¹³³ Hapis cezası yaygın değildi ve genelde ölüm cezası almış fakat infazını bekleyen askerler için uygulanmıştı.¹³⁴

Örneğin bir *centurion* ya da *optio* sıradan bir asker rütbesine indirilebilirdi. Ya da bir *duplicarius*, *simplaris* rütbesine geri indirilebilirdi. Bir asker rütbesini kaybederek aynı birlikte kalmaya devam edebilir ya da doğrudan daha az prestijli bir birime aktarılabilirdi.¹³⁵ Bunların hem itibar hem de gelir kaybı gibi etkileri oluyordu. Bazı durumlarda lejyonerlerin ceza olarak lejyonlarından alınarak yardımcı *auxila* birliklerine transfer edildikleri oluyordu.¹³⁶

Görevden alınma cezası ise oldukça ağır bir cezaydı. Hem ekonomik hem de ahlaksal açıdan oldukça ağır etkileri oluyordu. Bir askerın görevden alınması onursuz bir şekilde mesleği bırakması anlamına geliyordu. (*missio ignominiosa*) Bu şekilde terhis olan askerler hiçbir şekilde bir emeklilik ikramiyesi ya da ayrıcalığı elde edememiş oldular.¹³⁷

Dayak cezası ise en yaygın cezaydı. “*vitis*” adı verilen asma kamışları *centurion*lar tarafından o kadar çok kullanılıyordu ki artık epigrafik kaynaklarda bile asma kamışları *centurion*ların sembolü haline gelmişlerdi.¹³⁸

Bazı durumlarda ise askerlere açıkça bir hakaret ve aşağılama olarak görülen bir yemek cezası uygulandı. Askerlere yemek olarak buğday yerine arpa verildi. Bu askerlerin suçlu hissetmeleri konusunda oldukça etkili ve aşağılayıcı bir yöntem olarak birçok kez uygulandı.¹³⁹

¹³³ Southern, s. 147.

¹³⁴ Parker, s. 237.

¹³⁵ Yann Le Bohec, **The Imperial Roman Army**, Routledge, Londra, 2000, s. 61.

¹³⁶ Southern, s. 147., Bohec, s. 61.

¹³⁷ Southern, s. 147.

¹³⁸ Keppie, s. 101., Bohec, s. 61.

¹³⁹ Bohec, s. 61.

3.3.1.1. Fustuarium

En ağır ceza olarak ölüm cezası uygulandı. Çok sık tercih edilen bir ceza değildi ve ciddiyeti dolayısıyla muhtemelen bir yargılama ya da en üst kideden görevlilerin yaptırımını gerektiriyordu.¹⁴⁰ Bu cezaya çarptırılmak için işlenmesi gereken suçları Polybios şu şekilde aktarır: hırsızlık yapmak, sahte tanıklık yapmak, diğer askerlere cinsel taciz ve aynı suçu üçüncü defa işlemek.¹⁴¹ Ölüm cezasına çarptırıldığını bildiğimiz diğer suçlar ise nöbetini aksatmak, terk etmek ya da nöbet sırasında uyumak,¹⁴² isyana teşebbüs etmek, açık şekilde komutanlara itaatsizlik etmek, kendisinden üst rütbede *centurion* gibi bir subaya saldırmak, emre uymayarak düşmana saldırmak. Zırh ve silah kaybı da ölüm cezasına sebep olsalar da bu kişiler genellikle kırbaç cezası ile kurtulmuşlardır.¹⁴³

Fustuarium uygulanışında suçlu kişi, kendi silah arkadaşları tarafından dövülerek ya da taşlanarak öldürülüyordu. Cezaya çarptırılmış kişilerin hayatlarını kurtarmak için kaçmayı denemeye izinleri vardı.¹⁴⁴ Polybios'a göre eğer bu kişi kaçmayı başarmış olsa bile evine dönmesi yasaktı. Zaten oldukça büyük bir utanç ile sürgün hayatı yaşayacağı için kendi ailesi ve akrabaları tarafından dahi eve alınmazdı.¹⁴⁵

Ölüm cezası oldukça ağır bir ceza olarak gözüксе de askerleri disiplinde tutmak adına son derece önemliydi. Öyle ki, Consul Titus Manlius Imperiosus emirlere karşı gelen ve düşmana karşı tek başına savaşan kendi öz oğlunu dahi ölüm cezasına çarptırmıştı.¹⁴⁶

3.3.1.2. El Kesme Cezası

Silah ve zırh kaybına genelde hoşgörü gösterilse de özellikle kamptaki hayvanların çalınması, kaybedilmesinin çok daha ciddi bir suç olarak kabul

¹⁴⁰ Keppie, s. 101.

¹⁴¹ Polybios VI.37.9.

¹⁴² Keppie, s. 101.

¹⁴³ Southern, s. 147.

¹⁴⁴ William Ramsay, *A Manual of Roman Antiquities*, Charles Griffin and Company, Londra, 1901, s. 447.

¹⁴⁵ Polybios VI.37.4.

¹⁴⁶ Poma, s. 336.

ediliyordu. Silahların çalınması ya da kaybedilmesinin yalnızca onların sahiplerini etkilerken hayvanların kaybının bütün kampı etkileyen bir olaydı ve dolayısıyla bu tarz olaylarda suçluların cezası el kesme cezası olabiliyordu.¹⁴⁷

İmparatorluğun geç dönemlerinde el kesme cezasının hırsızlara da uygulandığı bilinmektedir.¹⁴⁸

3.3.1.3. Cezaları Uygulama İnsiyatifi

Cezalar genelde *centurion*un inisiyatifine göre uygulandı. Belirli suçların belirli cezaları olsa da *centurion* istediği taktirde bunları görmezden gelebiliyor ya da daha hafif bir ceza veriyordu. Örneğin Ruffus, alkol etkisi altında suç işleyen askerlerin ölüm cezasına çarptırılmak yerine farklı bir birime nakledilmesini önermiştir.¹⁴⁹ Bazense tam tersi şekilde komutanların diğer askerlerin gözlerini korkutmak, diğer askerlere bir örnek oluşturmak ya da kendi otoritelerini sağlamlaştırmak için keyfi ölüm cezaları verdikleri görülür. Tacitus, Gnaeus Domitius Corbulo'nun Germania'da göre yaparken düşmanlardan çok kendi lejyonunun uyuşukluğu ile uğraştığını ve askerlere örnek olması için işini iyi yapmayan askerlere ölüm cezası dahil birçok ceza vererek ne kadar katı bir disiplin uyguladığını aktarır.¹⁵⁰

3.3.2. Grup Halinde Toplu Cezalar

Grup halinde verilen cezalar genelde büyük suçlar ya da başarısızlıklar sonrasında veriliyordu. Bu tarz suçlar lejyon içerisindeki belirli *cohor*ların ya da doğrudan tüm lejyonun dahil edildiği şekilde cezalandırılıyordu. Lejyona gözdağı vererek disiplini yeniden sağlamak ya da bir utanç sonrasında lejyonu kalıcı şekilde dağıtmaya kadar gidebilen bu cezalar askerler için oldukça korku verici ve kimi zaman suçlu azınlık yüzünden suçsuz askerlerin de cezalandırıldığı uygulamalar olmuşlardır.

¹⁴⁷ Southern, s. 147.

¹⁴⁸ Phang, s. 146.

¹⁴⁹ Southern, s. 146.

¹⁵⁰ Tacitus, Annales XI.18., XIII.35.

3.3.2.1. Decimatio

Decimatio Roma ordusundaki gelmiş geçmiş en acımasız ve en meşhur ceza olarak görülür. Bu cezaya çarptırılmak için askerlerin toplu bir şekilde korkaklık etmiş olmaları gerekmektedir. Eğer savaş meydanını terk edip kaçarlarsa kaçan askerlerin her biri *decimatio* ile cezalandırılırlardı. Fakat ilerleyen süreçte korkaklık suçunun yanına bir de itaatsizlik eklendi. Komutana toplu halde itaatsizlik ya da doğrudan isyan etmek de *decimatio* ile cezalandırılmaya başlandı. Özellikle Iulius Caesar, Marcus Antonius ve Galba *decimatio* cezasını askerlerin itaatsizliklerine bir tepki ve kendi iktidarlarını pekiştirmek amacıyla kullanmışlardır.¹⁵¹ Askerler üzerinde oldukça derin bir psikolojik hasar bıraktığı kabul edilen bu cezanın ilk ortaya çıkışı cumhuriyet döneminin başları olmasına rağmen imparatorluğun yıkılışına kadarki bu uzun süreçte oldukça az uygulandığı görülür. Şiddetin ve iç savaşların adeta sıradanlaştığı Geç Cumhuriyet dönemine gelindiğinde seçkin generallerin toplumun fakir ve alt sınıflarından ve hatta yabancılar ile dolu lejyonlarını komuta ederken *decimatio* cezasını yeniden canlandırarak sıkça kullandıkları görülür.¹⁵² Uygulanış bakımından *fustuariuma* benzer. Suçlu bulunan grup, cohors ya da tüm lejyon 10 kişilik gruplara ayrılırlar. Her grup kendi içerisinde kura çeker. Kurada çıkan kişi gruptaki diğer kişiler tarafından ölene kadar dövülür. İlk bakışta her 10 kişi içerisinde kurada çıkan bir talihsizin cezalandırıldığı bir sistem gibi gözükse de bu cezada herhangi bir “kurtulan” yoktur. Cezanın ilk kademesi olan kura ve infaz aşamaları tüm askerler için korkunç bir baskı ve korku ortamı sağlıyordu. Hayatta kalmalarının tamamen şansa bağlı olduğu bir olayda askerlerin psikolojileri ciddi anlamda etkileniyordu. Cezanın ilk etabı tamamlandıktan sonra da her grubun geriye kalan 9 kişisi serbest bırakılmıyor, onlar da cezalar alıyorlardı. İlk olarak bu askerlere yemek olarak buğday yerine arpa veriliyordu. Bu durum askerlerde ciddi bir aşağılanmaya ve utanç duygusuna sebep oluyordu. Buna ek olarak hayatta kalan bu askerler kamptan atılıyorlar ve geceyi kampın dışında geçirmek zorunda oluyorlardı.¹⁵³ Bu askerler düşmanlardan gelecek

¹⁵¹ Julien Henaut, “La Décimation: une réponse légitime des généraux romains à la couardise et l’insubordination?”, *Revue belge de philologie et d’histoire*, Cilt: 94, Sayı: 1, 2006, s. 166.

¹⁵² Charles Goldberg, “Decimation in the Roman Republic”, *The Classical Journal*, Cilt: 111, Sayı: 2, 2015, s. 159.

¹⁵³ Henaut, s. 166.

herhangi ani bir saldırıyla savunmasız şekilde karşı karşıya kalma tehlikesindeydiler.¹⁵⁴ Cezanın son aşaması da aslında kamptan atılan bu askerlerin damgalanması oluyordu. Açık bir şekilde kampın içindekiler ve dışındakiler olarak korkak ve cesur askerler ayrılmış oluyor ve dışarıdaki askerler damgalanmış oluyorlardı. Bu sayede ölmekten kurtularak hayatta kaldıkları için rahatlamının yerini ordudaki diğer askerlere örnek teşkil eden büyük bir aşağılama alıyordu.¹⁵⁵ Lintott bu cezanın bütününe bakıldığında bir grup askerin günah keçisi ilan edilerek öldürülmesi ve geri kalanların ise büyük bir utanç ile yaşayarak ölenlerden örnek almalarını göz önünde bulundurarak bu cezanın bir tür arınma ritüeli olduğunu söyler.¹⁵⁶

Cezanın asıl amacının infaz olduğunu söylemek kesinlikle arka planda yatan asıl amacı görmezden gelmek olur. Bu ceza sayesinde orduda eşsiz bir korku iklimi yaratılmış oluyordu. Bunu daha da etkili kılmak adına bu ceza yalnızca askerler ile sınırlı kalmadı ve ceza için kura çekimine *centurion*lar ve hatta duruma göre *primus pilus*lar bile dahil edildiler.¹⁵⁷ Cezanın uygulanış şeklinde de bazen değişikliklere gidildiği olmuştur. Örneğin Marcus Antonius M.Ö. 44 senesinde Brundisium’da askerler isyan etmemelerine ya da savaş meydanını ve nöbetlerini terk etmemelerine rağmen yalnızca kendisine saygısızlık yaptıklarını düşündüğü için askerlere *decimatio* cezası verdi.¹⁵⁸ Ceza uygulanırken yine kura çekildi fakat onda bir oranından daha az kişi öldürüldü. Antonius bu ceza sayesinde askerlere korku salacağını düşünürken tam tersi bir tepki aldı ve askerler ona karşı daha da öfkelendiler.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Parker, s. 234.

¹⁵⁵ Heanut, s. 168.

¹⁵⁶ A. W. Lintott, **Violence in Republican Rome**, Oxford University Clarendon Press, Oxford, 1968, s. 42.

¹⁵⁷ Heanut, s. 168.

¹⁵⁸ Appianos, *Bella Civilia* III.43: Appianus’un anlatımına göre Marcus Antonius ilk olarak konuşma yapmak amacıyla kürsüye çıkarken askerler tarafından alkışlanmayınca bu duruma sinirlenmiş ve oluşan sessizlik sonrasında askerleri, Part Seferi’nden İtalya’ya naklettirdiği için teşekkür etmeleri yerine nankörlük yaptıklarını söyleyerek suçlamıştı. Antonius Gallia’ya götüreceği askerlerinin her birine 100 dracma vereceğini söylediğinde askerler onun cimrilğine güldüler. Bunun üzerine Antonius çok sinirlenince askerler kargaşa içinde kaçtılar. Antonius ayağa kalkarak “*Emirlere itaat etmeyi öğreneceksiniz*” diye bağırdı ve *tribunus*lara askerler arasında fitne çıkartan kişileri bulup getirmelerini emretti ve sonrasında *decimatio* uyguladı.

¹⁵⁹ Appianos, *Bella Civilia* III.43.

Tarihte ilk kez Roma'nın *Volks*'lar ile savaşları esnasında M.Ö. 471 senesinde Appius Claudius Sabinus Regillensis¹⁶⁰ tarafından uygulanan *decimatio* cezası ilerleyen süreçte de yalnızca tarihe adını büyük komutan olarak yazdırmış kişiler tarafından uygulandı. Kayıtlara geçen yaklaşık 20 *decimatio* uygulaması bulunmaktadır. Marcus Antonius haricinde hiç kimse bu cezayı birden fazla uygulamamıştır.¹⁶¹

3.3.2.2. Lejyon Dağıtma Cezası

Toplu verilen cezalardan bir tanesi de bütün bir lejyonun dağıtılmasıydı. Bu da oldukça nadiren verilen bir cezaydı zira yeni bir lejyon toplamak hem insan gücü hem de maliyet açısından kolay bir işlem değildi. Bu ceza da isyan gibi çok büyük suçlara verildi. Dağıtılan lejyon askerleri başka lejyonlara transfer edilebileceği gibi onursuz şekilde terhis edilerek emeklilik ikramiyesinden mahrum da bırakılabilirlerdi.¹⁶² Augustus'un Legio X'i tamamen dağıttığı, Vespasianus'un Vitellius'u yendikten ve yönetimi ele aldıktan sonra Vitellius'un askerlerinin bir çoğunu terhis ettiği ve hatta cezalandırdığı,¹⁶³ M.S. 219'da Legio III Gallica'ya atanan yeni komutan Verus'un isyanı sonrası hızla müdahale edilse de Elagabalus'un tüm lejyonu dağıttığı ve askerleri de Africa'daki Legio III Augusta'ya transfer ettiği ve yine benzer şekilde iç savaşlar sonrası M.S. 238 senesinde Marcus Antonius Gordianus'un Legio III Augusta'yı tamamen dağıttığı bilinmektedir.¹⁶⁴

3.3.3. Firariler

Askerlerin firar etmelerindeki en büyük etkenlerden birisi cezalardı. Suç işleyen askerler ölümden kaçmak adına firara başvuruyorlardı. İmparatorluk dönemi boyunca orduda firar sorununun her zaman var olmuştu. Özellikle geç dönemler için konuşulacak olursa Ammianus Marcellinus, bir askerin firar etmesindeki en büyük

¹⁶⁰ Titus Livius II.59.

¹⁶¹ Antonius bu cezayı ilk olarak M.Ö. 44 yılında Brundisium'da uyguladıktan sonra M.Ö 36 yılında Part Savaşı'ndaki başarısızlık sonrasında da uygulamıştır. Detaylı bilgi için bkz. Cassius Dio, XLIX 22-33.

¹⁶² Parker, 235.

¹⁶³ Suetonius, Divus Vespasianus VIII.

¹⁶⁴ Bohec, s. 61.

nedenin cezalardan kaçmak olduğunu belirtir.¹⁶⁵ Normalde üçüncü defa işlendiğinde ölüm cezası verilen bir suç olarak görülürken katı disipliniyle bilinen Curbulo, ilk kez firar eden askerlere doğrudan ölüm cezası vermeye başlamıştır.¹⁶⁶ Düşman tarafından esir alınan Romalı askerlerin de firari sayılma tehlikeleri vardı. Esir alınan bir askerin ilk görevi tutulduğu yerden kaçmaktı ve eğer bunu başaramazsa asker kaçağı olarak sınıflandırılabilirdi.¹⁶⁷ Bu kararın alınmasında firari askerlerin düşman ordularında hizmet etmeleri konusu bir gerekçe olabilir. Firar eden askerler için toplum içine karışmak zor bir mesele olduğundan en iyi bildikleri iş olan askerliğe devam etmek için sık sık farklı ordularda hizmet ettikleri görülür. Iugurtha, Tacfarinas ve Decebalus gibi birçok düşman liderinin en iyi adamlarının Romalı asker kaçakları oldukları bilinir.¹⁶⁸ Farklı bir örnek olaraksa İmparator Commodus döneminde bir grup silah arkadaşının da aklını çelerek askerden kaçan Maternus gösterilebilir. Maternus kısa süre içerisinde tehlikeli bir çete liderine dönüştü ve yerleşim yerlerini yağmalamaya başladı.¹⁶⁹ Asker kaçaklarının bir kısmını muhtemel cezalardan kurtulmak için lejyondan kaçan askerlerin oluşturduğunu da belirtmek gerek. Zira firar eden askerlerin ciddi bir bölümü de uzun hizmet süreleri sebebiyle askerliğe daha fazla dayanamayan ve sivil hayata geri dönmek isteyen kişilerden oluşuyordu.

3.4. ÖDÜL SİSTEMİ

Ordudaki ödül sistemi temel olarak iki yöntem ile sağlanıyordu: terfi ve nişanlar. Terfi ettirilmek bir asker için en önemli olaydı. *Signifer*, *aquilifer* gibi görevlere getirilebilir, *immunes* ya da *duplicarius* gibi rütbelere getirilebilir ve hatta bir *centurion* dahi olabilirdi. Yalnızca lejyon askerleri değil, yardımcı birlik askerleri de terfi ettirilerek bir lejyon askeri yapılabilirdi.¹⁷⁰ Bu terfiler askerlerin gelirlerinde ciddi artış sağladığı için askerlerin en büyük motivasyonlarından birisi her zaman terfi almak oldu.

¹⁶⁵ Keppie, s. 101.

¹⁶⁶ Keppie, s. 101.

¹⁶⁷ Southern, s. 148.

¹⁶⁸ Keppie, s. 101.

¹⁶⁹ Herodianos, I, 10.

¹⁷⁰ Bohec, s. 62.

Askerlere savaş alanındaki başarılarının karşılığı olarak *dona militaria* adında ödülleri aldılar. Nişan almak bir asker için son derece onur verici bir olaydı. Nişan alan kişiler hem orduda hem de yaşadıkları yerlerde oldukça saygı duyulan hatta ünlenen insanlar haline geliyorlar ve hatta bu nişanları takarak dini törenlerde dahi ön planlara çıkıyorlardı.¹⁷¹ Askerler bu ödülleri evlerinde en göze çarpan yerde yiğitliklerinin bir kanıtı ve simgesi olarak sergilerlerdi.¹⁷²

Cumhuriyet döneminde ödüller liyakate göre verilirken imparatorluk dönemi ile bu düzen yozlaşmaya başlamış ve bir süre sonra madalyaların geleneksel nedeni göz ardı edilerek tamamen belirli bir rütbedeki kişilerle sınırlandırılmış ve düzenli olarak bu kişilere verilmeye başlanmıştır.¹⁷³ Bir iç savaşa katılmak bile desteklediği tarafın kazanması sonucunda birçok subaya madalya kazandıran bir olay haline gelmişti.¹⁷⁴

3.4.1. Corona Obsidionalis ve Corona Civica

Bir Roma vatandaşının elde edebileceği askeri nişanlar arasında en önde geleni *corona obsidionalis* adı verilen taçtır.¹⁷⁵ Bu taç, bir kuşatmayı kırarak bütün bir ordunun, çok sayıda insanın ya da yerleşim yerindeki herkesin hayatını kurtarma başarısı gösteren kişilere verilirdi.¹⁷⁶ Tamamen sembolik bir değere sahipti ve altın ya da gümüşten değil, otlardan hatta kuşatmanın yapıldığı bölgede bitişen herhangi bir bitkiden yapılabilirdi.¹⁷⁷ Bu tacın otlardan yapılmasının sebebi, eski zamanlarda ele geçirilen bir yerin sakinlerinin yenilgiyi kabul ettiklerinin en ciddi göstergesi olarak fatihlerine ot sunmaları geleneğine dayanır.¹⁷⁸ Bütün bir ordu ya da kasabanın kurtulması göz önüne alındığında bu ödülü sıradan bir askerin kazanması

¹⁷¹ Showerman, s. 468.

¹⁷² Showerman, s. 468.

¹⁷³ Connolly, s. 245.; Parker, ss. 228-231.

¹⁷⁴ Bohec, s. 62.

¹⁷⁵ Maxfield, s. 67.

¹⁷⁶ Maxfield, s. 67.

¹⁷⁷ Maxfield, s. 67: Antik Roma dünyasında çeşitli bitkilerin taç yapımında kullanımı ve bu taçların yapım aşamaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Germaine Guillaume-Coirier, “L’ars Coronaria Dans La Rome Antique”, *Revue Archéologique*, Sayı: 2, 1999, ss. 331-370.

¹⁷⁸ Maxfield, s. 67.

mümkün olmuyordu. Bu sebeple bu ödül her zaman üst rütbelerdeki komutanların kazandığı bir ödül olarak var oldu.¹⁷⁹

Bütün bir ordunun olmasa da yine yiğitlik göstererek bir Roma vatandaşının hayatını kurtaran askerler *corona civica* ile ödüllendiriliyordu. Hem cumhuriyet hem de imparatorluk döneminde hangi rütbeden olursa olsun herkes *corona civica* kazanabiliyordu.¹⁸⁰ *Corona obsidionalis* sıradan bir askerin kazanamayacağını göz önünde bulundurursak ondan sonraki en önemli ikinci nişan olan *corona civica* bir askerin kazanabileceği en büyük onurdu.¹⁸¹

Bu iki ödül cumhuriyet döneminde taşıdıkları anlamlarını ve verilmiş sebeplerini hiç bozulmadan koruyarak imparatorluk döneminde de varlıklarını sürdürdüler. Diğer ödüllerin aksine belirli rütbelere standart olarak verilmek yerine liyakate göre verilmeye devam ettiler. Anlamlarını yitirmemelerinin sebebi belki de bu taçların sembolize ettiği kahramanlığın ötesinde hiçbir maddi değerlerinin bulunmamasıdır.¹⁸²

3.4.2. Diğer Ödüller

Diğer madalyalarsa zaman geçtikçe anlamlarını yitirdiler ve belirli rütbelere düzenli olarak verilmeye başlandılar. Örneğin cumhuriyet döneminde düşman yerleşim yerlerindeki savunma duvarına ilk çıkan askerlere *corona muralis* ve düşman kamplarına ilk giren kişiye *corona vallaris* adlarında taçlar verilmekteydi.¹⁸³ İmparatorluk dönemine gelindiğinde bu iki *corananın* verilmiş sebepleri ve taşıdıkları anlamlar tamamen terkedildi ve tamamen anlamsız nişanlara dönüştüler. Üstelik *centurion* rütbesinin altındaki hiç kimse bu ödüle layık görülmeyle yalnızca üst rütbelilere verilmeye başlandı.¹⁸⁴ Benzer şekilde cumhuriyet döneminde deniz savaşlarında üstün başarı gösteren askerlere verilen *corona navalis* adındaki taç şeklindeki ödül de imparatorluk dönemine gelindiğinde donanma ile olan bağlantısını

¹⁷⁹ Connolly, ss. 245-246.

¹⁸⁰ Parker, s. 229.; Connolly, s. 246.

¹⁸¹ Maxfield, s. 70.

¹⁸² Maxfield, s. 71.

¹⁸³ Maxfield, ss. 76-79.

¹⁸⁴ Connolly, s. 246.

kaybederek düzenli olarak yalnızca konsüllük statüsünde bulunan subaylara verilmeye başlandı.¹⁸⁵

Verilen ödüller arasında minyatür bir mızrak olan *Hasta Pura*, lejyonda taşınan *vexillum* standartının minyatür hali olarak *vexillum*, altın bir taç olan *corona aurea*, göğüs zırhına takılan disk şeklinde bir çeşit plaka olan *Phalerae*, bilezik şeklinde *Armillae* ve *Torques* adında boyunluk olarak kullanılabilen ödüller verildi. Bunların hepsi maddi karşılığı da olan ödüllerdii. *Corona civica* ve *corona obsidionalis* gibi değerli malzemelerden değil, altın ve gümüş gibi maddi değerleri yüksek olan materyallerden yapılıyorlar ve orduda askerlerin gösterdikleri yiğitliklere karşı veriliyorlardı.¹⁸⁶ Fakat bütün bu ödüller imparatorluk döneminde zaman geçtikçe yalnızca *centurion* ve daha üst rütbelerdeki kişilere verildi. Ödüllerin belirli rütbelere belirli bir düzenle verilmeye başladığı dönemlerde *Tribunuslar* iki tane altın *corona aurea*, iki tane gümüş *hasta pura* ve iki tane altın *vexillum* alabilirlerdi. *Legatus Legionis* bunların her birinden üçer tane alabilir, *Legatus Augusti pro praetore* ise her birinden dörder tane alabilirdi.¹⁸⁷ Bunları kazanmak için herhangi bir cesaret sergilemelerine gerek yoktu, görevlerinin başında olmaları ve görev sürelerini tamamlamaları onlara bu hakkı veriyordu. Bu ödülleri kazanmak belli rütbeden kişiler için bir standarda dönüşmüş olsa da hala bir onur göstergesi olarak varlıklarını sürdürdüler. Bu ödüller sahiplerinin mezar taşlarında da kendilerine yer buldular. Ölen kişinin resminin betimlendiği anıtlarda bu ödüller de gösterildi.¹⁸⁸ Bazı anıtlardaysa yalnızca alınan ödüller betimlendi.¹⁸⁹ Özellikle sıradan asker mezarlarında görüldüğü gibi daha ucuz bir işçilik gerektiren anıtlarda ise askerin aldığı ödüller yazı ile belirtildi. Bazı örneklerde ödülün hangi imparator tarafından verildiği de belirtildi. Bu durum özellikle erken imparatorluk döneminde,

¹⁸⁵ Connolly, s. 245.

¹⁸⁶ J. Linderski, *Silver and Gold of Valor: the Award of "armillae" and "torques"* Latomus, Cilt: 60, Sayı: 1, 2001. s. 3.

¹⁸⁷ Connolly, s. 246.

¹⁸⁸ CIL, VIII 8648: M.S. 9 yılında Teutoburg Ormanı Savaşı esnasında Legio XVIII'in *Primus Pilusu* olan Marcus Caelius'un mezarında kendi resmi betimlenmiştir. Bu betimlemede görüldüğü üzere Caelius, *corona civica*, *phalerae*, *torques* ve *armillae* ile ödüllendirilmiş. Ayrıca sağ elinde *centurion*ların askerleri cezalandırmakta kullandıkları meşhur sopaları olan *vitis* tutmaktadır.

¹⁸⁹ CIL, XIII 5206: Legio XIII Gemina'da görevli *centurion* Caius Allius Oriens'in mezarında kendisi ile ilgili kısa bir açıklamanın ardından oldukça detaylı ve büyük bir şekilde aldığı ödüller resmedilmiştir. Anıta göre başarılı *centurion*, üç *corona aureae*, iki *torques*, iki *armillae* ve dokuzlu disk şeklinde betimlenmiş bir *phalerae* elde etmiştir.

ödülleri henüz verilmiş nedenlerini ve ifade ettikleri kahramanlık değerlerini kaybetmediği zamanlarda daha sık görüldü.¹⁹⁰

Bu ödüller özellikle orduya yeni katılan genç askerler başta olmak üzere tüm askerleri motive edecek ve tehlikelere karşı çekinmeden yüzleşmeye teşvik edecek bir yöntemle veriliyordu. Bir savaştan sonra kampta tüm askerler toplanır ve komutan, yiğitlik sergileyen askerleri öne çıkararak eylemlerini öven bir konuşma yapar ve sonrasında ödülleri takdim ederdi.¹⁹¹ Askerlerin kendilerine örnek alacakları tarihi bir karakterleri de vardı. Romalıların Akhilleus'u diyebileceğimiz askeri cesareti ve başarısıyla ünlü Lucius Siccus Dentatus adeta mükemmel asker olarak görülüyordu. Büyük ihtimalle kurgusal bir karakter olan ya da tarihi bir kişilik olsa bile oldukça abartılar ile anlatılan Siccus Dentatus askeri kariyeri boyunca 300'den fazla askeri ödül kazanmış bir karakterdi.¹⁹²

Terfi ve nişan verme sisteminin dışında askerleri ödüllendirmenin bir diğer yanı da imparatorların barış zamanlarında yaptıkları askerlerin yaklaşık beş senelik maaşlarına eşdeğer ödemeler mevcuttu.¹⁹³ Bu ödemeler genellikle yönetime yeni gelen imparatorlar tarafından ordu desteğini kazanmak için yapıldı. İç savaşların yaygın olduğu dönemlerde bu ödemeler oldukça önem kazandı. Nero'nun ölümü sonrasında yaşanan kargaşada Galba, Praetor muhafızlarına 10 yıllık maaşlarına denk bir anlaşma önermiş, fakat söz verdiği rüşveti vermediği gerekçesiyle yalnızca 4 ay sonra öldürülmüştü.¹⁹⁴

¹⁹⁰ CIL, V 4365: Legio XX askeri Lucius Antonius Quadratus'un anıtında yazıldığı üzere kendisi İmparator Tiberius Caesar tarafından *torques* ve *armillae* ile iki defa ödüllendirilmiştir. "*L(ucius) Antonius L(uci) f(ilius) / Fab(ia) Quadra/tus donatus torquibus et / armillis ab / Ti(berio) Caesare bis / leg(ione) XX*".

¹⁹¹ Showerman, s. 468.

¹⁹² Linderski, ss. 6-7: L. Siccus Dentatus, Halikarnassoslu Dionysios, Yaşlı Plinius ve M. Terentius Varro gibi isimlerin eserlerinde bahsettikleri bu şahsiyet 120'den fazla savaşa girerek hepsinden galip ayrılmış ve hem sıradan askerlik hem *primus pilus*luk hem de *tribunus*luk yapmış biriydi. Her çeşit askeri ödülü kazanmıştı. Kendisi hakkındaki ilk yazılı kaynakların ölümünden yaklaşık üç yüzyıl sonra ortaya çıkması ve hem girdiği savaşlar hem de kazandığı ödüller olsun birçok açıdan abartılı bir kurgusal karakter gibi duran Dentatus, askerler için kendilerine örnek alabilecekleri ideal bir Romalı asker profiliyle oluşturulmuş ve en ön plana çıkan özelliği de askeri cesareti olmuştur.

¹⁹³ Connolly, s. 245.

¹⁹⁴ Connolly, s. 245.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSYANLAR

4.1. İSYAN KAVRAMININ AÇIKLANMASI VE OLAYLARIN GRUPLANDIRILMASI

Otoriteye karşı geline her olay ya da durumu yalnızca isyan kavramı altında toplamak mümkün değildir. Böyle bir yol izlendiği takdirde anlam ve içerik kargaşası oluşması kaçınılmazdır. Bu doğrultuda Roma İmparatorluğu'nda her kademedен otoriteye karşı girişilen eylemleri olayın işleyiş sürecini göz önünde bulundurarak kategorilere ayırmak gerekmektedir. Planlı bir şekilde patlak veren ve genelde eyalet valileri gibi üst düzey görevli bir lideri olan isyanlar ile kendiliğinden askerler arasında ani bir tepki olarak gelişen ve lejyon kampında tam anlamıyla bir kargaşa ortamı oluşturan isyanlar arasında oldukça fark vardır. Farklı dinamikler ile gerçekleşen bu iki farklı isyan çeşidini sebepleri ve amaçları göz önünde bulundurarak Roma'nın ve imparatorun isyana verdiği reaksiyonlar ile detaylı şekilde ayrıştırarak incelemek gerekmektedir. Bu şekilde bir isyanın bir çeşit kazan kaldırma ya da bağımsızlık ilanı ya da doğrudan imparatorluk makamı adına başlatılan bir iç savaş olup olmadığını anlayabilir ve isyanları kategorize edebiliriz.

Bu çalışmanın içerik kapsamı gereğince yalnızca doğrudan imparatorluk makamına karşı girişilen ve askeri desteğini doğrudan lejyonlardan alan eylemler incelenmiştir. Bu sebeple Roma imparatorlarına karşı en sık rastlanan sadakatsizlik eylemi olarak suikastler neredeyse tamamen Praetor muhafızları tarafından gerçekleştirildikleri için bu çalışmada yer almamaktadırlar. Benzer şekilde eyaletlerdeki yerel halklardan oluşturulan Auxilia birliklerinin lejyonlardan farklı birçok yönlerinin olması ve kendi başlarına farklı bir yapı olarak ele alınmaları gerektiğinden dolayı bu çalışmada bunlara yer verilmemiştir.

4.2. LEJYON İÇİNDE GELİŞEN İSYANLAR / ASKER İSYANLARI

Bu kategoriye dahil olan isyanlar için ilk aranan şart sıradan askerlerin isyanı başlatmış olmalarıdır. Bu grup içerisindeki isyanlar, herhangi bir ordu komutanı

etrafında toplanan askerlerin imparatorluğa isyanları değil, aksine askerlerin içinde bulundukları ortamın şartlarına veya yaşanan bazı olaylara verdikleri tepki sonucu ilk olarak kendi üstlerindeki *centurion*, *tribunus*, *legatus* gibi komutanlarına isyan ettikleri olayları içerir. Askeri hukuk ve Roma İmparatorluğu'nun ilkeleri gereği ordu komutanına edilmiş bir isyan doğrudan ordunun başkomutanı olan imparatora da saygısızlık ve sadakatsizlik demek oluyordu. Bu tarz isyanlar için uluslararası literatürde “*mutiny*” tanımlamasının kullanıldığını görürüz. Türkçe “başkaldırmak” ya da “kazan kaldırmak” terimleri anlam ve kapsamı ile bu terime en yakın Türkçe ifadelerdir. Bu tür turumlarda askerler isyanın altında yatan gerekçeleri kabul ettirmek amacıyla isyanı yalnızca kamp içinde sınırlı tutmamışlardır ve bazı örneklerde bu isyanların oldukça ciddi boyutlara ulaştıkları görülür. Bu kategorideki isyanların en önemli özelliklerinden birisi planlı olmayışlarıdır. Askerlerin verdikleri tepkiler sonucu doğal olarak gelişen bir kargaşa ve kaos ortamı kamp içerisindeki tüm emir komuta zincirini geçersiz kılar ve kolektif halde bir ayaklanmaya dönüşür. Eğer isyan başarılı olur ve istenilen güç elde edilirse muhtemelen askerlerin içerisinde bir isim isyanın sözcüsü olarak ön plana çıkar. Bir liderdense sözcü olarak tanımlanmasının sebebi ise bu tarz isyanların herhangi bir ayrılıkçı yanlarının olmayışdır. Askerler talep ettikleri şeyleri elde edene kadar bu isyanı devam ettirirler. Bazı durumlarda ordu komutanları askerlerin taleplerini kabul etmek zorunda kalırken bazı durumlardaysa dışarıdan destek ile gelen bir komutanın otoritesi sayesinde askerler geri adım atmak zorunda bırakılmışlardır. Olayların büyümesi ve durdurulamaması sonucundaysa isyancılar zor kullanılarak bastırılmışlardır.

4.2.1. Nedenleri

Bir lejyonun kendi komutanlarına isyan etmesi için birçok farklı gerekçe ileri sürülebilir. Bu sebeple en yaygın gerekçeleri ortaya çıkartabilmek adına hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerindeki isyanların incelenmesi ve nedenlerinin listelenmesi gerekir. Her iki dönemde de hemen hemen isyanların hepsinin benzer sebeplerden gerçekleştiği görülür.

İlk olarak en yaygın isyan sebebi olan hizmet şartları gösterilebilir. Askerler için orduda bir ömür geçirmek anlayışı kolay kolay kabul edilen ve başarılı olunan bir hayat biçimi olamadı. Birçok kez askerler hizmet süreleri henüz bitmeden ordudan terhis ettirmek istediler. Askerler ordudan ayrılırken onurlu bir terhis istedikleri ve emeklilik avantajlarından mahrum olmayı istemedikleri için bu işlemi legal yollar ile kabul ettirmek istiyorlardı. Cumhuriyet dönemi söz konusu olduğunda hizmet sürelerinde sabit bir standart olmadığı düşünülürse terhis ettirmek için isyan ederek komutanlara bunu kabul ettirmek gayet anlaşılır bir eylem olarak gözüküyor. İmparatorluk dönemine gelindi indeyse Augustus'un düzenlemeleri sebebiyle askerlerin belli yıllar boyunca hizmet etmeleri beklendi. Bu sebeple imparatorluk dönemi askerleri talepleri doğrudan terhis edilmek yerine hizmet sürelerinin kısaltılması ve bu kararın kalıcı olması yönündeydi. Askerlerin erken terhis olma isteklerinin sebebi cumhuriyetin geç dönemleri için kesinlikle savaş yorgunlu uydu. Hiç durmayan bir askeri hareketlilik ve özellikle i  savaşların askerleri usandırması ve kısa sürede yıpratması sonucu askerler terhis olmak adına isyana başvurdu. İmparatorluk döneminde ise bazı askerlerin i  yükü ve ciddiyetini kaldıramadıkları düşünülebilir. Tam anlamıyla profesyonelli e geçilen orduda askerlerin sınır eyaletlerde kamplarda kalmaları gerekiyordu. Ba larda geçici olarak düşünülen fakat sonradan kalıcı bir hale gelen bu kamplardaki yaşam her askerin kaldırabilece i türden olmadığı için birçok kez erken terhis isteğiyle ayaklanmalar yaşandığı kaydedilmiştir.

İsyanların bir diğer sık görülen sebebi ise maddi meselelerden kaynaklı sorunlardır. Askerlerin komutanlarına olan sadakatleri ancak cepleri doldu u sürecek devam ediyordu. Hem cumhuriyet döneminde hem de imparatorluk döneminde askerlerin ödemelerinin geciktirilmesi birçok kez huzursuzlu a ve isyana sebep olmuştu. Ganimet paylaşımı meselesi de isyan sebeplerinden olabiliyordu. Komutanların askerlere ya ma izni vermemesi sert tepkilere ve isyan için ate leyici bir kıvılcıma sebep olabiliyordu.

Cumhuriyet dönemi için ciddi bir sorun olan ve sık sık isyanlarda tetikleyici unsur olan erzak eksikliği meselesi vardı. Orduların sürekli hareket halinde ve sürekli savaş içindeki dinamik halleri özellikle i  savaşlar esnasında da komutanlara zor anlar ya attı. İmparatorluk dönemine geçilmesiyle bu sorunun büyük ölçüde

çözüldüğü söylenebilir. Özellikle askeri kampların kalıcı hale gelmeleri ve etraflarında yeni yerleşim yerlerinin oluşması hem askerleri hem de orduyu sivil hayatın ve ticaretin içine dahil etti. Bu sayede imparatorluk döneminde erzak eksikliği ya da kamptaki herhangi bir kötü yaşam şartı isyana sebebiyet vermedi.

Son olarak askerleri isyana zorlayacak bir diğer unsur ise üzerlerindeki baskıydı. Özellikle imparatorluk döneminin başlarında gerçekleşen isyanlardan bildiğimiz üzere *centurion* şiddeti son derece ciddi seviyelere çıkabiliyordu. Askerler sürekli olarak eli sopalı subaylar tarafından cezalandırılma tehdidi ile yaşadıklarında her an tepki vermeye ve ayaklanmaya meyilli bir kalabalığa dönüşebiliyorlardı. Şiddetin yanı sıra komutanların ve hatta bazı örneklerde imparatorların dengesiz ve aşırı tavırları da askerlerin kendilerini savunmalarına ve isyanı tek kurtuluş yolu olarak görmelerine sebep olmuştur.

4.3. İTAATSİZLİK

İtaatsizlik genelde bir lejyon içerisindeki askerlerin komutanlarının emirlerine karşı isteksiz tavırlar sergilemeleri ve emirlere uymamaları şeklinde kendini gösterdi. Bu tür olayların çok sık yaşandığı görülür fakat ciddileşerek bir isyana dönüştükleri nadirdir. Daha çok bir çeşit “pasif isyan” olarak ifade edildikleri görülür. Bu tarz durumlar ordu içerisinde en çok yaşanan sorunlardan birisidir. Genelde bir çeşit uzlaşma yoluna gidilerek çözüldükleri görülsede bazen komutanın hatta doğrudan imparatorun bir çeşit göz korkutma ile askerleri caydırdığı durumlara rastlanır. Askerlerin emre itaatsizliğinden daha büyük problem olanları ise komutanların emre itaatsizliği idi. Üstleri tarafından gelen emirlere ya da yardım çağrılarına kayıtsız kalan birlikler komutanlarının kontrolünde bir çeşit pasif isyan haline girmiş oluyorlardı. Bu tarz olayların genelde kriz zamanlarında yaşandığı görülür. İsyancılar ya da savaşlar esnasında gelen emirlerin sorgulandığı ya da görmezden gelinilerek tepki verilmediği sıkça görülür. Bu tarz durumlarda pasif isyancı durumuna giren lejyonlar genelde kriz ortamı sayesinde okların kendilerine çevrilememesinin verdiği güven duygusu ile içinde bulunan krizin neticelenmesini bekliyorlardı. Bu tarz

olaylar imparatorluğa karşı doğrudan bir tehdit ve isyan eylemi içermedikleri için bu çalışmada yer almamışlardır.

4.3.1. Nedenleri

Askerlerin itaatsizliklerinin verilen emirlerden bağımsız şekilde çeşitli sebepleri olabilirdi. Askerlerin kamp yönetiminden ve komutanlarından memnun olmamaları, ücretlerini alamamaları ya da komutanlarının değişmesini istemeleri herhangi bir emre itaatsizlik olarak kendini gösterdi. Bu sayede askerler, gerçek bir isyanın kendilerine ne gibi zorluklar doğuracağını farkında olarak bu işe girişmeden bir şekilde kendi memnuniyetsizliklerini gösterme imkânı buldular. Bazı durumlarda askerlerin sefere katılmak istemedikleri ve bunu açıkça itaatsizlik ederek ve kampta huzursuzluk çıkartarak ifade ettikleri görülür. Buna en iyi örnek olarak M.S. 43 senesinde Britannia'ya düzenlenen sefer gösterilebilir. Gallia kıyılarında toplanan Legio II Augusta, Legio XIV Gemina, Legio XX ve Legio IX Hispana lejyonları ve onların yanında bulunan çok sayıdaki auxilia birliği toplu bir şekilde komutanları Aulus Plautius'a¹⁹⁵ karşı gelerek sefere çıkmayı reddetmişlerdir. Sebep olarak dünyanın sınırlarının ötesinde bir savaşa gitmek istemediklerini belirten askerlerin ikna edilmesi için tıpkı isyanlarda rastladığımız gibi imparator tarafından bir elçi yollanmıştır.¹⁹⁶

4.4. BİR LİDER ÖNDERLİĞİNDEKİ PLANLI AYAKLANMALAR

Bir lider tarafından doğrudan imparatorun otoritesine karşı gelmek amacıyla planlı bir şekilde başlatılan isyanlar bu kategoride değerlendirilecektir. Lider olarak görülen bu kişi bir ordu komutanı *Legatus* olabileceği gibi bir eyalet valisi ya da imparatorlukta kendine hak gören ve askerlerin desteğini alarak otoriteye karşı gelen bir soylu da olabilirdi. Özellikle birden fazla lejyonun konumlandığı eyaletlerde bu tarz bir isyanın patlak vermesi imparator için oldukça tehlikeli olabilirdi. Kısa sürede diğer eyaletlerdeki lejyonların da desteğini alarak çok ciddi sayılarda askeri kuvvete sahip olma potansiyelini bulunduruyorlardı. Bu sebeple bu tür isyanlarda ittifaklar

¹⁹⁵ PIR, P, 457.

¹⁹⁶ Cassius Dio, LX, 19.

oluşturmak oldukça önemliydi. İmparatorlar bu tarz isyanlara mümkün olan en hızlı şekilde tepki göstermeye ve büyüyerek bir iç savaşa dönüşmesini engellemeye çalışmışlardır. Bu tarz isyanların sonucunda günah keçisi olarak sorumlu tutulabilecek bir ismin olması her zaman imparatorların işine gelen bir durumdu.¹⁹⁷ Bu sayede askeriye içerisinde geniş çaplı bir cezalandırmaya gitmek yerine bu kişilerin öldürülmesi ve arka planda rol alan isimlerin de farklı şekillerde cezalandırılması yöntemi izleniyordu. Askerler arasında büyük çaplı terhis ya da ölüm cezaları vermeye gerek kalmadığı için büyük bir insan gücü kaybı yaşamak zorunda kalınmıyordu. Yine de istisnalar yok değildir. Bu tarz isyanlara tepki olarak imparatorların lejyonu tamamen dağıttıkları ya da askerler arasında da ağır cezalara başvurdıkları örnekler mevcuttur.

4.4.1. Nedenleri

Böyle bir isyanın en temel ve yaygın sebebi imparatoru yönetimden devirme isteğidir. Herhangi bir talebi kabul ettirmek amacıyla bu tarz isyanlara başvurulduğu sık görülen bir durum değildir. İmparatora karşı kişisel kin besleyen eyalet yöneticileri, hak ettikleri terfileri alamadıklarını düşünen isimler, imparatorun yönetim becerilerini yeterli görmeyen ve yöntemlerinden rahatsız olan kişiler ve son olarak doğrudan doğruya bir sebep aramaksızın kendisini imparator ilan etme niyetindeki kişiler yeteri kadar askeri desteği elde ettiklerinde isyana başvurmuşlardır. Bazı durumlarda bu kişiler yalnız kalmamış, anlaştıkları eyaletlerden de askeri destek başta olmak üzere her türlü desteği elde etmişlerdir.

4.5. KOMPLO

İmparatorluk döneminin özellikle en yaygın olarak görülen isyan türlerinden birisi komploydur. Bunun en önemli sebeplerinin başında Praetor Muhafızları vardı. İmparatoru korumakla görevli bu birlikler yeri geldiğinde imparator için en büyük tehdit oluyorlardı. Praetor Muhafızları'nı oluşturan Augustus bu muhafızların sadakatlerini tamamen elde etmişti. Augustus'un ölümü sonrasında neredeyse her

¹⁹⁷ Laurel Fulkerson, **No Regrets Remorse in Classical Antiquity**, Oxford University Press, Oxford, 2013, s. 165.

dönemde siyasette aktif rol oynayan Praetor Muhafızları birçok suikast ve darbe girişiminde rol oynadılar. Bir ismi imparatorluğa çıkartabildikleri gibi imparatora komplo kurarak öldürebiliyorlardı da. Bu tarz komplolarda imparator erkenden istihbarat almayı başarırrsa muhafızlara müdahale edebiliyordu fakat titizlikle yürütülmüş bir komplo karşısında savunmasız imparatorun yapabileceği çok bir şey yoktu. Roma'nın “aşırı” kabul edilen Caligula ve Commodus gibi meşhur imparatorları suikast sonucu can verdiler. Nero'ya karşı gerçekleştirdiği Pisonia Tertibi ile tarihe geçmiş Gaius Calpurnius Piso¹⁹⁸ gibi meşhur komplocular da Roma tarihine adlarını kazıdılar.

4.5.1. Nedenleri

Komploların ortak amacı imparatoru mümkün olduğunca ani ve olaysız bir şekilde ortadan kaldırmaktı. Böyle bir ortam oluşması imparator sebepli olabilirdi. Roma imparatorluk süreci boyunca birden çok “çılgın” imparator tarafından yönetilmiştir. Gücü elde ettikten sonra zaman içerisinde tavırlarında aşırılığa kaçan imparatorlar ya da başa geldiği andan itibaren devlet işleriyle hiç ilgilenmeyerek tüm zamanını keyfi işlere harcayan ilgisiz imparatorlar bir süre sonra böyle komplolar ile karşı karşıya kalabiliyorlardı. İmparatorlardan bağımsız şekilde başarılı bir yönetim sergilese bile suikast tehlikesi her zaman olan bir şeydi. Kendisini imparator olarak görmek isteyen soylu isimler bazense doğrudan Praetor Muhafızları'nın liderleri yönetimin değişmesi gerektiği düşüncesiyle birçok kez darbe girişiminde bulunmuşlardır.

4.6. AUXILIA BİRLİKLERİNDEKİ İSYANLAR

Roma'nın yardımcı birliklerinde isyan oldukça sık görülen bir sorundur. Lejyonlara entegre olarak varlıklarını sürdüren bu yardımcı birliklerin lejyon askerlerini de yanlarına çekerek isyan ettikleri görülen bir durum değildir. Genelde bağlı oldukları lejyondan koparak kendi kendilerine bir isyan başlatırlar. Bu isyanlar barındıkları büyüme potansiyeli düşünüldüğünde oldukça risklidirler. Kendi

¹⁹⁸ PIR. C. 284.

halklarından insanların desteğini aldıkları taktirde küçük bir birlik isyanından büyük bir halk isyanına dönüşmeleri oldukça kısa sürede gerçekleşir. Bu tarz isyanlar genelde Germania ve Gallia bölgelerinde görülse de Africa başta olmak üzere diğer eyaletlerde de örneklerine rastlanır.

4.6.1. Nedenleri

Lejyon içi disiplinden ve Roma ordu yapısından rahatsızlık duyan ve bu sisteme alışamayan diğer halkların askerleri fırsat buldukları an isyan etmeye meyilliydiler. Bu tür isyanlar ya lejyon isyanları gibi kendiliğinden geliyor ya da bir lider etrafında Roma düşmanlığı konusunda birleşilerek gerçekleşiyordu. Bazı durumlarda Auxilia’da görevli askerlerin görevlerinden kaçarak halk isyanı başlattıkları da görülmüştür.

4.7. ANTİK KAYNAKLARDA İSYAN

İmparatorluk dönemini anlatan antik kaynaklarda askerler arasında başlayan ve uluslararası literatürde “*mutiny*” olarak adlandırdığımız türde isyanlara detaylı şekilde rastlanmaz. M.S. 14 yılında yaşanan isyan olayları sebep sonuç ilişkisi içerisinde detaylı olay örgüsü anlatılan nadir olaylardır. Bu türden asker isyanları Latince literatürde “*sedition*” kavramı ile ifade edilir. Antik dönem yazarları genelde kısaca askerleri sorumlu gösterecek şekilde isyana değinir ve bu isyanların ne sebeple hangi lejyonlarda çıktığını anlatmak yerine kim tarafından, hangi lejyonlarla bastırıldığını anlatmayı tercih eder. Olaya galip gelen tarafın gözüyle bakarlar. Modern tarih yazımında bir ayaklanmanın geçerli bir sebebinin ve rasyonel bir hedefinin olduğu düşünülerek anlatılır. Antik kaynaklarda ise yazarlar askerleri her zaman itaatsizliğe ve isyana yatkın kişiler olduklarını anlatarak şikâyet ettikleri konuları birer bahane olarak aktarmışlardır.¹⁹⁹ Kelimenin taşıdığı anlama bakacak olursak “isyan” kelimesi kendi başına bir taraf tutma ve görüş bildirme belirtir. İsyân, tanım gereği askerlerin haksız şekilde yoldan sapmış bir vaziyetteki itaatsizlik

¹⁹⁹ Fulkerson, s. 165.

hallerini belirten bir kelimedir.²⁰⁰ Bu sebeplerden dolayı, yaşanan bu olayları herhangi bir tarafın haklı ya da haksız olduğu sonucuna varmaya çalışmadan incelemek en sağlıklı yöntem olacaktır.

4.8. CUMHURİYET VE İMPARATORLUK DÖNEMLERİNDEKİ İSYANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Cumhuriyet döneminden imparatorluk dönemine geçilen süreçte devlet yönetimindeki birçok dinamiğin değiştiğini ve “normal” olarak kabul edilen şeylerin de farklılaştığını açık bir şekilde görüyoruz. Bu değişimler hem kurumlarda hem de bireysel olarak şahıslar üzerinde etkili oldu. Roma ordusu ve askeri subayları ya da eyalet valileri gibi üst düzey devlet görevlilerinin istekleri, beklentileri ve kariyer hedefleri gibi birçok konu da bu değişimi yaşadıkları için yaşanan isyan olaylarında da bariz bir farklılık ortaya çıkmış oldu. Askerler için genelinin hizmet şartları sebebi ile, eyalet valileri gibi üst düzey yöneticiler için ise ideolojik olarak yaşanan bu değişimi ayrı ayrı incelemek gerekir.

İlk olarak asker isyanlarında yaşanan değişimi incelemek gerekirse askerlerin cumhuriyet dönemindeki hizmet şartlarının daha zor ve tehlileye açık olduğunu görürüz. Cumhuriyet dönemi lejyonları genelde generallerin sorumluluğunda ve onların kaynakları ile oluşturulduğu için birçok sorumluluğu bu generaller tek başlarına üstleniyorlardı. İşlerin iyi gitmediği zamanlarda lejyonlarda yeteri kadar gıda temini sağlanamadığı ve askerlerin bu gibi durumlarda isyana başvurdukları görülür. İmparatorluk dönemine geçildiğindeyse sabit bir lejyon sistemi oluşturulması ve doğrudan devlet hazinesi tarafından desteklenmeleri sonucunda lejyonların bu tarz zorluklarla karşılaştıklarına pek rastlanmaz.²⁰¹ Gıda tedarik sorunları gibi askerlerin maaş ödemelerinde yaşanan ve bu yüzden görülen isyanların da imparatorluk dönemine geçildiğinde sonlandığı fakat yine de yerini “yetersiz maaş” huzursuzluğuna bıraktığını görürüz. Bunlar dışında gözle görülen en net farklardan bir diğeri ise imparatorluk dönemine geçilmesi ile standart getirilen

²⁰⁰ Fulkerson, s. 163.

²⁰¹ A.D. Lee, “Food Supply and Military Mutiny in the Late Roman Empire”, **Journal of Late Antiquity**, Cilt: 2, Sayı:12, 2019, ss. 277-292.

hizmet süreleri meselesidir. İmparatorluk döneminde askerlerin terhis olmalarının tek şartının hizmet sürelerini tamamlamak olduğu için askerlikten bıkan, evlerine dönmek isteyen askerler cumhuriyet dönemindeki kadar rahat olamadılar ve uygun fırsatlar yakaladıklarında isyan yoluna başvurdular.

İsyancı komutanlar, eyalet valileri gibi üst düzey görevlilerin cumhuriyet ve imparatorluk dönemlerindeki isyanları karşılaştırıldığında ortaya büyük bir ideoloji farklılığı çıkar. Her iki dönemin isyanlarında da ilk olarak isyanın amacı göz önünde bulundurulmalıdır. Cumhuriyetin özellikle geç dönemlerinde isyan eden generallerin doğrudan rejime karşı isyan ettikleri görülür. İsyancı kişilerin dönemin *consullerine* karşı isyan ettikleri görülse de olayın arkaplanında bu isyanın doğrudan *consullük* makamına ve bunun ötesinde senatoya karşı yapıldığı görülür. Lejyon desteğini arkasına alarak isyana kalkışan bu generallerin ortak hedefleri Roma kentinde ve devletinde askeri bir diktatörlük kurmak olmuştur. Alenen belirtilmese de cumhuriyet dönemi isyanları basit bir yönetimi ele geçirme hamlesinden öte cumhuriyet yönetimine karşı yapılan ve gücü senatodan alarak bir çeşit tek adam yönetimi kurma çabasıdır. İmparatorluk dönemine geçilmesi ile isyanların amaçları daha basit bir hal aldı. İstisnai durumlar haricinde lejyon isyanlarının neredeyse tamamı bir darbe niteliğinde ve yalnızca imparatoru yerinden ederek kendilerini ya da daha uygun bir adayı imparator yapma amacıyla gerçekleşti. Roma yönetim biçimi zaten askeri bir gelenekten gelen ve yönetimi ele geçirmek amacıyla güç kullanmayı göze alan kişiler için son derece uygundu. Senato yönetimde söz sahibi olamıyor ve imparator rahatlıkla istediği şekilde yönetim sergileyebiliyordu. Bu durumda isyancıların yalnızca imparatorluk makamını ele geçirmeleri yeterli olacak ve herhangi bir devrim hareketine girilmeye gerek duyulmayacaktı. İstisnai durumlar olduğu da görülmekteydi. Örneğin Dalmatia valisi Scribonianus M.S. 42 senesinde İmparator Claudius'a karşı isyan ederken “cumhuriyeti yeniden kurma” vaadinde bulunduğu biliniyor.²⁰² Fakat bunun bir strateji olduğunu ve imparatora karşı saf tutan senatörlerden destek almak amacıyla verilmiş bir vaat olması kuvvetli bir ihtimaldir. Bunlara ek olarak eski bir Gallia kraliyet ailesi üyesi olan Vindex'in²⁰³ ve Rhenus Nehrinin ötesindeki barbar kavimlerden destek alan Saturninus'un²⁰⁴

²⁰² Bknz. 4.11. no'lu konu başlığı.

²⁰³ Bknz. 4.13. no'lu konu başlığı.

²⁰⁴ Bknz. 4.15. no'lu konu başlığı.

isyanlarında en azından isyan edilen coğrafyada “yeni bir devlet kurmak” düşüncelerinin olduğu varsayımları yapılsa da dönemin güç dengesi göz önüne alındığında bu kişilerin tüm bir Roma devletini karşılarına almaktansa yalnızca imparatoru karşılarına alarak bu doğrultuda isyan ettikleri düşüncesi daha rasyonel bir yaklaşımdır.

4.9. M.S. 14 YILI İSYANLARI

Roma’nın ilk imparatoru Augustus M.S. 14 senesinin 19 Ağustos’unda 75 yaşındayken doğal sebeplerden dolayı öldü. Kendisinin uzun süreli yönetiminde oluşturulan yeni devlet ve yeni ordu bu ölümün hemen ardından ilk sınavlarını vermek zorunda kaldılar. Augustus’un ölümünün hemen sonrasında imparatorluğun iki ayrı yerinde çok büyük iki isyan patlak verdi. İmparatorluğun en sorunlu hudut eyaletlerinden ikisi olan Pannonia’da üç, Germania Superior’da ise dört lejyon olmak üzere toplamda yedi lejyon isyan etti. Bu isyanlarda farklı tetikleyici sebepler ve olaylar olmasına rağmen her ikisi için de uygun fırsat bulunduğu düşüncesi ile başlatılmış isyanlar tanımını yapmak yanlış olmaz. Augustus’un uzun imparatorluk döneminde hem lejyon askerleri hem de praetor muhafızları ile kurduğu sağlam ve güvenilir bir bağ vardı. Her iki taraftan da isyan beklenmedik bir olaydı. Augustus’un sarsılmaz otoritesi bunun en önemli etkeniydi. Augustus 19 Ağustos’ta Nola’da öldüğünde Tiberius Dalmatia eyaletindeydi. Augustus’un ölümü üzerine Tiberius Roma’ya çağırıldı. Augustus’un karısı Livia tarafından Roma’ya davet edilen Tiberius, yönetimi devralmak adına Roma’ya döndü. Augustus’un ölümü ilk başta mümkün olduğunca gizli tutulmaya çalışıldı ve haberin bir süreliğine ordulara ulaşması engellendi. Fakat haber lejyonlara ulaştığında askerlerin dile getirmeye çekindikleri sorunlarını açıkça konuşabilecekleri ve taleplerde bulunabilecekleri bir fırsat ortaya çıkmış oldu. Augustus gibi büyük bir karakterin yerinin doldurulması kolay olmayacaktı ve bu süreçte imparatorluk kırılğan olacağı için isteklerimizi Roma’ya kabul ettirebiliriz düşüncesine kapılan askerler Augustus’un ölüm haberini aldıktan kısa bir süre sonra ayaklandılar.

4.9.1. Pannonia İsyanı

Tablo 1: Pannonia İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebe ➤ Hizmet şartları ve süresi. / Centurion şiddeti.
Elebaşı ➤ Percennius
Legatus ➤ Quintus Iunius Blaesus
Bastıran ➤ Drusus
Kırılma Noktası ➤ İsyen esnasında yaşanan ay tutulmasının askerleri korkutması.
Lejyonlar ➤ Legio VIII Augusta, Legio IX Hispania, Legio XV Apollinaris

Augustus öldüğü esnada, Pannonia'da konumlanmış olan üç lejyon, VIII Augusta, VIII / IX Hispania ve XV Apollinaris, bir arada yaz kampında bulunuyorlardı. İsyanı karışan bu üç lejyon kendi içlerinde ayrı ayrı önemli ve ironik hikayelere sahiptirler. Legio VIII Augusta, imparatorluk ordusundaki en eski ve tecrübeli lejyonların başında geliyordu. Caesar tarafından oluşturulan ve Gallia seferleri esnasında en etkili lejyonlardan birisi olan bu lejyonun o zamanlardaki ismi VIII Gallica'ydı. O dönemden itibaren birçok farklı savaşta ve imparatorluğun çok farklı eyaletlerinde görevler alan bu lejyon M.Ö 44 senesinde Augustus tarafından yeniden toplandı ve Augustus'un Roma'yı kontrol altına alışıında oldukça katkıları oldu. Mutina Savaşı'na katılması sebebiyle bir süre Mutinensis cognomenini alan lejyon nihayetinde kazandıkları bir zafer sonrasında Augusta cognomenini elde ettiler ve adını taşıdıkları imparatorları Augustus'un ölümünün hemen ardından isyan ettiler. Legio VIII / IX Hispania'da Caesar'a hizmet etmiş oldukça köklü bir lejyondur. Bu lejyon ani bir şekilde kayıtlardan yok olması ve savaşta mı yok olduğu yoksa dağıtıldığı mı ya da farklı bir olayın mı yaşandığının bilinmemesi sebebiyle tarihe adını "kayıp lejyon" olarak geçirmiştir. Legio XV Apollinaris'in de Caesar'ın 15. Lejyonu olması mümkündür fakat kesin bir bilgi yoktur. Octavianus tarafından Apollinaris adı ile yeniden oluşturulmuş olabileceği gibi tamamen yeni bir lejyon olması da mümkündür. İsmine bakıldığında Augustus'un favori tanrısı olan Apollon'un adı taşıyan lejyonun *cognomeni* "Apollon'a sadık" anlamına geliyor. Augustus ile Apollon arasındaki bağı düşünecek olursak bu lejyon aynı zamanda Augustus'a olan bağlılığını ve sadakatini cognomeninde taşıyordu.

Augustus'un ölüm haberi yaz kampına ulaştığında ve isyan patlak verdiğinde bu üç lejyonun başında *legatus* olarak Quintus Iunius Blaesus²⁰⁵ bulunmaktaydı. Augustus'un ölüm haberini aldığı anda Blaesus ilk iş olarak kampı *iustitium*²⁰⁶ haline geçildi. Askerlerin birçok resmi görevlerine ara verildi.²⁰⁷ Tacitus bu kararı isyanın sebebi olarak aktarır. Tacitus'a göre askerler arasındaki moral bozukluğunun, tartışmaların, disiplinsizliğin ve içlerindeki aylaklık yapma dürtüsünün açığa çıkmasına sebep olan ilk kıvılcım Blaesus'un aldığı bu karardır. İsyanın sebeplerinden bahsederken Tacitus'un isyancıları suçlayıcı dili en net şekilde kendini gösterir. Tacitus'a göre isyan etmek için herhangi yeni bir sorun ya da askerlerin şikâyet ettiği bir durum yoktu. İsyanın tek sebebi imparatorun değişmesi sebebiyle gelişen haklı bir anarşi ortamı ve oluşabilecek bir iç savaşın getirilerine dair askerlerin hevesleriydi.²⁰⁸ Blaesus'un aldığı karar sayesinde de disiplin gevşetilmiş ve askerler isyan etme fırsatı elde etmişti. Tacitus'un devlet taraflı görüşü bir tarafa isyanın sebeplerine asker gözüyle baktığımızda birden fazla sebep görüyoruz. Askerler şikâyetlerini dile getirme fırsatı bulduklarında Tacitus'un iddia ettiğinin aksine içinde bulundukları şartları her açıdan eleştireceklerdi. İsyanı tetikleyen birden fazla elebaşı olmasına rağmen aralarında Percennius adındaki bir asker ön plana çıktı. Tacitus'un anlattığına göre eski bir tiyatro oyuncusu ve tiyatro grubu lideri olan Percennius bu özelliği sayesinde hitabeti ile kalabalıkları etkilemeyi ve harekete geçirmeyi bilen birisiydi.²⁰⁹ Percennius Augustus'un ölümü sonrasında askerlik hizmetinin şartlarının nasıl olacağına dair geceleri gizli konuşmalar yapmaya başladı ve Tacitus'un tanımına göre kötü ve cahil askerleri kendi etrafında topladı. Yeteri kadar takipçi topladıktan sonra oldukça etkileyici bir konuşma yapan Percennius askerleri birer köle gibi birkaç centurion ya da tribunus'a boyun eğmemeleri gerektiği konusunda ikna etti. Percennius konuşmasında askerleri "yeni ve henüz sağlam olmayan bir tahta isteklerimiz ve silahlarımız ile yürümeyeceksek bunu başka ne zaman yapacağız" diyerek ellerine bir fırsat geçtiğini ve Roma'nın

²⁰⁵ PIR, I, 738.

²⁰⁶ Mahkemeler ve birçok yasal faaliyetlerin askıya alınması hali. Kelime anlamı olarak "legal işlerin durdurulması". Bir tür olağanüstü hâl. Detaylı bilgi için bkz. The Oxford Classical Dictionary *iustitium* maddesi.

²⁰⁷ Tacitus, Annales I, 16.

²⁰⁸ Tacitus, Annales I, 16: "*nullis novis causis nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum et ex civili bello spem praemiorum ostendebat.*"

²⁰⁹ Tacitus, Annales I, 16: "*erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua et miscere coetus histrionali studio doctus.*"

güçlü olmaması sebebiyle kendilerinin avantajlı olduklarına inandırdı.²¹⁰ Askerlik hizmeti şartlarından ve emeklilikten şikayetçiydi. Yaşlanana kadar birçok yara aldıkları ve hatta uzuvlarını kaybettikleri 30-40 kadar savaşa girmelerine rağmen bunca yıl uysal şekilde kalarak ses çıkartmayarak hata ettiklerini söylüyordu.²¹¹ Percennius bu sözleriyle Augustus döneminde düzenlenen askerlik şartlarına gönderme yapmaktadır. Askerlik hizmetini ilk önce 16 yıl olarak belirleyen fakat sonra bu süreyi 20 yıla uzatan Augustus'a hiçbir şekilde tepki gösteremeyen askerler için gerçekten de imparator değişikliğinin ve bu sebepten doğan kargaşanın bir fırsat olduğu ve bu isyanın bir fırsat değerlendirme isyanı olduğu Percennius'un bu sözleriyle kanıtlanmış oluyor. Askerlik hizmetinin sonlanması ile ilgili de şikayetleri olan Percennius terhis olduktan sonra dahi hizmetlerinin bitmediğini ve farklı bir sancak altında aynı sıkıntıların devam ettiğini söylüyordu.²¹² Percennius burada da Augustus'un düzenlemelerine göndermeler yapmaktadır. Hizmet süresini dolduran veteran askerler standart signumları altında olmasa da ayrı bir vexillum altında hizmete devam ediyorlardı. Percennius bu vexillumla atıfta bulunurken aynı zorluklarla başa çıkmak durumunda kaldıklarını söylüyor. Gerçekte bu durum Percennius'un dediği gibi değildi ve önceki bölümlerde anlatıldığı gibi veteran askerler kamptaki birçok rutin işlerden muaf tutuldular. Percennius konuşmasına bu sefer de veteran hizmeti sonrasındaki şartlardan şikâyet ederek devam ediyor ve emeklilik ikramiyeleri olarak aldıkları topraklar hakkında konuşuyordu. Percennius'a göre eğer bir asker bu kadar zor şartlardan sağ şekilde kurtulsa bile toprak adı altında verimsiz ve iş görmez bataklıklar ya da dağlık değersiz topraklara yerleşmek için dünyanın dört bir tarafına sürükleniyorlardı. Maaşlardan da rahatsız olan Percennius *"cana ve bedene verilen değer günde 10 as"*²¹³ diyerek askerlerin verdiği hizmetler karşılığında aldığı maaşı küçümsüyordu. Percennius kırbaçlanmalar, sert kışlar, yorucu yazlar ve korkunç savaşlardan tek kurtuluşun askeri yaşam şartlarının değiştirilmesi, her bir askere birer denarius ücret ödenmesi ve hizmetin 20 yıldan 16 yıla düşürülmesi olduğunu söyleyerek takipçilerine net bir amaç vermiş oldu. Aynı

²¹⁰ Tacitus, Annales I, 17: *"quondo ausuros exposcere remedia, nisi novum et nutantem adhuc principem precibus vel armis adirent?"*

²¹¹ Tacitus, Annales I, 17: *"satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes et plerique truncato ex vulneribus corpore tolerant."*

²¹² Tacitus, Annales I, 17: *"ne dimissis quidem finem esse militae, sed apud vexillum tendentis alio vocabulo eosdem labores perfere."*

²¹³ Tacitus, Annales I, 17: *"denis in diem assibus animam et corpus aestimari"*

zamanda hizmet süresi bittikten sonra veteran olarak bir sancak altında kalmayı değil kampta kendilerine tazminat olarak ücretlerinin verilmesini istiyorlardı. Askerler bu şartlar üzerinde yoğunlaşarak isyankâr seslerini daha da yükseltmeye devam ettiler.

Percennius'un konuşması oldukça önemli bir kıyaslama ile devam der. Percennius lejyonda görev yapan askerler ile Roma'da görevli Praetor Muhafızları'nın şartlarını karşılaştırır. Percennius "Kişi başı iki denarius alan ve 16 yıllık hizmetleri sonrası evlerine dönen praetor cohorsları bizden daha fazla tehlikeyle mi yüzleşiyorlar?"²¹⁴ diyerek bir karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırma ve askerlerdeki kıskançlık duygusunun oluşması oldukça olağan bir durumdur. Yüzyıllardır Roma'nın tek ve en değerli gücü olan lejyonerler praetor muhafızlığının oluşturulması ile kendilerini daha değersiz hissetmeye başlamış olabilirler. Hizmet şartları, maaşlar ve ikramiyeler düşünüldüğünde praetor muhafızları her açıdan lejyonerlerden daha ayrıcalıklı bir konumdaydılar. Özel bir birlik olmaları ve sayılarının lejyonerlere göre çok daha az olması bu durumun temel açıklaması olsa da zihnini öfke bürümüş bir lejyoner için bunların hiçbir önemi kalmıyordu. Bir lejyoner düşüncesine göre ülkeyi barbar kavimlerin istilalarından kendileri koruyorlar, memleketlerinden uzakta ve zor şartlar altında çalışıyorlar fakat praetor muhafızları kadar maaş ve ikramiye alamıyorlar üstelik daha uzun süre hizmet ediyorlardı. Yine de Tacitus'un anlatısına göre Percennius konuşmasında başkentin muhafızlarını küçümsemediklerini fakat kendilerinin barbarların arasında yaşadıklarını, çadırlarındayken bile düşmanla yüz yüze olduklarını söylüyordu.

Percennius'un konuşması sonrasında kalabalık çok şiddetli bir öfkeye kapıldı. Üç lejyonun tek bir lejyon altında birleştirilmesini talep ettiler. Fakat aralarında rekabet tartışması ortaya çıktı. Nihayetinde üç lejyonun *aquilasını* ve *cohorsların* sancaklarını bir araya toplayıp diktiler. Buranın daha göze çarpan bir yer olması amacıyla etraftan toplanan çimenleri bir araya yığarak höyük şeklinde bir platform oluşturdular.²¹⁵ İşler ciddiye binince o kargaşa esnasında Blaesus olay yerine geldi. Burada Blaesus oldukça onurlu bir hareket sergileyerek isyancı askerlere sert bir şekilde çıkıştı. Fakat isyanda ısrarcı iseler onlara kendisini öldürmelerini söyledi. Blaesus isyanı durdurmaları karşılığında askerlere kendi canını teslim ediyordu. Bu

²¹⁴ Tacitus, Annales I, 17: "*an praetorias cohortis, quae binos denarios acceperint, quae post sedecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere?*"

²¹⁵ Tacitus, Annales I, 18.

hareketinin izahını ise şöyle yaptı: “*Generalinizi öldürmek, imparatorunuza isyan etmekten daha hafif bir rezillik olacaktır.*”²¹⁶ Hayatta kaldığı sürece lejyonlarını sadık tutacağını ya da ölürse de onların aflarını kolaylaştıracağını net bir şekilde belirten Blaesus konuşmaları ile askerlerini isyandan caydırıncaya kadar çimler taşınmaya devam etti ve neredeyse göğüs hizasına kadar yükselen bir platform oluşturulmuş oldu. Tacitus’un aktarımına göre Blaesus adeta bir hatip kusursuzluğunda etkili bir konuşma yaptı ve askerlere sitem etti. Blaesus askerlere ordunun isteklerinin Caesar’a iletilmesi için kargaşa ve isyanın doğru yollar olmadığını, üstelik daha önce eski askerlerin böyle isteklerinin olmadığını hatta şu an isyan eden askerlerin dahi Augustus’tan böyle bir taleplerinin olmadığını dile getirdi. Tahta yeni çıkmış bir imparatorun halihazırda karşılaştığı zorlukları daha da ağırlaştırması zamanı olmadığını belirten Blaesus iç savaşlar sırasında ve sonrasında bile böyle bir olay yaşanmadığını belirterek askerlere suçluluk duygusunu aşıladı. Blaesus, isyan etmek yerine Roma’ya elçiler göndererek taleplerini iletmeleri gerektiğini söyledi. Bu konuda da Blaesus başarılı bir tutum sergiledi ve elçi olarak kendi oğlu Q. Iunius f. Q. Blaesus²¹⁷ seçildi. Bu seçim konusunda herhangi bir açıklama yapmasa da teklifin Blaesus’dan geldiği ve isyancılara iyi niyetini ve desteğini belirtmek amacıyla kendi oğlunu ortaya koyarak makul bir taviz vermiş olması muhtemeldir. Askerlerin ilk talebi hizmet süreleri ile ilgili oldu. 16 yıllık hizmet süresini dolduran herkesin onurlu bir şekilde terhis edilmesini istediler. Eğer Roma’dan bu talebe olumlu bir geri dönüş olursa sonrasında diğer taleplerini de iletmeyi düşünüyorlardı.²¹⁸ Dio’nun aktarımına göre askerler olumlu yanıt almayı bekliyorlardı. Yönetimin yeni değişmiş olması sebebiyle ya Tiberius korkarak askerlerin isteklerini kabul edecekti, ya da askerler başka bir isme imparatorluk yetkisi verecekler ve onu başa getireceklerdi.²¹⁹ Cassius Dio’nun anlatımına göre askerlerin talepleri özetle hizmet süresinin 16 yıl ile sınırlandırılması, lejyonerlere günde 1 denarius ücret ödenmesi ve ikramiyelerini derhal kampta teslim almalarıydı. Bu talepler kabul edilmediği takdirde eyaleti ayaklandırmak ve Roma’ya yürümek tehdidinde bulundular.²²⁰ Askerlerin eyalet çapında ayaklanma tehditleri oldukça

²¹⁶ Tacitus, Annales I, 18: “*leviore flagitio legatum interficietis quam ab imperatore desciscitis.*”

²¹⁷ PIR, 1, 739.

²¹⁸ Tacitus, Annales I, 19.

²¹⁹ Cassius Dio LVII, 4.3.

²²⁰ Cassius Dio LVII, 4.2.

ciddi bir hitamdır. Böyle bir anlatı Tacitus'da bulunmasa da Cassius Dio'nun anlattığı gibi askerler eyalet çapında bir isyanı tetiklemek isteseler muhtemelen onlar için çok zor olmayacaktı. Buranın halkı her an isyan etmeye hazır bir vaziyetteydi.

İsyanın ilk etabı bu şekilde kontrol altına alınmışken Roma adına talihsiz bir olay yaşandı. İsyan başlamadan önce Nauportus'a yol ve köprü yapmak için gönderilen bir grup asker vardı. Kamptaki kargaşa haberi bu birliklere gelince bunlar da derhal isyan ettiler. Sancaklarını parçaladılar ve Nauportus ile birlikte çevredeki yerleşim yerlerini de yağmaladılar.²²¹ Başlarındaki centurionları isyana dirense de tepkiyi üzerine çekti ve darp edildi. Askerlerin öfkeleri praefectus castrorum olan Audifienus Rufus'aydı.²²² Blaesus'un Rufus'a haber yollayarak yardım için kampa çağırması ve isyan haberinin burada bu şekilde yayılarak ters tepmiş olması muhtemeldir. İsyan katılan bu askerler kampa geri döndüklerinde burada sakinleşmiş askerleri yeniden harekete geçirdiler ve isyan yeniden alevlendi. Bu sefer Blaesus'un tepkisi daha sert oldu. Kamptaki tüm askerler isyan etmiş değildi. Hala Blaesus'a sadık olan birçok asker ve centurionlar onun emirlerine itaat ediyorlardı. Kampa yeni gelen isyancı askerlere tepki olarak Blaesus sert cezalar verdi. Özellikle büyük miktarlarda yağma ganimeti taşıyan askerleri kırbaçlattı ve kamp hapisanesine koydurttu. Böylece diğer askerlere de gözdağı vererek isyanın yeniden alevlenmeyeceğini ümit ediyordu.²²³ Yakalanan bu askerler büyük kargaşa çıkardılar. Onların yardımına koşanlar kamp hapisane giderek ölüm cezalarının uygulanmasını bekleyenler ve firarileri serbest bıraktılar ve aralarına kattılar. Bundan sonra isyan iyice alevlendi. Vibulenus adındaki isyancı bir askerın ön plana çıkarak Blaesus'u suçlayan konuşması sonrası tüm tepkiler Blaesus'a yöneldi. Askerler iyice şiddete yönelerek Blaesus'un kölelerine saldırdılar ve Blaesus'u da ölümle tehdit ettiler.²²⁴ Askerlerin ilk öldürdükleri komutanları ise kötü ünü ile bilinen bir centurion oldu. Kampta Lucilius adında şiddete oldukça meyilli bir centurion vardı. Askerlere sık sık kırbaç cezaları verdiği ve centurionların asma sopası olan *vitis*'i askerlerin sırtında

²²¹ Cassius Dio'nun bahsettiği yerel halkı isyana teşvik etme meselesi bu olay ile bağlantılı olabilir. Askerler tarafından yağmalanan yerleşim yerlerinden doğarak tüm eyalete yayılabilecek bir isyan oldukça mümkün gözükmektedir.

²²² PIR, A 1378: Rufus, Tacitus'un anlatımına göre geleneksel katı disiplini savunan ve kendi kampında da uygulamaya çalışan birisiydi. Uzun bir askerlik hizmeti sonrasında centurion ve nihayetinde praefectus castrorum olarak hizmet vermektedir.

²²³ Tacitus, Annales I, 21.

²²⁴ Cassius Dio, LVII, 4.2.

kırdıktan sonra bir yenisini istemesi ve kırbaçlamaya devam etmesi ile bilinen bu centurionun askerler arasındaki lakabı “başka bir tane getir” anlamına gelen “*cedo alteram*” idi.²²⁵ Askerler bu centuriona karşı kin doluydular ve fırsatı ellerine geçirdiklerinde kendilerince intikamlarını almış oldular. Bu olaya Roma’nın bu isyanı çok daha ciddi almasını sağlayacak bir olaydı. Askerler artık açıkça isyana girmişler, Roma’ya ve Roma’yı temsil eden komutanlarına karşı şiddete girmişlerdi. Lucilius’un öldürülmesinden sonra diğer centurionlar korku içerisinde kaçmaya ve saklanmaya başladılar. Blaesus’a sığınmaları ve bir arada kalmaları muhtemeldir. Centurionlardan birisi, Iulius Clemens, askerler tarafından ayrı bir muamele gördü çünkü zekâsı sayesinde askerler ile komutanlar arasında yapılacak pazarlıklarda işlerine yarayabileceğini düşündüler.²²⁶ Bu esnada isyancı lejyonlar arasında hala net bir uyum söz konusu değildi. Tek bir lejyon altında birleşme önerilerinde anlaşılmadıkları gibi sonrasında da bazı konularda anlaşamamışlar ve hatta birbirlerine silah çekecek seviyede gerginliğe varan tartışmalara girmişlerdi. VIII ve XV lejyonları arasında Sirpicus adında bir centurion yüzünden tartışma çıktı. Legio VIII Sirpicus’un infaz edilmesini isterken Legio XV Sirpicus’u savunuyor ve öldürülmesine izin vermiyordu.²²⁷ Bu kargaşa durumu isyanın düzenli ve bilinçli yapısını bozuyordu. Askerler için kuşkusuz zayıf noktaları birlikte aynı fikirde hareket edememeleri idi.

İsyan haberi Tiberius’a geldiğinde Tiberius hiç zaman kaybetmeden kendi oğlu Drusus’u komutasında 2 praetor cohorsu ve yanında birçok önde gelen soylu isim ile birlikte isyanı bastırmak için yolladı. Bu iki cohors ek olarak praetor süvarileri ve imparatorun özel Germen koruma birlikleri ile desteklenerek son derece güçlü bir hale getirilmişti.²²⁸ Drusus’un Tiberius’dan aldığı net bir talimat bulunmuyordu. Durum ne gerekiyorsa onu yapmak üzere yollanmıştı.²²⁹ Tiberius Drusus’a oldukça büyük yetki vererek isyanı her ne şekilde olursa olsun bastırmayla görevlendirmişti. Drusus henüz kampa varmadan yolda isyancı askerler tarafından karşılandı. Bu sadakat gösterisi uzlaşma adına olumlu bir adım gibi görünse de askerler her zamanki tavırlarından farklı olarak neşe içerisinde değil aksine karamsar

²²⁵ Tacitus, Annales I, 23.

²²⁶ Tacitus, Annales I, 23.

²²⁷ Tacitus, Annales I, 23.

²²⁸ Tacitus, Annales I, 24.

²²⁹ Tacitus, Annales I, 24: “*nullis satis certis mandatis, ex re consulturum*”

ve kendilerini beğenmiş küstahça ve tehditkâr bir tavırdaki karşıladılar.²³⁰ Drusus kampa girer girmez kapılar kapatıldı ve gözcüler yerleştirildi. İsyancılar ve müfreze birlikler kampın içerisinde kapalı halde bulunuyorlardı. Vakit kaybedilmeden meclis kuruldu ve mahkemeye başlandı. Drusus görkemli duruşuyla isyancıları oldukça etkiledi ve korku saldı. Drusus babası Tiberius'un mektubunu çıkarttı ve askerlere okudu. Mektup genel olarak burada zorlu seferlere katılan cesur lejyonlara ayrı bir özen gösterdiklerini ve taleplerini dikkate alarak senatoda görüşüleceğini belirten daha çok askerleri geçiştirmeye yönelik kesin sonuçları olmayan bir havadaydı. Askerler bu duruma karşılık kendilerine aracı olarak seçtikleri *centurion* Clemens'i öne sürdüler ve meclis Clemens'i dinledi. Askerlerin talepleri aynıydı, 16 yıllık hizmette bulunanlar onurlu şekilde terhis edilsin, hizmet sonrası derhal ikramiyeler nakit olarak ödensin, günlük 1 *denarius* ücret ödensin ve veteran askerlik kaldırılınsın.²³¹ Askerler Drusus'a tepki göstermeye başladılar ve Augustus askerleri yatıştırmak ve isteklerini geçiştirmek için Tiberius'u yolluyordu, Tiberius da ayınsını Drusus ile yapıyor diye çıkıştılar. Anlaşma sağlanamayınca *contio* sonuçsuz şekilde dağıldı ve isyan yeniden alevlendi. Askerler birçok kişiyi linç etmeye çalıştılar. Drusus kamptan ayrılamasın diye kampın birçok yerine nöbetçiler yerleştirdiler.²³² Kamptan ayrılmaya çalışan Drusus'un etrafını sararak ve taşlar atarak linç girişiminde bulunsalar da Drusus muhafızları sayesinde kurtuldu.

İsyanın iyice alevlendiği bu sıralarda tesadüfi bir olay sayesinde ortam yatıştı. Askerlerin tamamen habersiz oldukları bir ay tutulması gerçekleşti.²³³ Askerler bu olayı içinde bulundukları isyan durumu ile ilgili bir alamet olarak yorumladılar ve ilk başlarda bunu olumlu yorumlayan askerler zaman geçtikçe tutulmanın bitmemesi sonucu karamsarlığa ve suçluluk duygusuna bürünerek tanrıların, başlattıkları isyana karşı sinirli olduklarını düşündüler.²³⁴ Askerlerin ruh hallerindeki bu değişikliği fırsat bilen Drusus harekete geçti. Askerler tarafından sevilen *centurion* Clemens aracılığıyla askerler ile iletişime geçildi ve Percennius ile Vibulenus'un onlara hiçbir şey veremeyecekleri anlatılarak tövbe ederek imparatora ve onun oğluna yeniden

²³⁰ Tacitus, *Annales* I, 24.

²³¹ Tacitus, *Annales* I, 26.

²³² Cassius Dio. LVII, 4.4; Tacitus *Annales* I, 27.

²³³ Tacitus'un eserinde bahsettiği bu tam ay tutulması 26 Eylül gecesinde gerçekleşmiştir. Tam tutulma esnasında ayın koyu turuncuya ya da kırmızı bir renge büründüğü tahmin edilmektedir. Detaylı bilgi için: https://moonblink.info/Eclipse/eclipse/0014_09_27 (28.11.2021)

²³⁴ Tacitus, *Annales* I, 28; Cassius Dio LVII, 4.4.

sadakatle bağlanmaları istendi. Drusus'un bu hamlesi işe yaradı ve askerler isyandan caymaya başladılar. Lejyonlar yeniden ayrıştılar ve isyanın başlangıcında bir araya getirdikleri sancakları ayırdılar.²³⁵ Gün ağardığında Drusus yeni bir *contio* düzenledi. Burada kendisi bir konuşma yaparak askerleri isyanları sebebiyle suçlayıp isyandan caymaları sebebiyle de övdü. Eğer askerlerin pişman olarak görevlerine geri döndüklerini ve merhamet dileyen bir dilde konuştuklarını görürse babasından bu lejyonları affetmesini isteyeceğini söyledi.²³⁶ Toplantı sonunda Tiberius'a bir elçi grubu yollanması kararı alındı. Bu grupta askerleri temsilen Blaesus, Drusus'u temsilen bir *eques* olan Lucius Apronius ve primus pilus olan Iustus Catonius²³⁷ vardı.

Elçi grubu gittikten sonra ne yapılacağına dair tartışmalar yaşandı. Bir grup elçilerin dönüşünü beklemenin ve bu esnada askerleri hoşnut etmenin en iyisi olduğunu savunurken diğer grup beklenmeden harekete geçilmesini savunuyordu. Askerler hala batıl inançlarının etkisindeyken liderlerinin gerekli cezalara çarptırılması daha kolay olacaktı. Nihayetinde Drusus, Percennius ve Vibulenus'un öldürülmelerini emretti. İsyancılar arasında ön plana çıkan diğer isimler de hem kamp içinde hem de kamp dışında yakalanarak öldürüldüler. Bu esnada hava şartlarının kötüleşmesi ve çıkan fırtına sonrası askerler batıl inançların etkisine daha da derin bir şekilde kapıldılar ve bunun da isyana karşı ilahi bir mesaj olduğunu düşündüler.²³⁸ Bu ilahi felaketten kurtulmanın tek yolu bu uğursuz kış kampından ayrılarak hususi kış kamplarına gitmekti. İlk olarak Legio VIII ve sonrasında Legio XV kamptan ayrıldılar fakat Legio VIII ısrarla Tiberius'dan gelecek olan cevabı bekleme konusunda direniyorlardı. Fakat kısa süre sonra diğer lejyonların gidişiyle birlikte sayıca ve güç olarak oldukça az kaldıklarını fark ettiklerinde onlar da direnişe son vererek kampı terk ettiler. Drusus elçilerin dönüşünü beklemeden isyanı bitirmiş oldu ve Roma'ya döndü.

²³⁵ Tacitus, Annales I, 28.

²³⁶ Tacitus, Annales I, 29.

²³⁷ PIR C, 576.

²³⁸ Tacitus, Annales I, 30; Cassius Dio LVII, 4.5.

4.9.2. Germania Inferior İsyanı

Tablo 2: Germania Inferior İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebep ➤ Hizmet şartları ve süresi. / Centurion şiddeti.
Elebaşı ➤ Kolektif
Legatus ➤ Aulus Caecina Severus
Bastıran ➤ Germanicus
Kırılma Noktası ➤ Germanicus'un eşi Agrippina ve oğlu Gaius'un kampı terketmeleri sonucu askerlerin pişman olmaları.
Lejyonlar ➤ Legio I Germanica, Legio XX, Legio V Alaudae, Legio XXI Rapax

Augustus'un ölüm haberini alır almaz Germania lejyonları da ayaklandılar. Rhenus nehri kıyısına konuşlanmış iki ayrı ordu mevcuttu. Bunlardan Germania Superior lejyonlarının *legatusu* Gaius Silinus, Germania Inferior lejyonlarının *legatusu* ise Aulus Caecina Severus²³⁹ idi. Bölgedeki en yüksek rütbe ise Germanicus'un²⁴⁰ idi. İsyan çıktığı esnada ise Germanicus Germania'da değil Galia eyaletinde görevde idi.²⁴¹ Augustus'un ölüm haberini alır almaz Germania Inferior lejyonları isyan ettiler. Germania Superior lejyonları ise bu isyana dahil olmayarak olayları takip ettiler.²⁴² Germania Inferior lejyonları yaz kampında Caecina komutasında bir arada bulunuyorlardı. Bu lejyonlar Legio I Germanica, Legio XX, Legio V Alaudae ve Legio XXI Rapax lejyonlarıydı. Bu lejyonlardan I Germanica ile XX lejyonlarının; V Alaudae ile de XXI Rapax lejyonlarının kış kampları birlikteydi. İsyan ilk olarak V Alaudae ve XXI Rapax lejyonlarında ortaya çıktı ve sonrasında I Germanica ve XX lejyonları da isyana katıldılar.²⁴³ Tacitus buradaki lejyonların durumunu aktarırken oldukça rahat ve ağır olmayan işlerle meşgul olduklarını bu sebeple bir nevi sefa sürmekte olduklarını söyler ve isyana sebep olarak disipline alışamayan yeni askerleri gösterir. Roma'dan yakın zamanda askere alınan acemi askerleri gevşekliğe alışmış ve disiplinden uzak köleler olarak tanımlayan Tacitus, isyanı bu ayaktakımının başlattığını ve sonrasında diğer askerleri de isyana çektiklerini söyler. Askere yeni alınan bu ayak takımı, eski askerlerin zihinlerini

²³⁹ PIR, C, 106.

²⁴⁰ PIR. I. 217.

²⁴¹ Tacitus, Annales I, 31: Augustus'un ölüm haberini aldığı ve lejyonların isyan ettiği esnada Germanicus Galia eyaletinde rutin bir vergi toplama faaliyetindeydi.

²⁴² Tacitus, Annales I, 31.

²⁴³ Tacitus, Annales I, 31.

erken terhis olma, daha iyi ücretler daha iyi kamp şartları ve *centurion*ların zulmüne karşı bir intikamın zamanının geldiğiyle doldurmuşlardı.²⁴⁴ İsyan oldukça hızlı bir şekilde yayıldı. Pannonia’da Percennius etkili konuşmasıyla kitleleri harekete geçirmiş ve isyanı başlatmıştı. Burada ise ön plana çıkan birisi yoktu. Bu, eş zamanlı olarak birçok farklı sesin alevlendirdiği bir isyan oldu.²⁴⁵ Gizli gece konuşmalarına ya da kışkırtmalara gerek kalmadan kendiliğinden gelişen bir isyan doğdu. Herhangi bir kişinin ön plana çıkarak isyanı başlatmaması ve olayların kolektif bir biçimde kendiliğinden gelişmesi gerçekten de isyan öncesinde genel bir huzursuzluk ve hizmet şartlarına karşı memnuniyetsizlik olduğunun göstergesidir.

İsyan patlak verdiğinde *legatus* Caecina herhangi bir müdahalede bulunamadı. Bunun nedeni belki de isyanın çok geniş bir kitleye yayılması ve bu sebeple Caecina’nın kendini çaresiz hissetmesidir. Askerler *centurion*ları yerlerde kırbaçlayarak dövüyorlardı. Kamptaki *centurion*ların sayılarına ithafen her bir *centurion*a 60 kırbaç darbesi vurdular. Bazılarının uzuvları parçalanmış bazılarıysa ölmüştü. Bu işkencelerden sonra *centurion*ları kamp duvarlarının dışına ya da doğrudan Rhenus nehrine attılar.²⁴⁶ Kampta herhangi bir otorite kalmamıştı. Tacitus ne *tribunus*un ne de *praefectus castrorum*un herhangi bir otoritesinin kalmadığını ve nöbet, devriye gibi gerekli görevlerin isyancılar tarafından kendi aralarında paylaştırılarak yapıldığını aktarır ve birkaç kişi tarafından yönetilen bir isyandansa böyle kolektif bir halde gelişen bu isyanın çok daha tehlikeli olduğundan bahseder.²⁴⁷

Germanicus isyanın haberini alır almaz kampa gitti ve askerler onu kampın dışındayken karşıladılar. Kampa girdiğinde bazı saygısız davranışlarla karşılaşan Germanicus ilk andan itibaren kendi ağırlığını ortaya koyarak bir otorite oluşturmaya çalışmıştır. Karışık halde duran düzensiz askerlere derhal bölüklerine göre ayrılmalarını emreder. Askerler istemeyerek de olsa itaat ettiler. Germanicus Augustus’dan saygıyla bahsettiği bir konuşmaya başlar ve ardından konuyu Tiberius’a ve onun Germania’daki başarılarına getirir.²⁴⁸ Buradaki lejyonlardan övgüyle bahseder. Germanicus askerlere itaatlerini neden terk ettiklerini ve

²⁴⁴ Tacitus, *Annales* I, 31.

²⁴⁵ Tacitus, *Annales* I, 31.

²⁴⁶ Tacitus, *Annales* I, 32.

²⁴⁷ Tacitus, *Annales* I, 32.

²⁴⁸ Tiberius özellikle Agrippa’nın ölümü sonrası imparatorluğun en önde gelen generali idi. M.Ö. 9-8, M.S. 4-5 ve M.S. 9-11 yıllarında Germania’da başarılı seferlere çıkmıştır. Germanicus konuşmasında bu seferlere atıfta bulunuyor.

*tribunus*lar ile *centurion*lara ne yaptıklarını sorduğunda askerlerin verdikleri tepki kamp içi disiplinin ve şiddetin boyutunu ortaya çıkarır niteliktedir. Askerler Germanicus'a cevap olarak sitemkâr bir tavırla tuniklerini kaldırarak vücutlarındaki savaş yaralarını ve daha da önemlisi *centurion*lar tarafından cezalandırıldıkları kırbaç yaralarını gösterdiler.²⁴⁹ Bu durumda isyan eden askerlerin neden Augustus'un ölümünü bekledikleri ayrı bir tartışma konusu olarak düşünülebilir. Augustus'a olan bağlılıkları ve saygılarından dolayı isyan etmemiş olabilecekleri gibi yıllar süren ve başarılı şekilde oluşturulan yüce imparator imajından korktukları ve hiçbir isyanın Augustus'a etki etmeyeceği düşüncesinin oluşturduğu çaresizlik hissi sebebiyle de isyan etmemiş ve imparator değişikliğini bir fırsat bilmiş olabilirler. Bunun sebebini net olarak bilmemiz mümkün olmasa da gerçek şudur ki askerler uzun süredir kamp içerisindeki *centurion* şiddetinden rahatsızlardı ve bu konuyu isyanları esnasında açıkça dile getirdiler. Sonrasında diğer şikayetler de sıralandı. Emeklilik, yetersiz maaş ödemeleri, ciddi zorluktaki görevlerden ve kamp şartlarından şikâyet ettiler. En büyük tepkiler ise orduda uzun yıllar hizmet veren veteran askerlerden geldi.²⁵⁰

Germanicus askerler tarafından oldukça sevilen birisiydi. İmparatorlukta popülerliği gittikçe artan ve hayatının son yıllarına kadar da her zaman imparatorluk için ideal bir aday olarak görüldü. Özellikle lejyonlar her fırsatta ona karşı desteklerini belirttiler. Bunlardan ilki de bu isyanda gerçekleşti. Askerler şikayetlerini belirttikten sonra Germanicus'a eğer imparator olmak isterse onu destekleyeceklerini söylediler.²⁵¹ Germanicus bu teklifin üzerine sanki bir suçluluk hissediyormuşçasına olduğu yerden kalkarak orayı terk etmek istedi. Askerler silahlarıyla ona engel olarak gitmemesi için tehditler ettiklerindeyse Germanicus, hain olmaktansa ölmeyi tercih edeceğini belirterek kılıcını çekip kendi göğsüne saplayacakken etrafındakiler tarafından kolundan yakalanarak durduruldu.²⁵² Bu olaylar sonrasında isyan durgunlaştı ve huzursuz bir kamp ortamına dönüştü. Germanicus sıradaki hamlesinin planlamasına derhal başladı. Hem isyan ile ilgili hem de dışarıdan kötü haberler geldi. İsyancılar Germania Superior askerlerini de isyana davet etmek için elçiler göndermeye hazırlanıyorlardı. Öbür taraftansa

²⁴⁹ Tacitus, Annales I, 35.

²⁵⁰ Tacitus, Annales I, 35.

²⁵¹ Tacitus, Annales I, 35.

²⁵² Tacitus, Annales I, 35; Cassius Dio LVII, 5.2.

düşmanın Roma ordusunda çıkan isyandan haberdar oldukları bilgisi alındı.²⁵³ Lejyonların burayı terk etmesi sonrasında bir düşman istilasına kesin gözüyle bakılıyordu.

Nihayetinde Germanicus farklı bir yola başvurdu ve imparator tarafından yazılmış gibi sahte bir mektup kaleme aldırdı. Mektupta 20 yıl hizmet etmiş olan askerlerin terhis edilmeleri, 16 yıl hizmet etmiş askerlerinse aktif görevden alınarak veteran statüsüne geçirilmeleri ve olası bir düşman saldırısında kampı korumak dışındaki tüm görevlerden muaf tutulmaları, son olarak da Augustus'un onlara ayırdığı miras olan paranın iki katına çıkartıldığı yazıyordu.²⁵⁴ Askerler bu mektubun sahte olduğunu anladılar fakat yine de kabul ettiler. Fakat askerlere verilecek olan ikramiye'nin kış kamplarında verileceği söylendi. Bu sayede kış kamplarına dağılan lejyonlar birbirlerinden ayrılacaklar ve güçleri yarı yarıya azalmış olacaktı. İsyanın şiddeti bu şekilde azaltılmış ve izole edilmiş olacaktı.²⁵⁵ Legio V Alaudae ve Legio XXI Rapax askerleri ödemelerin geciktirilmesine karşı geldiler ve kabul etmediler. Legio I Germanica ve Legio XX askerleri ise şartları kabul ettiler ve Caecina tarafından kış kamplarına geri götürüldüler. Bunun üzerine Germanicus, Germania Inferior'da bulunan ordulara doğru yola çıktı. Buradaki lejyonlardan imparatora karşı sadakat yeminlerini yenilemelerini istedi. II, XIII ve XVI lejyonları tereddütsüz bir şekilde imparatora sadakat yemini ettiler fakat Legio XIV yemin konusunda tereddüt etti. Sonradan kendileri gönüllü bir şekilde fikir değiştirerek yemin ettiler. Bu askerlere Germania Inferior lejyonlarına teklif edilen sahte şartlar vaat edilmedi. Kendileri gönüllü şekilde sadakat yeminlerini yenilediler. İsyanın başlarında olayları uzaktan takip etmeyi seçen askerler muhtemelen Germanicus'un isyanı bastırıldığı düşüncesiyle zorluk çıkartmadan emirlere itaat ettiler. Germanicus herhangi bir olay yaşanmamış olmasına rağmen buraya gelerek bu askerlerden yeminlerini yenilemelerini isteyerek işini garantiye alıyor ve aynı zamanda isyancı aşağı Germania lejyonlarına da yalnız oldukları ve yukarı lejyonlardan destek alamayacakları mesajını vermiş oluyordu.

²⁵³ Tacitus, Annales I, 36.

²⁵⁴ Tacitus, Annales I, 36; Cassius Dio LVII, 5.3. Augustus öldüğünde vasiyeti gereği her bir lejyon askerine 300 *sestertius* bıraktı. Augustus'un vasiyeti hakkında bilgi için bkz. Suet. Aug. CI.

²⁵⁵ Tacitus, Annales I, 37.

Bu esnada bazı askerler isyanı yeniden alevlendirmeyi deneseler de derhal yargısız infaz ile idam edildiler ve isyan alevlenmeden bastırıldı. Senato tarafından yollanmış bir heyet bölgeye geldi ve Germanicus ile görüştüler.²⁵⁶ Askerler bu heyetin geliş sebebiyle ilgili korku ve telaşa kapıldılar. Bu heyetin Germanicus tarafından askerlere verilen ayrıcalıkları iptal etmek amacıyla yollandığını düşünen Legio I ve Legio XX askerleri yeniden isyan ettiler.²⁵⁷ İlk isyan edişlerinin sonrasında Germanicus askerler ile uzlaşmış ve nihayetinde askerler *sacramentum*larını yenileyerek imparatora sadakatlerini göstermişlerdi. Bunun üzerine yeniden isyana kalkışmaları ve sonrasında Germanicus'un isyana yaklaşımları göz önüne alındığında bu noktadan sonraki olayların ikinci bir isyan olduğunu söylemek teknik açıdan yanlış değildir. Yine de olay örgüsünü kesintiye uğratmamak için aynı başlık altında anlatılmaya devam edilecektir.

Askerlerin bu ayaklanması oldukça hızlı ve öfkeli gelişti. Tacitus, askerlerin Germanicus'un kapısını kırarak Caesar'ı yatağından sürükleyip çıkarttıklarını aktarır.²⁵⁸ Orada bulunan sancağı ele geçirmek istiyorlardı ve bunun için Caesar'ı ölümle tehdit ettiler. Sokaklarda karşılaştıkları subaylara ve elçilere saldırdılar.²⁵⁹ Ertesi gün bir *contio* toplayan Germanicus bu askerlere son derece sert bir şekilde çıkıştı ve kendisine gelen heyetin geliş amacını açıkladı. Ardından bir koruma grubu eşliğinde bu heyeti geri yolladı. Gerginliğin giderek tırmanması sonucu Germanicus

²⁵⁶ Bu heyet isyandan bağımsız olarak Germanicus ile görüşmeye gelmiştir. Heyetin muhtemelen bölgede bir isyan olduğundan dahi haberleri yoktu. Çok daha önceden yola çıkmışlardı ve geliş sebepleri Germanicus'a *proconsulare imperium* yetkisini yeniden vermektir. Germanicus'un aldığı bu yetki sıradan bir eyalet valisinininkinden farklıydı. *Imperium maius* yetkisi ile donatılan Germanicus tüm Gallia ve Germania'daki orduların komutanıydı. Kendisi askerî açıdan oldukça güçlü bir vaziyetteydi. Bu yetkiyi alması ve bahsi geçen heyetin yollanması ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Tacitus, Annales I, 14.

²⁵⁷ Tacitus, Annales I, 39; Cassius Dio LVII, 5.5.

²⁵⁸ Tacitus, Annales I, 39: Bu anlatı büyük bir ihtimalle Tacitus'un olayı dramatize etmesi sonucu abartılı bir anlatıdır. Germanicus'un şahsi korumalarının olduğu ve askerlerin olaysız bir şekilde çadırına giremeyecekleri söylenebilir. Ayrıca böylesine üst rütbeden bir şahsiyete karşı böyle bir davranışın geri dönüşleri oldukça farklı ve sert olmasını beklemek yanlış olmaz.

²⁵⁹ İsyancı askerler Germanicus'a gelen heyet içerisinden Munatius Plancus'u günah keçisi ilan etmişler ve ona karşı özel bir kin beslemişlerdir. Bu olayın yaşandığı gece Plancus ile karşılaşan askerler ona saldırınca Plancus, Legio I'in karargahına kaçarak oradaki *aquila* ve *signum*u birbirlerine kenetleyerek onlara tutunmuş ve kutsallıklarına sığınmıştır. Eğer *aquilifer* Calpurnius onu kurtarmamış olsaydı düşmanlar arasında bile görülmeyen elçinin kanını akıtmak Roma'nın kendi lejyon kampında gerçekleşecek ve Tacitus'un deyimi ile tanrıların sunakları lekelenenecekti. Bknz. Tacitus, Annales I, 39.

hamile karısını ve küçük yaştaki oğlunu²⁶⁰ kampın dışarısında güvenli bir yere yolladı.²⁶¹ Bu olay isyanda bir kırılma noktası oldu ve askerlerin çoğu yatışarak isyanı terk etmeye başladı. Tacitus'un anlatımına göre askerler Germanicus'un karısı Agrippina'ya²⁶² çok büyük bir saygı besliyorlardı. Benzer bir şekilde Germanicus'un oğlunu da çok seven askerler ikisinin kamptan ayrılışı sonrası derin bir pişmanlığa ve utanca bürünmüşlerdir.²⁶³ Tacitus'un olayı dramatize ettiğini düşünerek isyanın yatışmasına daha gerçekçi bir gerekçe sunacak olursak Germanicus'un şiddete yöneleceği algısının oluşması söylenebilir. Germanicus'un ailesini kamptan yolladıktan sonra kendilerine karşı fiziksel bir müdahaleye ve gerçek bir çatışmaya gireceğini düşünmeye başlayan isyancı askerler isyandan caymış olabilirler. Antik kaynaklar karşılaştırıldığında Tacitus ve Suetonius olaya daha duygusal yaklaşırken kontrolün ve nihayi kararın Germanicus'da olduğu imajını çizerler. Dio ise bunun aksine daha gerçekçi ve kontrolün askerlerde olduğu bir hava betimlemiştir.²⁶⁴ Bu noktadan sonra isyancı askerler cezalandırılmaya başlandı. Sadık kalan askerler isyancılar arasından en aktif ve önde gelenleri tespit ederek yakalıyorlar ve Germanicus'un isyancıları cezalandırmak adına görevlendirdiği Legio I Germanica'nın *legatusu* C. Caetronius'a²⁶⁵ teslim ediyorlardı.²⁶⁶ İsyancı askerler kendi yoldaşları tarafından infaz edilerek öldürüldüler. Sonrasında Germanicus centurionlar üzerinde bir yargılama yaparak aç gözlü ve zalim olarak görülen centurionları görevden aldı. Bunu yaparken lejyon ve *tribunusların* oy birliğine göre

²⁶⁰ Bahsi geçen çocuk sonradan imparator olacak olan Gaius Caesar, bilinen adıyla Caligula'dır. Caligula bu lejyonda geçirdiği günleri ve yaşanan olayları hiçbir zaman unutmayacak ve imparatorluk makamına geldiğinde bu isyanın intikamını almayı deneyecektir.

²⁶¹ Tacitus, Annales I, 40.

²⁶² Yaşlı Agrippina olarak bilinen Germanicus'un karısı oldukça saygı gören ve soylu bir kişilikti. Babası Agrippa, büyükbabası Augustus'du. Agrippina kampı terkederken bazı askerler geri dönmesi ve kampta kalması için yolunu keserek ona yalvardılar. Tac. Ann. I, 41.

²⁶³ Suetonius, Caligula IX: Suetonius yalnızca Gaius'un varlığının bile isyanı bitirmeye yettiğini, askerlerin onu bu kadar fazla derecede sevdiklerini aktarır. Askerler arasında oldukça popüler olan ve sevilen Gaius Caesar kampta dünyaya gelmiş ve zamanla askerlerin oyun arkadaşı olmuştur. Sık sık askerler ile birlikte zaman geçiren ve askerler gibi giyinmeye heves ederek boyundan büyük askeri çizimler olan *caligaları* giydiği için askerler tarafından ona "çizmecik" anlamına gelen Caligula takma adı konulmuştu. Bilgi için bkz: Suetonius, Caligula IX; Tacitus, Annales I, 41; Cassius Dio LVII, 5.6.

²⁶⁴ S. T. V. Malloch, "The End of the Rhine Mutiny in Tacitus, Suetonius, and Dio", **The Classical Quarterly**, Yeni Seri, Cilt: 54, Sayı: 1, 2004, s. 198.

²⁶⁵ PIR, C 216.

²⁶⁶ Tacitus, Annales I, 43; Cassius Dio LVII, 5.7.

yaptı.²⁶⁷ Bu hareketiyle gelecekteki lejyon içi memnuniyetini ve askerlerini önemsediğini göstermiş oldu. Bu şekilde ikinci isyan da bastırılmış oldu.

Bu kampta güvenlik sağlanmasına rağmen Legio V Alaudae ve Legio XXI Rapax kamplarında olaysız durmuyorlar ve ilk kendilerinin başlattıkları bu isyanları kararlılıkla sürdürüyorlardı. Muhtemelen diğer lejyonlardaki isyancılardan cezalarından ve diğer askerlerin pişmanlarından habersizdiler. Nihayetinde Germanicus buradaki isyanı güç kullanarak bastırma kararı aldı.

Bu esnada Roma'da isyanla ilgili tartışmalar yaşanmaya başlandı. İsyan çok uzadığı ve henüz olumlu sonuçların haberi Roma'ya varmadığı için halk ve senato telaşa kapılmıştı. Hem halk hem de senato Tiberius'u suçlamaya başladı. Genel kanı Tiberius'un bizzat Germania'ya giderek isyancı lejyonlara imparatorun otoritesini göstermesi ve isyanı şahsen bastırması yönündeydi.²⁶⁸ Tiberius Roma'dan ayrılma niyetinde değildi. İmparatorluk makamına yeni gelmiş olması ve henüz idareyi tam olarak sağlayamaması sebebiyle Roma'dan uzaklaşmak istemiyordu fakat diğer bir yandan isyanın Roma'ya ulaşması ihtimali Tiberius'u zor durumda bırakıyordu.

Germanicus doğrudan muharebeye girmek için gerekli hazırlıkları yaptı ve ordusunu ayarladı. Harekete geçmeden önce Caecina'ya mektup gönderdi ve derhal suçluları infaz edip gelişini önlemezlerse oraya vardığında ayırım gözetmeksizin herkesi kılıçtan geçireceğini söyledi.²⁶⁹ Caecina bu mektubu gizli bir şekilde topladığı *aquiliferler*, *signiferler* ve isyanlara hiç dahil olmayarak en temiz şekilde kalan güvenilir adamlara okudu.²⁷⁰ Bunun üzerine lejyonlarda nabız yoklayarak aslında büyük bir çoğunluğun onlara sadık olduğunu fark ettiler ve isyancılar arasından en ön plana çıkan isimleri infaz etmek adına plan yaptılar ve nihayetinde her birine gizlilikle yürütülen plan sonucu suikast uygulayarak öldürdüler. Planlanandan daha kanlı ve olaylı geçen bu eylemler sonucunda masum askerler dahi saldırıya uğradılar ve kamp adeta bir savaş meydanına döndü. Ölü sayısı öylesine fazlaydı ki Germanicus kampa girdiğinde dehşete kapılarak bunun bir çözüm değil, felaket olduğunu söyleyerek tüm cesetleri yaktırttı.²⁷¹ Askerler bu olaylarla birlikte isyana son derece meyilli bir hale gelmişlerdi ve saldırganlıkları artmıştı.

²⁶⁷ Tacitus, Annales I, 43.

²⁶⁸ Tacitus, Annales I, 46.

²⁶⁹ Tacitus, Annales I, 48.

²⁷⁰ Tacitus, Annales I, 48.

²⁷¹ Tacitus, Annales I, 49.

Germanicus askerleri saran bu saldırganlık enerjisini dindirebilmek adına Rhenus Nehri boyunca Germania'da bir sefer başlattı ve bu sefer isyanı ve isyanın bıraktığı izleri tamamen ortadan kaldıran eylem oldu.

4.10. CALIGULA, M.S. 40, ASKER İSYANI

Tablo 3: Caligula İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebe	➤ Caligula'nın askerlere kötü davranması ve sebepsiz yere cezalandırmak istemesi.
Elebaşı	➤ Kolektif
Bastıran	➤ İsyan bastırılmadı.
Kırılma noktası	➤ Caligula'nın decimatio cezasına karşı askerlerin isyan etmeleri ve Caligula'nın kamptan kaçması.
Lejyonlar	➤ Legio I Germanica, Legio XX

Aşırı kişiliği ile bilinen İmparator Gaius Caesar'ın ordu ile ilişkileri de son derece sorunlu olmuştur. Askeri meseleler ile çok içli dışlı olmayan ve hiçbir zaman kendisine askeri bir kimlik oluşturmamayan Caligula meşhur Germania ve Britannia seferi esnasında lejyonların itaatsizliklerine ve hatta isyanlarına sebebiyet vermiş ve böylece imparatorluk döneminin doğrudan kendisine isyan edilen ilk imparatoru olarak tarihe geçmiştir. Bu isyanda yaşanan olayların büyüklüğünden ziyade askerlerin doğrudan orada bulunan imparatora karşı gelmeleri ve silahlanmaları asıl vurucu noktadır.

Caligula hiç beklenmedik bir anda 40 senesi civarında birdenbire Germania'ya ve Britannia'ya sefer düzenlemeye karar verdi ve hızlı bir şekilde hazırlıklara başladı. Suetonius'un anlatımına göre imparatorluğun her yerinden lejyonlar ve *auxilia* birlikleri çağırdı. Toplanan bu ordu hem büyüklük hem de donanım olarak daha önce görülmemiş seviyede büyük bir orduydü.²⁷² Ordu tek başına bakıldığında eşsiz başarılarla imza atabilecek bir ordu gibi durmasına rağmen başında başarısız bir komutan olduğunda ne kadar işlevsiz ve değersiz olduğunu henüz en başından itibaren gösterdi. Caligula askerlere verdiği emirler ve yaptıklarıyla bu seferin başından sonuna kadar hâkim bir huzursuzluk ortamı yarattı. Orduyu bazı zamanlar çok yavaş o kadar hızlı ve aceleyle yönetiyordu ki askerler

²⁷² Suetonius, Caligula XLIII.

tarafından yayan olarak taşınamayan sancaklar, geleneklere aykırı olarak yük hayvanları ile taşındı.²⁷³ Caligula ciddi ve disiplinli bir imparator gibi gözükmek adına birçok askeri onursuz terhis ettirdi. Yaşı ilerlemiş birçok *centurio* ve *primus pilusu* ikramiyelerinden mahrum bırakarak görevden aldı.²⁷⁴ Bu davranışları ciddi bir komutan imajı çizmekten daha çok askerler ve subaylar arasında tedirginliğe sebep oldu. Verdiği en riskli karar ise emeklilik ikramiyelerini yarı yarıya indirmesi oldu.²⁷⁵ Askerler yine de bunca acımasız karara ve en önemlisi ikramiyelerinin düşürülmesine isyan etmemeleri oldukça şaşırtıcıdır.

Herhangi ciddi bir muharebeye girmeden Rhenu Nehri kıyılarında etkisiz şekilde orduyu sürükledikten sonra nihayetinde Gallia kıyılarına geldi. Burada sanki Britannia'ya bir sefer düzenlenecekmiş gibi bir hava vardı. Antik tarih yazarları Caligula'nın Britannia seferi yapmaya niyetli olduğu konusunda hemfikirdir.²⁷⁶ Modern literatürde ise bu konuda karşıt görüşlü tarihçiler de bulunmaktadır. Özellikle mevsimin ve hava şartlarının kesinlikle bir deniz yolculuğuna uygun olmadığı düşüncesi vardır.²⁷⁷ Yine de Caligula'nın "çılgın" imparator imajı düşünüldüğünde bir sefer planlamış olması oldukça yüksek ihtimaldir. Kıyıya ulaştıklarında Caligula bir *trireme* 'ye bindi ve kısa bir mesafe denize açıldıktan sonra geri döndü.²⁷⁸ Ordu bir savaşa hazırlanır gibi düzenle dizildi, ağır kuşatma silahları dahi hazırlandı.²⁷⁹ Yüksek bir platforma oturarak askerlere savaşmaları için işaret verdi ve savaş borazanları çaldırttı.²⁸⁰ Sonrasında hiç beklenmedik bir şekilde oldukça garip bir istekte bulundu ve savaş ganimeti olarak askerlerin deniz kabuklarını toplamalarını istedi ve sonrasında askerlere 100 *denarius* ödül dağıttı.²⁸¹ Caligula adeta deniz tanrısı Neptunus'e ya da Oceanus'a karşı zafer kazanmış gibi bir tavra büründü. Bu tuhaf olaylara anlam veremeyen ve emeklilik ikramiyeleri yarı

²⁷³ Suetonius, Caligula XLIII.

²⁷⁴ Suetonius, Caligula XLIV.

²⁷⁵ Suetonius, Caligula XLIV: Augustus tarafından 1200 *sestertius* olarak belirlenen bu ikramiye Caligula tarafından 600 *sestertius*a indirilmiştir. Bu bilgiye yalnızca Suetonius'da rastlıyoruz ve daha fazla detayı bulunmuyor. Yine de bu kararın yalnızca orada bulunan lejyonlara verilmiş bir ceza olduğu muhtemeldir. Tüm orduyu kapsayacak bir indirimle gidilseydi muhtemelen çok ciddi sonuçları olurdu ve imparatorluğun farklı yerlerindeki lejyonlarda yeni isyanlar ortaya çıkardı.

²⁷⁶ Tacitus, Agricola XIII, 2; Cassius Dio LIX, 25.1; Suetonius, Caligula XLVI.

²⁷⁷ David Woods, "Caligula's Seashells", *Greece & Rome*, Cilt: 47, Sayı: 1, 2000, s. 81.

²⁷⁸ Cassius Dio, LIX, 25.2.

²⁷⁹ Suetonius, Caligula XLVI.

²⁸⁰ Cassius Dio LIX, 25.2.

²⁸¹ Suetonius, Caligula XLVI; Cassius Dio LIX, 25.3.

yarıya düşürülen askerler arasında huzursuzluğun olduğunu tahmin etmek zor değildir. Bu sefer hakkındaki teorilerden birisi ise Caligula'nın askerleri cezalandırmak için böyle bir şey yaptığı yönündedir. Kıyıya varmadan önceki Rhenus Nehri boyunca ilerleyişi sırasında küçük muharebelere giren Caligula'nın Batavilere karşı korkaklık gösteren Legio I ve Legio XX'i aşağılamak adına böyle bir şey yaptığı görüşü vardır.²⁸²

İsyanı tetikleyen şey ise Caligula'nın korkunç girişimi oldu. Germanicus'un M.S. 14 yılında Germania Inferior lejyonları arasında çıkan isyanı kontrol altına almak için bulunduğu kampta küçük oğlu Gaius da bulunuyordu. Olaylara şahsen tanıklık eden Caligula anlaşıldığı üzere yaşananlardan dolayı buradaki lejyonlara karşı kin beslemişti. Caligula, üzerinden 25 sene geçmesine rağmen bu isyana katılan lejyonları cezalandırmak istedi.²⁸³ Şaşırtıcı olansa Caligula'nın tercih ettiği cezalandırmanın boyutudur. Caligula isyancı lejyonları tamamen katletmek istemişti.²⁸⁴ Bu daha önce görülmemiş seviyede büyük bir cezaydı.²⁸⁵ Yıllar önceki isyan ile hiçbir alakaları olmayan binlerce asker yalnızca bu lejyonların sancakları altında bulundukları için ölüme mahkûm edilmişlerdi. Caligula etrafında bulunan rütbeli kişiler tarafından akıl dışı bu kararından güçlkle vazgeçirilmiş olsa da bu lejyonlara karşı herhangi bir kıyım yapma arzusundan caymadı. Nihayetinde bu lejyonlara verebileceği en acımasız ceza olarak *decimatio* cezası verdi.²⁸⁶ Bu cezaları ilk başta gizli tutması ve yalnızca yakınında bulunan kişilerle paylaşmış olması muhtemeldir. Aksi takdirde ani bir ayaklanma olması kaçınılmazdı. *Decimatio* kararı alındıktan sonra uygulama planı yapılmış ve askerler bir tuzağa düşürülerek yakalanmak istenmiştir. Bir *contio* düzenlendiğini bildirerek askerlere silahsız bir şekilde gelmeleri emredilmişti. Askerler toplanma alanına geldiklerinde etrafları

²⁸² Peter Bicknell, "The Emperor Gaius' Military Activities in A.D. 40, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Cilt: 17, Sayı: 4, 1968, s. 505.

²⁸³ İsyanın üzerinden geçen süreye baktığımızda o zaman isyana katılan askerlerin tamamının askerlik görevlerinden terhis oldukları ve yerlerine yeni ve masum askerlerin geldiği çok net bir şekilde görülmektedir. Caligula'nın bu intikam kararı isyana katılan kişilerden ziyade doğrudan isyancı lejyonun adına karşı bir girişimdir. İsyancılarıdan ziyade lejyonu cezalandırmak istemiştir.

²⁸⁴ Suetonius, Caligula XLVIII.

²⁸⁵ Bütün bir lejyonun dağıtılması ve askerlerin onursuz şekilde terhis edilerek emeklilik ikramiyelerinden mahrum bırakılmaları bile nadir görülen fakat kabul edilebilir bir cezaydı fakat bütün bir lejyonun kılıçtan geçirilmesi hiçbir zaman söz konusu olmamıştı. Üstelik bu olayda bahsi geçen iki lejyon mevcuttu. Bu kararın aşırılığı Caligula'nın ne kadar ileri gittiğini ve düşünmeden hareket ettiğinin göstergesidir.

²⁸⁶ Suetonius, Caligula XLVIII.

silahlı süvariler tarafından sarıldı. Caligula'nın bir şey planladığından şüphelenen askerler katledileceklerini anladıklarında anlık gelişen bir tepki ile silahlarına koştular.²⁸⁷ Olayın bu kısmı en önemli noktadır. Askerler haksız yere cezalandırıldıkları için kendi canlarını savunmak pahasına imparatorun emirlerine boyun eğmek yerine ona ve onun emrindeki diğer birliklere karşı silahlarına başvurmuşlardır. Askerler için ölüm dışındaki tek yol olan isyan, bu olayda tercih edilen kurtuluş olarak ön plana çıkmıştır. Suetonius'un anlatısına göre askerlerin silahlandığını gören Caligula korkuya kapılmış ve bulunduğu yerden kaçarak doğrudan Roma'ya doğru yola koyulmuştur.²⁸⁸ Caligula'nın bu girişiminin başarısız olmasını ve Suetonius'un anlatısındaki eksik parçaları inceleyecek olursak ilk ve en kuvvetli ihtimal lejyonları kuşatan atlı birliklerin yetersiz olmasıdır. Caligula, askerlerin silahlanarak ölüm emrine karşı geleceklerini düşünmeden bu kararı almış ve hızlıca uygulamaya koymuş olduğu için yeterince ayrıntılı bir plan hazırlanmadığı varsayılabilir. Bahsi geçen lejyonların barındırdıkları asker sayıları göz önüne alındığında bu kadar askeri kılıçtan geçirmek için yine oldukça büyük sayılarda bir silahlı güce ihtiyaç vardı. Lejyonlar *decimatio* cezasına çarptırıldıklarını öğrendiklerinde içlerinden belli bir grubun isyan etmesinden tüm askerlerin toplu bir şekilde bu karara karşı çıktıkları ve silahlandıklarını düşünmek daha gerçekçidir. Bu durumda da kendilerini kuşatan atlı birliklerle bir çatışmaya girilmiş olsa her iki taraftan da büyük zayıflar verilecek ve hangi tarafın galip geleceğini önceden tahmin etmek oldukça zor olacaktı. Geç de olsa bunun farkına varan Caligula kararından geri dönse bile askerlerin yatışmayacaklarını düşünerek oradan kaçmış olabilir.²⁸⁹ Caligula bu çılgınca davranışı ve rezilliği sonrasında çıkacak söylentileri engellemek adına açıkça senatoyu tehdit edecek kadar ileri gitti.²⁹⁰

Bu olay imparatorluk dönemi askerlerinin kendi çıkarlarını ve iyiliklerini her zaman ilk sırada tuttuklarını ve gerektiğinde imparatorun kendisine dahi doğrudan isyan edebileceklerini gösterdikleri ilk olay oldu. Olayların büyümemesi ve

²⁸⁷ Suetonius, Caligula XLVIII.

²⁸⁸ Suetonius, Caligula, XLVIII.

²⁸⁹ Caligula askeri tecrübesi olmayan bir imparatordu. Bu büyük sefere de bu eksikliğini gidermek ve saygınlığını arttırmak düşüncesiyle katılmıştı. Korkak kişiliği ile bilinen Caligula askerleri hiçbir şekilde yatıştıramayacağını ve bir isyanla başa çıkamayacağını düşünerek kaçmış olabilir.

²⁹⁰ Suetonius, Caligula, XLVIII.

askerlerin isyanda kararlı bir tutum sergileyerek Caligula'nın peşine düşmemeleri muhtemelen lejyon subaylarının idari bir başarısıdır.

4.11. L. ARRUNTIVS SCRIBONIVNVS, MS. 42, KOMVTAN İSYANI

Tablo 4: Scribonianus İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebep ➤ İmparatoru makamından indirmek ve cumhuriyeti yeniden tahsis etme iddiası.
Elebaşı ➤ Dalmatia valisi Scribonianus
Bastırın ➤ Gerek kalmadı.
Kırılma Noktası ➤ Askerler aquilalarını hazırlayamayınca korkuya kapıldılar.
Lejyonlar ➤ Legio VII Macedonica, Legio XI Actiaca

İmparator Claudius'un yönetime gelişinin hemen ertesi yılı Dalmatia eyaleti valisi olan Lucius Arruntius Camillus Scribonianus²⁹¹ imparatora karşı isyan etti. Bu olayın bir komplo ya da bir isyan olarak nitelendirilmesinde herhangi bir fikir birliği bulunmamaktadır. Çoğu modern tarihçi tarafından yalnızca başarılı olamamış bir komplo olarak bahsedilse de Scribonianus'un girişimi bir noktadan sonra komplo sınırlarını aşarak oldukça büyük çaplı bir isyana dönüşmüştür. Antik kaynaklarda bu olay oldukça ciddiye alınarak detayları ile anlatılmış ve bir iç savaş anlamında "*bellum civile*" ifadesi kullanılmıştır.²⁹²

Claudius'un C. Appius Iunius Silanus'u²⁹³ idam ettirmesinin bu isyan üzerinde etkili olduğu ve hatta fitili ateşleyen ilk olay olduğu hakkında görüşler vardır. Senato'da oluşan gergin ortam sonucu senator L. Annius Vinicianus imparatora karşı bir komplo düzenlemeye başladı.²⁹⁴ Annius'un hiçbir askeri desteği olmadığı için imparatora karşı Scribonianus ile birlik olma yoluna gitti. Kendisini imparator yapmaktan çok Claudius'u imparatorluk makamından almayı istiyordu.²⁹⁵ Dio'nun anlatımına göre Scribonianus halihazırda bir isyan girişimindeydi ve

²⁹¹ PIR, A 1140.

²⁹² Suetonius, Divus Claudius XIII, 2.

²⁹³ PIR, A. 822.

²⁹⁴ Cassius Dio LX. 15.1: Antik kaynaklar arasında yalnızca Cassius Dio, Annius Vinicianus'un komplo girişiminden ve Scribonianus ile ilişkisinden bahseder. Dio'ya göre Caligula'nın ölümü sonrasında Annius'a imparatorluk teklif edilmişti.

²⁹⁵ Josip Parat, "Reconsidering the Traces of Scribonianus' Rebellion", **Stari Vjek / Ancient History**, Sayı: 48, 2016, s. 197.

imparator olarak selamlanıyordu.²⁹⁶ Hem halktan hem de 2 lejyondan destek alan Scribonianus'un vaat ettiği şey ise son derece büyük bir mesele olan cumhuriyeti. Scribonianus, Claudius'u imparatorluk makamından indirdikten sonra eski cumhuriyet rejimini yeniden tesis etme vaadinde bulunmuş ve bu sayede birçok senatörden de destek almayı başarmıştır.²⁹⁷ Scribonianus askerî açıdan profesyonel olarak 2 lejyona sahipti, Legio VII Macedonica ve Legio XI Actiaca. Bu iki lejyona ek olarak oldukça büyük sayılarda düzensiz birlikleri olan Roma vatandaşları ve yabancı birlikler tarafından destekleniyordu.²⁹⁸ Bu iki lejyon imparator Claudius'a olan bağlılık yeminlerini bozdular ve Camillus Scribonianus'a yemin ettiler. Bu yemin sonrası komplo açıkça bir isyana dönüştü. İsyân haberlerinin yayılması sonrasında birçok senatör ona katılmak için harekete geçti.²⁹⁹ Yalnızca Dio'nun anlatımında görülen Vinicianus'un Scribonianus ile anlaşması bu noktada bir çıkmaza girer çünkü Vinicianus isyân haberi yayıldığında Scribonianus'a doğru yola çıkmamış, Roma'da kalmıştır. Kendisini imparator ilan ettirmek adına fırsat kollamak için böyle bir tercihte bulunmuş olabilir.

Scribonianus, isyân ettiğini ilan ederek Claudius'a bir mektup göndermiştir. Güvenlik konusunda oldukça endişeli birisi olan imparator Claudius'u herhangi bir iç savaşa gerek kalmadan yıldırayabileceğinden emin olan Scribonianus kaleme aldığı mektupta oldukça ağır bir dil kullanarak hakaret dolu, küstahça ve tehditler içeren bir yazı ile imparatorun tahttan feragat etmesini ve imparatorluktan uzak şekilde kendi kişisel hayatına devam etmesini buyurdu.³⁰⁰ Bu mektup Claudius'u o kadar etkiledi ve korkuya düşürdü ki gerçekten de imparatorluk makamını bırakmayı ciddi ciddi düşündü ve karar vermek adına³⁰¹

Fakat Claudius herhangi bir karar vermeden ve bir hamle yapmadan isyân beş gün içerisinde kendiliğinden çözüldü. Roma askerlerinin batıl inançlara ve aynı zamanda lejyon içerisindeki kutsallara ne kadar bağlı ve inançlı olduklarını gösteren yegâne bir örnek yaşandı. İmparatora karşı kutsal bağlılık yeminlerini bozan lejyonlar yeni liderleri Scribonianus'a doğru hareket etmek istediklerinde

²⁹⁶ Cassius Dio LX, 15.2.

²⁹⁷ Cassius Dio LX, 15.3.

²⁹⁸ Cassius Dio LX, 15.2.

²⁹⁹ Cassius Dio LX, 15.3.

³⁰⁰ Suetonius, Divus Claudius XXXV,

³⁰¹ Suetonius, Divus Claudius XXXV; Cassius Dio LX, 15.4.

aquilalarını bir türlü hazırlayamadılar. Aynı şekilde sancaklarını da yerlerinden kaldırıp taşıyamadılar.³⁰² Bu yaşananlar lejyonlar arasında büyük bir gerilime ve korkuya sebep oldu. Kutsal yeminlerini bozdukları için tanrıların onlara kızgın olduğunu ve Scribonianus’a destek olmamaları gerektiği düşüncesi tüm lejyona yayıldı. Yine de askerler yeni liderlerinin yanına gittiler ve onun vaatlerini dinlediler. Fakat bu alametler sonrası askerler arasında yayılan korku öylesine fazlaydı ki Scribonianus’a itaat etmemeyi tercih ederek ona karşı da isyan ettiler.³⁰³ İsyanı bastıracak herhangi bir gücü ya da yeni bir vaadi olmayan Scribonianus bir adaya kaçtı fakat hiçbir şekilde bu olanlardan kurtulamayacağını anladığında orada intihar etti.³⁰⁴ İsyanı lejyonlar ise günah keçisi olarak kendi subaylarına yöneldiler ve isyanda kendilerini kışkırttıkları için lejyon subaylarını infaz ettiler.

Camillus Scribonianus’un ölümü sonrası kendisine gelen ve cesaretini toplayan Claudius isyandan cayan ve kendisine olan sadakat yeminlerine geri dönen askerleri çeşitli şekillerde ödüllendirdi. İmparatorun isteği ile Legio VII Macedonica ve Legio XI Actiaca lejyonlarına senato tarafından Claudia Pia Fidelis unvanları verildi.³⁰⁵

4.12. L. CLODIUS MACER, M.S. 68, KOMUTAN İSYANI

Tablo 5: Macer İsyanı’nın Önemli Noktaları

Sebebi ➤ İmparatoru değiştirme isteği.
Elebaşı ➤ Legio III Augusta Legatus’u Clodius Macer
Bastırın ➤ Trebonius Garutianus
Kırılma Noktası ➤ İmparatorun başka olaylar sebebi ile öldürülmesi sonrası Macer’in destek bulamaması ve yalnız kalması.
Lejyonlar ➤ Legio III Augusta, isyan esnasında kurulan Legio I Macriana Liberatrix

Africa’da bulunan Legio III Augusta’nın *legatusu* Clodius Macer³⁰⁶ 68 senesinde imparator Nero’ya karşı isyan etti. Bu isyan modern kaynaklarda genelde Galba ile ilişkilendirilir ve ayrı bir isyan olarak anlatılmaz fakat antik kaynaklar ve

³⁰² Suetonius, Divus Claudius XIII.

³⁰³ Cassius Dio LX, 15.3; Suetonius, Divus Claudius XIII.

³⁰⁴ Cassius Dio LX, 15.3.

³⁰⁵ Cassius Dio LX, 15.4.

³⁰⁶ PIR, C 1170.

olay örgüsü incelendiğinde Macer'in isyanının Galba'dan ayrı ve bağımsız bir şekilde geliştiği net bir şekilde görülür.³⁰⁷

Macer'in isyan etmesinde Roma'da oldukça etkili bir isim olan Calvia Crispinilla'nın³⁰⁸ kışkırtıcı rolde olduğu ve bunu sağlamak adına Africa'ya gittiği anlatılmaktadır.³⁰⁹ Macer İmparator Nero'ya karşı ayaklandığında Roma'yı oldukça ciddi bir zorlukla karşı karşıya bırakmış oldu. Macer, Africa eyaletinin Roma'ya yaptığı tüm tahıl ikmalini durdurdu. Africa eyaleti tüm Roma'nın en önemli tahıl depolarından birisiydi. Eyalet genel olarak tarıma yatkındı ve bu şekilde geçiniyorlar, Roma'ya bolca ürün gönderiyorlardı. Macer'in isyanı Roma'da kıtlık ve halkta huzursuzluk yaratmak adına oldukça kritikti.

Macer yalnızca bir lejyonun isyan için yetersiz olduğunun farkında olduğu için tamamen yeni bir lejyon daha oluşturdu. Kurucusunun adını alan bu lejyon Legio I Macriana Liberatrix olarak adlandırıldı. Lejyon yönetimdeki imparatorun kurtuluşu temsil ettikleri ve bu konudaki rollerinin vurgulanması ve teşvik edilmeleri adına onursal bir unvan olan *Liberatrix* adını aldı. Macer bu lejyonun kendisine olan bağlılıklarını sağlamlaştırmak ve kendi liderliğini de somut şekilde kanıtlamak adına kendi portresinin bulunduğu iyi kalitede gümüş *denarius* sikkeler bastırdı. Sikkelerin hepsinde olmasa da bir kısmında kendi portresi vardı ve bu portresinde herhangi bir imparatorluk imgesi bulunmuyordu. Bunu yapmasının sebebi kendisini bir imparator adayının aksine bir kurtarıcı olarak göstermek ve Nero'ya karşı gelirken senatoyu da karşısına almama çabası olabilir. İsyancılar arasında imparatora karşı gelirken senatoyu hoşnut etme ve onaylarını alma çabası oldukça sık görülen bir durumdur.

Macer'in isyanı herhangi bir sonuç getirmediği gibi yeni oluşturduğu lejyonu da herhangi bir muharebeye girişmeden isyan bastırıldı. Nero'ya karşı başlatılan isyan, Nero'dan sonra Galba'nın yönetimi devralması sonucu Galba'nın emri ile Trebonius Garutianus tarafından Macer'i öldürmek suretiyle son buldu.³¹⁰ Sonrasında Macer'in oluşturduğu Legio I Macrina Liberatrix lejyonu da dağıtıldı.

³⁰⁷ Plutarkhos, Vitae Parallelae, Galba. VI, 1: Plutarkhos, birçok kişinin Nero'yu terk ederek Galba'yı desteklediğini aktarırken yalnızca iki kişi, Galia'da Verginius Rufus ve Africa'da Clodius Macer'in Galba'dan bağımsız şekilde kendi yollarını çizdiklerini belirtiyor.

³⁰⁸ Calvia Crispinilla'nın Afrika kökenli olduğu düşünülmektedir. İmparator Nero tarafından kendisine özel bir ilgi beslenmekteydi. Crispinilla, döneminin en güçlü kadın karakterlerinden birisi olarak kapalı kapılar ardında yapılan siyasette de oldukça etkili oldu.

³⁰⁹ Tacitus, Historiae I, 73.

³¹⁰ Tacitus, Historiae I, 7; Plutarkhos, Vitae Parallelae, Galba XV.

4.13. GAIUS IULIUS VINDEK, M.S. 68, KOMUTAN İSYANI

Tablo 6: Vindex İsyanı'nın Önemli Noktaları

SebeP ➤ İmparatoru değiştirme isteği.
Elebaşı ➤ Gallia Lugdunensis valisi Vindex
Bastıran ➤ L. Verginius Rufus
Kırılma Noktası ➤ Vindex ile Rufus anlaşmasına rağmen askerlerin kargaşa yaratması.
Lejyonlar ➤ Gallia Lugdunensis lejyonları.

Nero'nun yönetiminin son zamanlarında Britannia ve Gallia halkları arasında alınan vergiler dolayısıyla büyük bir huzursuzluk hakimdi.³¹¹ O sırada Gallia Lugdunensis eyaletinin başında Gallia'dan Aquitania'nın eski kraliyet soyundan gelen şimdinin Romalı senatörü Gaius Iulius Vindex bulunuyordu. Muhtemelen Claudius döneminde senatoya terfi ettirilmişti.³¹² İmparatorun değiştirilmesi gerektiğini ve kendi halkı olan Gallialıların son derece ezildiğini düşünen Vindex Gallialı önde gelen isimleri büyük bir toplantıya çağırđı ve imparatoru değiştirmeleri ve kendisine destek vermeleri konusunda herkesi ikna etti.³¹³ Vindex imparatorun vergi politikalarının yanı sıra doğrudan kişiliğini de aşağılıyordu. Özellikle tiyatroya ve müziğe olan ilgisinden dolayı imparatoru kötölüyor ve onu ünlü Yunan tragedyalarındaki kötü karakterler ile denk tutuyordu. Philostratus eserinde Vindex'in Nero'ya söylediği şu ünlü sözü aktarır: “*Nero bir kitaracıdan çok herhangi bir şey ve bir hükümdardan çok bir kitaracıdır.*”³¹⁴ Vindex uyguladığı propagandada kendisini senato yanlısı olarak göstererek Nero'nun senatoya karşı saygısızlıklarını da yüksek sesle dile getirdi. Böylelikle kendisini bir imparator adayı olarak değil bir kurtarıcı olarak ön plana çıkarttı.

Bu isyanın dikkat çekici noktası Vindex'in kendisini imparator adayı olarak ön plana çıkartmamış olmasıdır. Özellikle eski kraliyet soyundan olması sebebi ile Gallia halkından tam destek alan Vindex'in karizmatik ve atılgan bir kişiliği vardı.

³¹¹ Cassius Dio LXIII, 22.1.

³¹² J. B. Hainsworth, “Verginius and Vindex”, *Historia, Zeitschrift für Alte Geschichte*, Cilt: 11, Sayı. 1, 1962, s. 88.

³¹³ Cassius Dio LXIII, 22.2-3.

³¹⁴ Philostratos, Vita Apollonii 5.10: “*εφε γάρ Νέρωνα εἶναι πάντα μᾶλλον ἢ κιθαρωδὸν καὶ κιθαρωδὸν μᾶλλον ἢ βασιλέα.*”

Arkasındaki gücü kendisi için kullanmama kararı alan Vindex, kendisine bir imparator adayı belirlemeye karar verdi ve o zamanın bir diğer tanındık ismi olan Hispania Tarraconensis valisi Servius Sulpicius Galba'yı aday olarak öne sürdü.³¹⁵ Galba açıkça Caesar ve Augustus unvanlarını almasa da bu desteği kabul etti.

İmparator bu isyanı bastırmak adına Legio I Itallica lejyonunu Vindex'in üzerine gönderdi. Fakat bu lejyon isyancılara ulaşana kadar isyan çoktan bastırılmıştı. Gallia Superior valisi Lucius Verginius Rufus komutasındaki üç lejyon, Legio XXI Rapax, Legio IIII Macedonica ve Legio XXII Primigenia lejyonları ile isyancılara halihazırda varmıştı. Buradan sonra işler oldukça beklenmedik şekilde devam etti. Vindex ve Rufus herhangi bir muharebeye girmeden önce karşılıklı olarak birbirlerine mesajlar gönderdiler ve nihayetinde gizli bir toplantı düzenleme kararı aldılar. Burada gizli bir anlaşmaya varıldığı ve Vindex'in Hispania'yı, Rufus'un Gallia'yı ve Galba'nın da Italia ile birlikte imparatorluğun tamamını yöneteceği bir düzen üzerinde gizli bir anlaşmaya varıldığı söylenir. Şartları net olarak bilinmese de Rufus ile Vindex'in bir anlaşma yaptığı kesin olarak kabul edilir.³¹⁶ Bu anlaşma sonrası Vindex, Rufus'un askerlerinin bulunduğu Vesentio kasabasına doğru harekete geçti. Göstermelik bir kuşatma olacaktı fakat Rufus'un askerleri üzerlerine doğru gelen Vindex ve askerlerini gördüklerinde telaşa kapılarak Rufus'un emrini beklemeden kendi inisiyatiflerini kullanıp bir muharebeye giriştiler ve galip ayrıldılar. Rufus'un askerleri anlaşmadan haberdar olsalar dahi Vindex'e ve onun desteklediği Galba'ya sıcak bakmıyorlardı. Bu olaylar sonrasında Galba senato tarafından kabul edildikten sonra dahi ona karşı isteksiz olmaları bunun bir göstergesidir.³¹⁷ Yine de her halükârda anlaşmadan haberdar olsalar da olmasalar da Rufus'un askerleri muharebeyi kazandılar. Birçok adamının öldürüldüğünü gören Vindex derin bir kedere kapıldı ve hayal kırıklığının sonucunda intihar ederek kendisini öldürdü.³¹⁸

³¹⁵ Cassius Dio LXIII, 23.1.

³¹⁶ Barbara Levick, "L. Verginius Rufus and the Four Emperors" **Rheinisches Museum für Philologie**, Cilt: 128, Sayı: 3/4, 1985, ss. 319-320: Bu görüşmeye dair detaylar Cassius Dio'nun eserini aktaran Bizanslı tarihçiler Ioannis Xiphilinus ve Antakyalı Ioannis'in anlatımlarında detaylı şekilde işlenmektedir.

³¹⁷ D. C. A. Shotter, "Tacitus and Verginius Rufus", **The Classical Quarterly**, Cilt: 17, Sayı: 2, 1967, s. 373.

³¹⁸ Cassius Dio LXIII, 24.3-4.

Böylece Vindex isyanı bastırılmış oldu. Vindex kendisi herhangi bir başarıya ulaşamamış olsa da Nero döneminin sonunu başlatan ayaklanmayı gerçekleştirmiş oldu. Vindex'in bu girişimi sonrası özellikle Galba son derece ön plana çıktı ve nihayetinde yönetimi ele geçirdiğinde Vindex'e olan minnettarlığını göstermek ve onu anmak için Vindex adına para bastırdı.

4.14. L. VERGINIUS RUFUS, M.S. 68, ASKER İSYANI

Tablo 7: Rufus İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebep ➤ Askerlerin imparatora olan bağlılıklarını yitirmeleri sonucu yeni bir lider istemeleri.
Elebaşı ➤ Kolektif
Bastıran ➤ Gerek kalmadı. Rufus askerleri kontrol altında tutmayı başardı.
Kırılma Noktası ➤ Rufus'un imparator olarak selamlanmasına rağmen bu onuru kabul etmemesi.
Lejyonlar ➤ Legio I, Legio V Alaudae, Legio XV Primigenia, Legio XVI, Legio XXI Rapax, Legio IIII Macedonica, Legio XXII Primigenia

Birden fazla lejyonu kontrol eden bir kişinin kendi askerleri tarafından imparator olarak selamlandığında ve başa geçmesi istendiğinde buna olumsuz bir cevap vermesi kayda değer bir olaydır. Germania Superior valisi Lucius Verginius Rufus, destekçisi *legatus* Fonteius Capito ile birlikte Legio I, Legio V Alauda, Legio XV Primigenia, Legio XVI, Legio XXI Rapax, Legio IIII Macedonica ve Legio XXII Primigenia lejyonlarının kontrolünü elinde tutuyordu.³¹⁹ M.S. 68 senesinde İmparator Nero'ya karşı ayaklanan Galia Lugdenensis valisi Vindex'e karşı kazanılan zafer sonrasında beklenmedik şekilde askerler arasında bir huzursuzluk patlak verdi. İmparator Nero'ya karşı imparatorluğun çeşitli yerlerinden gelen isyan haberleri lejyonları huzursuz etmişti. Vindex'e karşı kazandıkları zafer askerlerin düşünce yapılarını değiştirdi. Bu zaferde kazandıkları ganimet askerlerde aç gözlülüğe sebep oldu ve bu şekilde devam ederek savaşmayı ve kendilerine zenginlik katmayı arzuladılar.³²⁰ Bu lejyonların hizmet şartları ya da ödemeler ile ilgili bir şikayetleri yoktu, muhtemelen sadece kaybeden tarafta olmayı istemiyorlardı. Nero'nun imparatorluk makamını kaybedeceği açıkça görülüyordu. Nihayetinde

³¹⁹ Hainsworth, s. 89.

³²⁰ Tacitus, *Historiae* I, 51.

Verginius'un lejyonları Nero'ya karşı olan sadakat yeminlerini bozdular ve imparatoru artık desteklemediklerini ilan ettiler. İsyancı askerler Nero'ya ait eserleri parçalayarak imparatorluk makamını Verginius'a teklif ettiler ve onu Caesar ve Augustus olarak çağırdılar. Fakat Verginius bu teklifi kabul etmedi.³²¹ Askerler bu tavırlarında ısrar etmeye devam ettiler ve içlerinden birisi bu unvanları sancaklardan birinin altına yazdı fakat Verginius bu yazıları sildi.³²² Burada asıl önemli nokta Verginius'un bu isteği geri çevirme nedenidir. Verginius, bu isteği İmparator Nero'ya sadık olduğu için değil, farklı sebeplerden dolayı kabul etmedi. Kendisinin açıkça ileri sürdüğü sebep senatonun onayının olmamasıdır. Verginius hem kendisinin böyle bir gücü devralmayacağını hem de senato tarafından onaylanmadığı sürece hiç kimseyi desteklemeyeceğini söylüyordu.³²³ Verginius isyancı lejyonların başına geçme teklifini senatoya bağlılığı ve oradan bir onay olmaması gerekçesiyle reddetmiş oluyordu. Cassius Dio ise bu duruma bir alternatif olarak Verginius'un son derece erdemli bir davranış göstererek, herkesin arzulayacağı imparatorluk makamına karşı hiçbir ilgisinin olmaması ihtimalinden bahsediyor.³²⁴ Bu ihtimal oldukça kuvvetlidir zira Verginius isteseydi arkasında oldukça güçlü bir askeri destek vardı. Plutarkhos, Verginius'un o zamanın en kuvvetli ordusuna sahip olduğunu ifade ediyor.³²⁵ Bu olaylardan hemen sonra Verginius'un istirahate çekilmesi ve kendisini edebiyata vermesi de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Germania lejyonlarının Verginius'a yaptığı bu teklif İmparator Nero tarafından da biliniyordu. Bu isyan haberi Nero'nun kaçıışındaki kilit noktalardan birisi oldu.³²⁶ Verginius, kendi iradeleri ile imparatora karşı sadakat yeminlerini bozan ve kendisini imparator ilan etmek isteyen lejyonları kontrol altında tutmayı başardı. Imperium yetkisini kendine almak yerine son derece erdemli bir davranış göstererek senatonun inisiyatifine bıraktı ve hem hayatı boyunca hem de ölümünden sonra bu davranışıyla hatırlandı.³²⁷

³²¹ Cassius Dio LXIII, 25.1.

³²² Cassius Dio LXIII, 25.2.

³²³ Plutarkhos, Vitae Parallelae, Galba VI, 2; Cassius Dio LXIII, 25.2.

³²⁴ Cassius Dio LXIII, 25.23.

³²⁵ Plutarkhos, Vitae Parallelae, Galba.VI, 2.

³²⁶ Suetonius, Nero XLVII, 1.

³²⁷ Plinius, Epistulae IX, 19.1. "*Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam. Imperium asseruit non sibi sed patriae.*"

4.15. L. ANTONIUS SATURNINUS, M.S. 89, KOMUTAN İSYANI

Tablo 8: Saturninus İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebep ➤ Kendisini imparator yapma isteği.
Elebaşı ➤ Germania Superior valisi Saturninus.
Bastıran ➤ L. Appius Maximus Norbanus
Kırılma Noktası ➤ Donmuş durumdaki Rhenus Nehri'nin buzlarının çözülmesi sonucu barbar kavimlerden gelmesi beklenen askeri desteğin gelememesi.
Lejyonlar ➤ Legio XIV Gemina, Legio XXI Rapax

M.S. 89 senesinde Germania Superior valisi Saturninus herhangi bir gerekçe belirtmeksizin İmparator Domitianus'a karşı isyan etti.³²⁸ Saturninus'un imparatorluk makamına geçme niyetiyle isyan ettiği açıktır. Bunun dışında herhangi bir amacı ya da imparatorlardan talebi bulunmuyordu. Saturninus'un isyan için yaptığı plana göre iki farklı askeri kuvveti vardı. İlk ve halihazırda bulunan askeri gücü kendi yönetimi altındaki lejyonlarıydı. Rhenus Nehri kıyısına kurulu Mogontiacum'daki askeri üs *castrada* bulunan iki lejyon, Legio XIV Gemina ve Legio XXI Rapax Saturninus'un kendi yönetiminde olan ve isyanını destekleyen lejyonlardı. İkinci askeri dayanağı ise Rhenus Nehrinin ötesindeki kavimlerle yaptığı anlaşmalardı. Saturninus şartları bilinmeyen anlaşmalar sonucunda Rhenus Nehrinin öte tarafındaki kabilelerden kendisine yardımcı birlikler sağlamıştı. Saturninus isyan ettikten sonra İmparator Domitianus isyanı bastırmak üzere Lucius Appius Maximus Norbanus'u görevlendirdi. Savaş gerçekleşmeden hemen önce Saturninus'un planlarında olmayan bir olay gerçekleşti ve donmuş vaziyette olan Rhenus Nehri'nin buzları çözülerek eridi. Bu sebeple Suetonius'un deyimi ile "barbar müttefiklerinden" destek alamayan Saturninus, Lucius Maximus tarafından kolaylıkla mağlup edildi.³²⁹ Savaşın gerçekleştiği gün henüz zafer haberi Roma'ya ulaşmadan bir kehanetin gerçekleştiği düşünüldü zira Roma'da Domitianus'un heykelinin tepesine konan bir kartal kanatları ile onu sardı ve oldukça coşkulu çığlıklar attı.³³⁰ Bu olay halk arasında zaferin habercisi olarak yorumlandı.

³²⁸ Cassius Dio LXVII, 11.1; Suetonius, Domitianus VI, 2.

³²⁹ Suetonius, Domitianus VI, 2; Cassius Dio LXVII.

³³⁰ Suetonius Domitianus VI, 2.

Zafer sonrasında yaşananlar ise ayrı bir tartışma konusudur. Lucius Maximus zafer sonrasında Saturninus'a ait sandıkları incelemiş ve burada bulunan tüm kağıtları yakmıştır.³³¹ Burada bulunan mektuplaşmaların yakılması sebebiyle bu isyana kimlerin destek verdiği, senato içerisinde bilinip bilinmediği gibi birçok detay yok olmuştur. Yine de Domitianus söz konusu bu belgeler olmadan dahi bu isyan ile ilgili bir dizi ölüm cezası vermiştir. İşin kötü yanı ise Domitianus'un *Damnatio Memoriae*³³² uygulamasına giderek hem Saturninus hem de diğer ölüm cezası almış kişilerin herhangi bir şekilde anılmasını engellemesi ve adlarının herhangi bir kayıta geçmesini yasaklamasıdır.³³³ Domitianus'un bu uygulaması sebebiyle hem Saturninus hem de isyan ile ilgili detayları kaybetmiş durumdayız.

Bu isyanın Roma ordusuna ve lejyon yaşantısına önemli etkileri oldu. Bu tecrübe sonrası yeni bir isyan tehlikesinden çekinen Domitianus çok önemli iki kural getirdi. İlk olarak iki lejyonun aynı kampta birlikte bulunmalarını yasakladı. Ortak kamp alanları her zaman için isyan tetikleyici unsurlardı. Kalabalık ordular hem askerler arasında huzursuzluk çıkmasını ve şikayetlerin daha rahat dile getirilmesini sağlar hem de onları yöneten kişilere fazlasıyla özgüven vererek onları yoldan çıkmaya ve ellerinde tuttıkları güç ile isyan etmeye yöneltir. İkinci düzenlemesi ise doğrudan askerler ile ilgiliydi. Bir asker tarafından karargâhta bin *sestertiustan* fazla miktarda para saklamasını yasakladı. Saturninus'un isyanını bu birikimler ile finanse etmişti.³³⁴ İleride yine bu paralar kötü amaçlar için kullanılmasın diye böyle bir yasağa gidildi.

³³¹ Cassius Dio LXVII, 11.2.

³³² Kişi hakkındaki bilgilerin tüm yazılı belgelerden çıkartılması, isminin kamu binalarından silinmesi ve heykellerinin parçalanması gibi yöntemler ile kişiye dair tüm bilgilerin yok edilerek tarihten silinmesini amaçlayan uygulama. Detaylı bilgi için bkz. Der Kleine Pauly, *Damnatio Memoriae* maddesi.

³³³ Cassius Dio LXVII, 11.3.

³³⁴ Suetonius, Domitianus VII, 3; Askerler genelde terhis olduktan sonra kullanmak adına paralarını karargâhta güvenli bir şekilde biriktirirlerdi. Bu birikim bir arada tutulduğundan oldukça ciddi seviyelerde olabiliyordu.

4.16. AVIDIUS CASSIUS, M.S. 175, KOMUTAN İSYANI

Tablo 9: Cassius İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebe ➤ Kendisini imparator ilan etme isteği.
Elebaşı ➤ Mısır valisi Cassius
Bastıran ➤ İsyanıcı Cassius suikast ile öldürüldü.
Kırılma Noktası ➤ Öldü sanılan imparator M. Aurelius'un yaşıyor olduğunun anlaşılması.
Lejyonlar ➤ 3 Syria, 2 Palaestina, 1 Arabia, 1 Mısır Lejyonu

Avidius Cassius kariyeri boyunca birden fazla isyana konu oldu. İsyanın her iki tarafında da yer edinen Cassius başarılı kariyeri ve bu kariyerin talihsiz sonu sebebiyle oldukça ilgi çekici bir karakter olarak tarihe geçti. Oldukça başarılı ve eski Roma geleneklerine sağdık bir komutan olarak anılan Cassius özellikle de askeri disiplini ile ünlüydü. Askerlere herhangi bir disiplin konusunda asla taviz vermeyen Cassius kendisine Roma'nın en ünlü komutanlarından Marius'u örnek alıyor ve kendisine bu isimle hitap edilmesini istiyordu.³³⁵

Cassius askerlerine sık sık el kesme ve ölüm gibi oldukça katı disiplin cezaları vermiş ve bir olay sonrası bu sebepten dolayı isyan patlak vermiştir. Historia Augusta'da anlatıldığı üzere Cassius'un emri olmamasına rağmen bir *centurion* kendi inisiyatifini kullanarak birlikleri komuta etmiş ve Danubius Nehri kıyısında bulunan yaklaşık 3 bin Sarmatıyalıyı kılıçtan geçirerek oldukça büyük bir ganimet ile kampa geri dönmüştü. Geri döndüğünde övülmeyi ve ödüllendirilmeyi bekleyen *centurion*, Cassius tarafından ölüm cezasına çarptırılmıştı. Bu olay kampta büyük bir ayaklanmaya sebep oldu ve askerler Cassius'a karşı isyan etti. Oldukça katı disiplini ve korkusuzluğu ile bilinen Cassius, resmi giysilerini dahi giymeden kendini meydana attı ve askerleri tehdit ederek cesaretleri varsa kendisini öldürmelerini ve işledikleri suça bir de bu isyanı eklemelerini söylediğinde askerler büyük bir korkuya kapıldı. Cassius göstermiş olduğu cesaret ve soğuk kanlılık ile askerlerin saygısını ama özellikle daha fazla olacak şekilde korkularını kazandı ve böylece isyan bastırılmış oldu.³³⁶

³³⁵ Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius III.

³³⁶ Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius IV.

Yine *Historia Augusta*'da geçen anlatıya göre imparator Marcus Aurelius, disiplinlerini terk eden ve lüks bir yaşam sürmeye başlayan isyancı Suriye lejyonlarına disiplini tesis etmesi için Avidius Cassius'u atadı ve Cassius buraya gelerek son derece katı bir düzen oluşturdu. Askerlerin neredeyse tüm aktivitelerini kısıtlayan katı kurallar getirdi ve hiçbirine bu itaatsiz şekilde sürdürdükleri isyan halini devam ettirme fırsatı tanımadı.³³⁷ Buradaki disiplini düzelttikten sonra Cassius, tartışmalı bir şekilde tarihe isyancı bir kişi olarak geçeceği Mısır eyaletine gitti.

M.S. 175 senesinde imparator Marcus Aurelius bir Sarmatia kabilesi olan *Iazyges*ler ile olan savaş için kampta bulunuyordu. İsyanı tetikleyen şey Marcus Aurelius'un ölüm haberi oldu. Burada anlatı iki farklı şekilde geçse de ortak bir nokta olarak Marcus Aurelius'un karısı Faustina üzerinde birleşmektedir. Anlatılardan ilkinde göre Faustina, Marcus Aurelius'un artık güçten düştüğünü ve hem kendisini hem de ailesini koruyamayacağı için Avidius Cassius'a giderek kendini imparator ilan etmesi için cesaretlendirdiği şeklindedir.³³⁸ Diğer bir anlatıya göre ise Faustina, Avidius Cassius'a haber göndererek imparatorun sağlığının kötü olduğunu ve ona bir şey olması durumunda kendisini imparator ilan etmesi gerektiğini söyledi. Sonrasında Avidius Cassius'a imparatorun öldüğüne dair yanlış bir bilgi geldi ve zaman kaybetmeden kendisini imparator ilan etti ve gerekçe olarak da Pannonia lejyonlarının kendisini imparator olarak selamladığını söyledi. İmparatorun hayatta olduğu gerçeğini öğrendiğinde ise artık geri dönüş olmadığını anladı ve bu eylemini bir isyana dönüştürme kararı aldı. Derhal savaş hazırlıkları yapmaya başladı.³³⁹ Cassius Dio'nun anlatımı olan bu ikinci anlatım isyanın başlangıcı hakkında daha fazla detay barındırır.

3 Mayıs 175'e tarihlenen bir papirüste imparator olarak adlandırılması göz önüne alındığında Cassius'un isyanını nisan ayına ve hatta belki de mart sonuna tarihlendirmek mümkündür.³⁴⁰ İsyan haberini alan Marcus Aurelius askerlerini rahatlatmak adına bir konuşma yapar. Cassius'dan "çok yakın bir dostum" diye bahseden Marcus Aurelius askerlerine korkmamaları gerektiğini ve Cassius her ne kadar başarılı bir komutan olsa da onu destekleyen isyancı askerlerin hem sayıca

³³⁷ *Scriptores Historiae Augustae*, Avidius Cassius V.

³³⁸ *Scriptores Historiae Augustae*, Avidius Cassius VII.

³³⁹ Cassius Dio LXXII, 22-23.

³⁴⁰ Anthony R. Birley, **Marcus Aurelius A Biography**, Routledge, New York, 2001, s. 186.

hem de nitelik olarak orada bulunan kendisine sadık askerlerden daha iyi olmadığını vurguladı. Cassius'un destekçilerini yermek içinse şu ifadeyi kullandı: “*Bir kargalar ordusunun komutasında iken bir kartal ya da bir geyikler ordusunun komutasında iken bir aslan ürkütücü değildir.*”³⁴¹

Avidius Cassius oldukça ciddi bir askeri güce sahipti. İsyanına toplam dört eyaletten yedi lejyon destek verdi. Bu lejyonlardan üçü Suriye, ikisi Filistin, biri Arabistan ve yine biri Mısır lejyonlarıydı.³⁴² Daha fazla destek hedefleyen Cassius Parth savaşlarından eski dostu Verus'un desteğini alamamış aksine Verus isyan haberini imparatora bildiren kişi olmuştu. Aynı şekilde Danubius kıyılarındaki eski lejyonlarından da destek bekleyen Cassius'un destek görememesindeki en büyük etkilere birisi katı disiplini sebebi ile bu lejyonlar tarafından sevilmiyor olmasıydı.³⁴³ 7 lejyonun desteğini almak kolay bir iş değildi fakat karşısındaki ismin Tanrısal Marcus Aurelius olduğu göz önünde bulundurulursa kesinlikle bu kadar destek Cassius için yeterli değildi. Cassius senatodan da destek göremedi ve isyan haberinin Roma'ya ulaşması ile derhal vatan haini ilan edildi. Buna ek olarak tüm mal varlığına da el konulması kararı alındı. Cassius senatodan destek alamasa da korku salmayı başarmıştı. Özellikle imparatorun yokluğunu fırsat bileceği ve Roma'ya gelerek onu vatan haini ilan eden senatörler yüzünden şehri bir Tiran gibi yöneteceği düşünüldü.³⁴⁴ Marcus Aurelius Roma'daki bu endişeyi dindirmek ve başkentin güvenliğini sağlamak adına Pannonia Inferior valisi Gaius Vettius Sabinianus'u Roma'ya gönderdi. Marcus Aurelius iç savaş için hazırlık yaptığı sırada Antonius adında bir *centurion* Avidius Cassius'a saldırdı ve ona boynundan bir darbe vurdu. Bunun ardından diğer askerlerden de devamı geldi ve Cassius öldürülerek kafası kesildi.³⁴⁵

Avidius Cassius oldukça başarılı bir komutan olmasına rağmen isyanında başarısız olması ve yaklaşık 3 ay içerisinde hayatından olmasının en net sebebi rakibinin gücüdür. Şüphesiz Roma İmparatorluk tarihinin en sevilen şahsiyetlerinden birisi olan Marcus Aurelius söz konusu bu isyanda dahi oldukça erdemli bir şekilde davranmıştı. Cassius'un ailesine isyan sırasında dahi iyi davranan ve onları olaya

³⁴¹ Cassius Dio LXXII, 25.

³⁴² Birley, s. 186.

³⁴³ Birley, s. 186.

³⁴⁴ Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius VII.

³⁴⁵ Cassius Dio LXXII, 27.

dahil etmeyen Aurelius, isyan boyunca Cassius'un geri adım atacağını düşünmüş ve öldürülmesini hiçbir şekilde istememiştir. Vatan haini ilan edilmesinden öldürülmesine kadar Cassius'un başına gelen her şey Marcus Aurelius'un emirlerinin dışında onu destekleyen insanlar tarafından uygulanmıştır. Nihayetinde Cassius'un öldürüldüğünü ve başının kendisine getirildiğini öğrenen imparator Marcus Aurelius bu haberi son derece üzülmüştü.³⁴⁶

4.17. PUBLIUS HELVIUS PERTINAX, M.S. 185, ASKER İSYANI

Tablo 10: Britannia İsyanı'nın Önemli Noktaları

Sebeb ➤ İmparatoru değiştirme isteği ve bilinmeyen sebeplerden dolayı itaatsizlik hali.
Elebaşı ➤ Kolektif
Bastıran ➤ Pertinax
Lejyonlar ➤ Britannia lejyonları. Tahminen Legio II Augusta, Legio XX Valeria Victrix, Legio VI Victrix

M.S. 184 senesinde Britannia eyaletinde yerli bir kabile ayaklanması gerçekleşti ve hemen ardından da askerler arasında huzursuzluklar baş göstermeye başladı. Commodus yönetimi halihazırda çalkantıdaydı ve olası komplo dedikoduları ortalıkta geziyordu. *Praefectus Praetorio* olarak tüm praetor muhafızlarının lideri olan Tigidius Perennis hakkında imparator Commodus'a karşı bir komplo düzenlendiği söylentisi konuşulmaya başlamıştı. Commodus bu söylentilere kulak asmadığında eşi görülmemiş bir olay gerçekleşti ve Britannia lejyonlarından yaklaşık bin ila iki bin kişi arasında asker anakaraya çıkarak Roma'ya karşı yürüyüşe geçtiler ve hiçbir direnişle karşılaşmadan imparatora vardılar. Askerler Commodus'u Perennis'in komplosuna karşı uyardılar ve kanıt olarak Perennis'in kendi adına bastırdığı bir sikke gösterdiler. Bunun üzerine imparator, Perennis ile birlikte karısını kardeşlerini ve çocuklarını ölüm cezasına çarptırdı.³⁴⁷ Bu askerler Roma'ya yürümeden önce de kendi aralarında subayları Priscus'u imparator olarak selamlamak istemişlerdi fakat Priscus bunu reddetmişti.³⁴⁸ Italia'ya yürüyüp

³⁴⁶ Cassius Dio LXXII, 28.

³⁴⁷ Cassius Dio LXXIII, 9.2-4.

³⁴⁸ Cassius Dio LXXIII, 9.2.

Perennis'in ölümüne sebep olduktan sonra da sakinleşmediler. Britannia lejyonları arasındaki huzursuzluk devam etti. Bu huzursuzluğun sonucu olarak imparator Commodus, Pertinax'ı Britannia eyaletine yollama kararı aldı. Onun buradaki lejyonları kontrol altına almasını umuyordu. O sırada Britannia'da bulunan üç lejyon vardı. Legio II Augusta, Legio XX Valeria Victrix ve daha önce Pertinax'ın da görev yapmış olduğu Legio VI Victrix.

Pertinax Britannia'ya vardığında lejyonlar halihazırda bir isyan halindeydiler. Pertinax askerleri isyandan uzak tutmaya çabaladıysa da askerler başka birisini imparator olarak görmek istiyorlardı ve Historia Augusta'da bahsedildiğine göre bu aday muhtemelen Pertinax'ın kendisiydi.³⁴⁹ Yine de Pertinax isyana karışmadı ve muhtemelen Cassius Dio'nun bahsettiği "Pertinax'ın bastırdığı büyük Britannia isyanı" adaya ilk geldiğindeki askerlerin isyancı tutumudur.³⁵⁰ Pertinax ve lejyonlar arasındaki ilişki daha karmaşık bir hal aldı. Historia Augusta'da anlatıldığı üzere askerler Pertinax'a karşı oldukça büyük bir isyana giriştiler. Pertinax bu isyanı oldukça zor ve kanlı bir şekilde bastırdı. İsyancılar da birçok can aldılar ve hatta Pertinax bir çatışma esnasında katledilen birçok askerin arasında kaldı ve az kalsın kendisi de öldürülüyordu.³⁵¹ Bu isyanın nasıl bastırıldığına ve askerlerin ne şekilde cezalandırıldığına dair bir kaynak bulunmamaktadır. Olayın Pertinax tarafından bastırıldığı kesindir. Muhtemelen kendisine sadık kalan askerleri tarafından desteklendi ve bu şekilde isyanı bastırdı. Olayların ciddiyeti ve yaşanan kanlı çatışmalar göz önünde bulundurulursa askerlerin cezası oldukça büyük olmalıydı. Belirli bir gruba *decimatio* cezası uygulanmış olması oldukça kuvvetli bir ihtimaldir. İsyan neden çıktı sorusunun da net bir cevabı olmasa da tahmin yürütebiliriz. İlk ihtimal buradaki halihazırda Pertinax gelmeden önce de isyan halinde bulunan lejyonlar imparatorun değiştirilmesi isteklerinde ısrarcı olmuş olabilirler. Diğer bir ihtimal ise Pertinax'ın katı disiplini olabilir. İsyan sonrasında Pertinax, katı bir disiplin uyguladığı gerekçesiyle lejyon askerlerinin kendisine düşman olduğunu söyleyerek ve bu sebepten dolayı buradaki görevinden azat edilmeyi istedi.³⁵² Bu talep göz önünde bulundurulduğunda lejyonların bu katı disiplin sebebiyle isyan

³⁴⁹ Scriptores Historiae Augustae, Helvius Pertinax III, 6.

³⁵⁰ Cassius Dio LXXIV, 4.

³⁵¹ Scriptores Historiae Augustae, Helvius Pertinax III, 8.

³⁵² Scriptores Historiae Augustae, Helvius Pertinax III, 10.

ettiği kanısına varılabilir. Fakat kesin bir kanıya varmak mümkün değildir zira Pertinax isyanı bastırdıktan sonra oldukça sert cezalar vermiş ve yeni bir isyan çıkmasını diye alışılmıştan daha sert bir disiplin uygulamaya başlamış olabilir. Gerek isyandan önce gerekse de sonra olsun Pertinax'ın görevi bırakma sebebinin uygulamış olduğu katı disiplinin askerler tarafından tepkiyle karşılanması olmuştur. Bu talep üzerine Pertinax buraya gelişinden iki sene sonra M.S. 187'de Britannia eyaletinden ayrıldı. Askerlerin isyankâr hallerinin bu şekilde son bulduğu öngörülebilir.

SONUÇ

Roma hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerinde ordusunun sergilediği üstün başarı ile tanındı. Bu başarının en büyük temel yapı taşlarından birisi ise her zaman şüphesiz şekilde disiplin olarak görüldü. Yalnızca kendi devrinin değil, günümüze kadarki tüm askeri tarihin her zaman örnek alınan ve ideal yapı olarak gördüğü bir askeri düzen kuruldu. Askerleri disiplin cezaları ile kontrol altında tutan Roma İmparatorluğu, kendi askerlerinin düşmandan çok Roma'dan korkmasını hedefledi. Askerler gibi onları yöneten komutanlar da Roma'dan korkmalı ve imparatorlarına sadık kalmalıydılar. Augustus'un Roma tarihini tamamen değiştiren yeni düzeninin en çok etkilediği alanlardan birisi de ordu sistemi oldu. Augustus rütbesiz bir erden bir eyaletin en üst yöneticisine kadar herkesin ona sorgusuz sualsiz bağlanmalarını ve kendilerini ona muhtaç hissetmelerini sağlayan bir sistem kurdu. Bu sayede asker ve yöneticilerin aklında herhangi bir isyan düşüncesi oluşmasının önüne geçeceğini düşünen Augustus bu girişiminde kısmen başarılı oldu ve askeriye tarafından son derece sevilen ve korkulan bir imparator oldu. Augustus'un ölümü sonrasında ilk çatlaklarını veren Roma ordusu imparatorluk tarihi boyunca sorunsuz bir dönem yaşamadı.

Roma ordusu günümüzde hiçbir kusuru olmayan bir savaş makinesi olarak görülmeye devam ediyor. Fakat bunun tam anlamı ile böyle olmadığını ve işleyen bu makinenin zaman zaman sekteye uğradığını göz ardı etmemek gerekir. Burada önemli nokta Roma ordusu gibi katı disipliniyle bilinen bu sistemi sekteye uğratan olayların gerekçeleridir. Hiçbir zaman sebepsiz yere bir isyan olayı yaşanmadı. Roma disiplininin ve sadakatinin önüne geçecek yegâne şey ise her zaman bireysel çıkarlar oldu. Rütbesiz erden en yüksek rütbeli yöneticilere kadar herkes için isyan bir fırsat ve kendi çıkarına yarar sağlama aracı oldu. Çoğu asker içinde bulunduğu şartları iyileştirmek adına isyan ederken çoğu yönetici ise kendisini daha iyi konumlara, belki de en tepeye çıkartmak amacıyla isyan yoluna başvurdu. Kişisel çıkarlar dışında kişisel kin ve nefret de isyanların en büyük tetikleyicisi oldu ve Roma'da sevilmeyen imparatorlar her zaman isyan tehlikesini hissederek hüküm sürdüler. Bazı imparatorlar için bu isyan korkusu paranoyaklık seviyelerine kadar ulaştı.

Roma isyanları engelleme konusunda kusursuz olmasa da isyanların kalıntılarını yok etmek konusunda kusursuza yakındı. İmparatorluğu ayakta tutan en önemli şeylerden birisi isyanlar istediği kadar büyük ya da etkili olursa olsun ordunun her an yenilenen ve diri tutulan bir yapıda olmasıdır. Roma, lejyonları sürekli diri tutmak adına çabalamış ve lejyonlar arasında ayrıma gitmeksizin her biri ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Mümkün olduğunca isyancı lejyonlara toplu halde kin tutulmamış veya fişleme yapılmamıştır. Bu sayede askerler tövbe etmeleri sonucunda affedileceklerini ya da çok geç olmadan isyandan dönerek imparatora sadık kalırlarsa ödüllendirileceklerini biliyorlardı. Birçok isyanın henüz bir askeri müdahaleye ihtiyaç duyulmadan kendi kendisini bastırıyor olma sebebi bu olmuştur.

Roma ordusu isyana yatkın olmasa da isyan etmesi durumunda taşıdığı potansiyel risk ile her zaman kırılgan ve dikkat edilmesi gereken bir yapıda olmuştur. İmparatorların ve senatonun her zaman öncelikli olarak ilgi gösterdikleri ordu ve onun temel yapı taşı olan lejyonlar imparatorluk tarihi boyunca doğrudan veya dolaylı yoldan siyaseti her zaman etkilemişlerdir. Ne kadar iyi tasarlanmış ve düzene sokulmuş olursa olsunlar Roma lejyonları sanılanın aksine sorunsuz işleyen bir makine olmamışlar, bazı durumlarda potansiyel güçleri sebebiyle imparatora karşı belki de sınır ötesi düşmanlardan daha büyük bir tehlike olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

KAYNAKÇA

Epigrafik Kaynaklar

Corpus Inscriptionum Latinarum
Inscriptiones Latinae Selectae
Prosopographia Imperii Romani
Roman Inscriptions of Britain

Antik Kaynaklar

Augustus, **Ankara Anıtı**, çev. Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009.

Appian, **Roman History, The Civil Wars**, çev. Horace White, Harvard University Press, Londra, 1912.

Caesar, **The Civil Wars**, çev. A. G. Peskett, Harvard University Press, Londra, 1914.

Cicero, **The Orations of Marcus Tullius Cicero**, çev. C. D. Yonge, George Bell & Sons, Londra, 1903.

Cicero, **Epistulae ad Familiares**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Cassius Dio, **Dio's Roman History**, çev. Earnest Cary, Harvard University Press, Londra, 1955.

Dionysios of Halicarnassos, **Roman Antiquities**, çev. E. Cary, Harvard University Press, Londra, 1950.

Historia Augusta, **The Scriptores Historiae Augustae I**, çev. David Magie, Harvard University Press, Londra, 1991.

Eutropius, **Roma Tarihinin Özeti**, çev. Çiğdem Menzilioğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

Publius Ovidius Naso, **Dönüşümler I-XV**, çev. Asuman Coşkun Abuagla, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.

Pliny The Elder, **The Natural History**, çev. John Bostock, M.D., F.R.S., H.T. Riley, B.A., George Bell & Sons, Londra, 1893.

Polybius, **The Histories**, çev. W. R. Paton, Harvard University Press, Londra, 1923.

Plutarch, **Plutarch's Lives: Aratus, Artaxerses, Galba, Otho**, çev. Bernadotte Perrin, Harvard University Press, Londra, 1962.

Philostratus, **Life of Appollonius of Tyana**, çev. F. C. Conybeare, Harvard University Press, 1989.

Quintilian, **The Institutio Oratoria**, çev. H. E. Butler, Harvard University Press, Londra, 1959.

Suetonius, **On İki Caesar'ın Yaşamı**, çev. Gül Özaktürk, Ü. Fafo Telatar, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2019.

Tacitus, **The Annals**, çev. Alfred John Church, William Jackson Brodribb, Random House, New York, 1942.

Tacitus, **The History**, çev. Alfred John Church, William Jackson Brodribb, Random House, New York, 1942.

Titus Livius, **Roma Tarihi: Şehrin Kuruluşundan İtibaren**, çev. Sabahat Şenbark, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999.

Vergil, **Aeneid**, çev. Theodore C. Williams, Houghton Mifflin Co., Boston, 1910.

Modern Kaynaklar

Barrow, Reginald H. **Romalılar**, çev. Ender Gürol, İz Yay., İstanbul, 2018.

Birley, Anthony R. **Marcus Aurelius A Biography**, Routledge, New York, 2001.

Bowman, Alan K., Edward Champlin ve Andrew Lintott, **The Cambridge Ancient History Volume X**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Brice, Lee L. **New Approaches to Greek and Roman Warfare**, Wiley Blackwell, New Jersey, 2020.

Campbell, J.B. **The Emperor and The Roman Army 31-BC – AD 235**, Clarendon Press, Oxford, 1984.

Collins, Stephen Dando. **Legions of Rome The Definitive History of Every Roman Legion**, Quercus, New York, 2010.

Faulkner, Neil. **Roma: Kartalların İmparatorluğu**, çev. Çağdaş Sümer, Yordam Yay., İstanbul, 2020.

Fulkerson, Laurel. **No Regrets Remorse in Classical Antiquity**, Oxford University Press, Oxford, 2013.

Goldsworthy, Adrian. **The Complete Roman Army**, Thames & Hudson, Londra, 2007.

Gradel, Ittai. **Emperor Worship and Roman Religion**, Clarendon Press, Oxford, 2002.

Hornblower, Simon ve Antony Spawforth, **The Oxford Classical Dictionary**, Oxford University Press, Oxford, 2012.

Keppie, Lawrence. **The Making of the Roman Army From Republic to Empire**, Routledge, Londra, 2005.

Le Bohec, Yann **The Encyclopedia of the Roman Army**, Wiley Blackwell, Oxford, 2015.

Le Bohec, Yann. **The Imperial Roman Army**, Routledge, Londra, 2000.

Lintott, A. W. **Violence in Republican Rome**, Oxford University Clarendon Press, Oxford, 1968.

Montesquieu, **Romalıların Yükselişı ve Çöküşü**, çev. Ahmet Saki, Köprü Yay., İstanbul, 2014.

Parker, H.M.D. **The Roman Legions**, Barnes & Noble, New York, 1993.

Phang, Sara Elise. **Roman Military Service Ideologies of Discipline in the Late Roman Republic and Early Principate**, Cambridge University Press, New York, 2008.

Potter, David S. **A Companion to The Roman Empire**, Blackwell, Oxford, 2006, s. 296.

Ramsay, William. **A Manual of Roman Antiquities**, Charles Griffin and Company, Londra, 1901

Santosuosso, Antonio. **Storming the Heavens Soldiers, Emperors And Civilians in the Roman Empire**, Westview Press, Colorado, 2003.

Sherwin-White, A. N. **The Roman Citizenship**, Oxford University Press, Oxford, 1996.

Showerman, Grant. **Rome and the Romans A Survey and Interpretation**, Macmillan Company, New York, 1931.

Smith, William. **Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, Little Brown and Company, Boston, 1859.

Southern, Pat. **The Roman Army A Social and Institutional History**, ABC-Clio, California, 2006.

Treggiari, Susan **Roman Freedmen During The Late Republic**, Oxford University Press, Oxford, 1969.

Watson, G. R. **The Roman Soldier**, Cornell University Press, New York, 1985.

Willem M. "The Early Roman Empire: Consumption" **The Cambridge Economic History of the Greco-Roman World**, Ed. Walter Scheidel, Ian Morris, Richard P. Saller, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

Zanker, Paul. **The Power of Images in the Age of Augustus**, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1988.

Ziegler, Konrat ve Walther Sontheimer, **Der Kleine Pauly: Lexicon der Antike**, Alfred Druckenmüller Verlag in Stuttgart, Stuttgart, 1964.

Makaleler

Bardouille, Jérôme. “La Place et l’importance des messages divins chez les soldats de l’armée romaine à l’époque impériale,” **Pallas**, Sayı: 83, 2010, ss. 413-423.

Bicknell, Peter. “The Emperor Gaius’ Military Activities in A.D. 40,” **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Cilt: 17, Sayı: 4, 1968, ss. 496-505.

Coulston, Jon. “Courage and Cowardice in the Roman Imperial Army”, **War in History**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2013, ss. 7-31.

Goldberg, Charles. “Decimation in the Roman Republic,” **The Classical Journal**, Cilt: 111, Sayı: 2, 2015, ss. 141-164.

Guillaume-Coirier, Germaine. “L’ars Coronaria Dans La Rome Antique,” **Revue Archéologique**, Sayı: 2, 1999, ss. 331-370.

Hainsworth, J. B. “Verginius and Vindex”, **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Cilt: 11, Sayı: 1, 1962, ss. 86-96.

Henaut, Julien. “La Décimation: une réponse légitime des généraux romains à la couardise et l’insubordination?”, **Revue belge de philologie et d’histoire**, Cilt: 94, Sayı: 1, 2016, ss. 165-182.

Lee, A.D. Food Supply and Military Mutiny in the Late Roman Empire, **Journal of Late Antiquity** Cilt: 12, Sayı:2, 2019, ss. 277-297.

Levick, Barbara. “L. Verginius Rufus and the Four Emperors” **Rheinisches Museum für Philologie**, Cilt: 128, Sayı: 3/4, 1985, ss. 318-346.

Linderski, J. “Silver and Gold of Valor: the Award of “armillae” and “torques” **Latomus**, Cilt: 60, Sayı: 1, 2001, ss. 3-15.

Malloch, S. T. V. "The End of the Rhine Mutiny in Tacitus, Suetonius, and Dio", **The Classical Quarterly**, Cilt: 54, Sayı: 1, 2004, ss. 198-210.

Parat, Josip. "Reconsidering the Traces of Scribonianus' Rebellion", **Stari Vijek / Ancient History**, Sayı: 48, 2016, ss. 191-212.

Seston, William. "Les vétérans sans diplômes des légions romaines," **Publications L'École Française de Rome**, Sayı: 43, 1980, ss. 231-251.

Shotter, D. C. A. "Tacitus and Verginius Rufus", **The Classical Quarterly**, Cilt, 17, Sayı: 2, 1967, ss. 370-381.

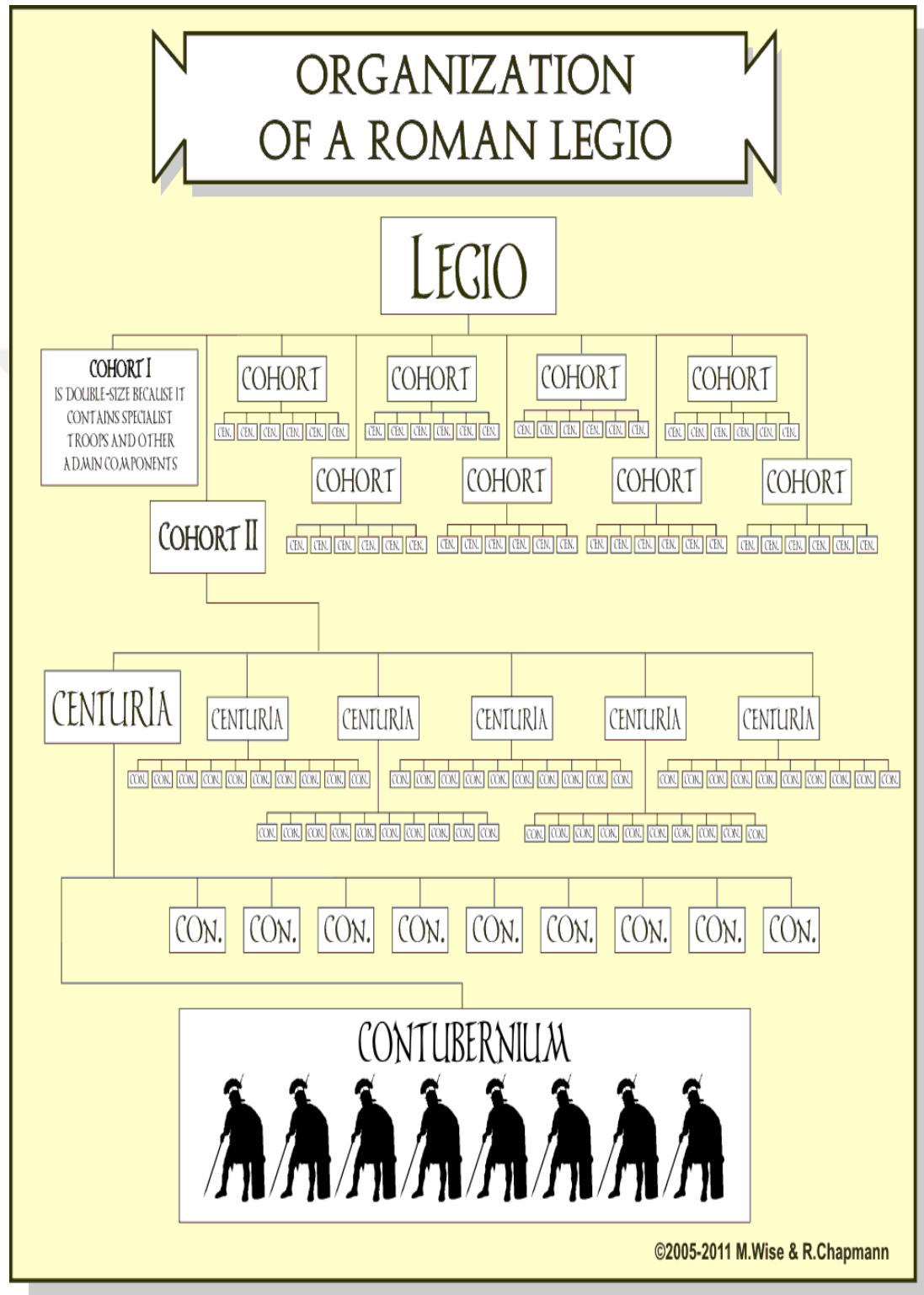
Wolff, Catherine. "Les volontaires dans l'armée romaine jusqu'à Marius" **Latomus**, Cilt: 69, Sayı: 1, 2010, ss. 18-28.

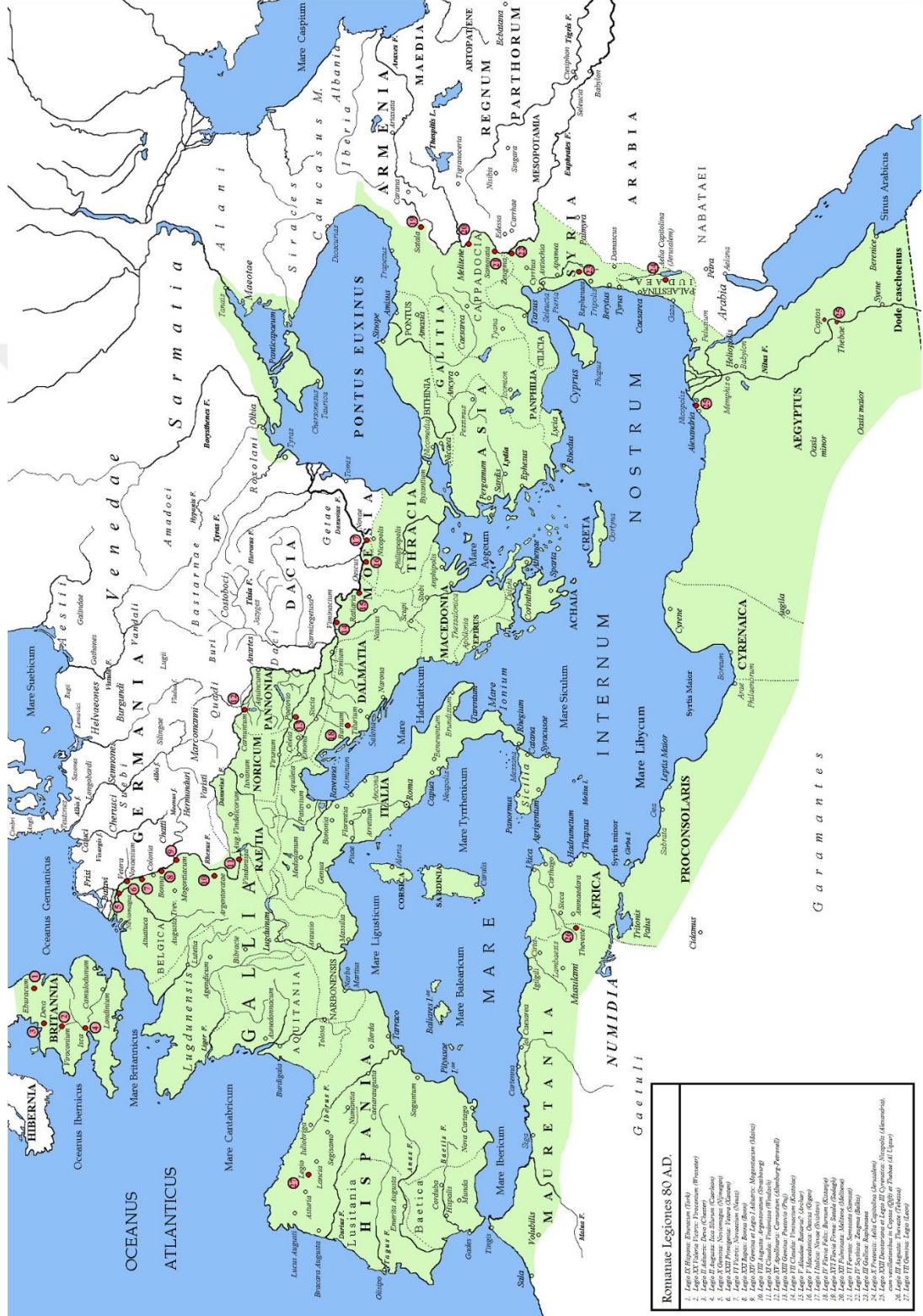
Ek 1: Roma İmparatorluk lejyonlarının listesi.

<i>Legions of the Principate</i>			
<i>Legion</i>	<i>Formed</i>	<i>Destroyed/disbanded</i>	<i>Notes</i>
I Germanica	Late Republic	dis. AD 70	Disbanded after Civilis' revolt
I Adiatrix pia fidelis	Nero		Originally formed from men drafted from the fleet
I Italica	Nero		Raised in Italy. All the original recruits are supposed to have been 1.8 m (6 ft) tall
I Macriana	Nero	dis. AD 69–70	Short-lived, civil war legion
I Flavia Minervia pia fidelis	Domitian		Titles awarded for loyalty to Domitian
I Parthica	Severus		Raised for his Parthian expedition
II Augusta	Late Republic/ Augustus		Probably originally called Gallica
II Adiatrix pia fidelis	Nero		Originally formed from men drafted from the fleet
II Italica	M. Aurelius		Probably formed in AD 165
II Parthica	Severus		Raised for his Parthian expedition
II Traiana fortis	Trajan		'Strong', probably awarded for service in Dacia
III Augusta pia fidelis	Late Republic/ Augustus		
III Cyrenaica	Late Republic		
III Gallica	Caesar		
III Italica concors	M. Aurelius		'United', probably formed in AD 165
III Parthica	Severus		Raised for his Parthian expedition
III Macedonica	Caesar	dis. AD 70	Disbanded for defection to Civilis
III Flavia felix	Vespasian		'Lucky', formed from the legions disbanded in AD 70
III Scythica	M. Antony?		
V Alaudae	Caesar	dstr. under Domitian?	The 'Larks', originally raised in Transalpine Gaul
V Macedonica	Late Republic		
VI Ferrata fidelis constans	Caesar		The 'Ironsides', faithful and constant
VI Victrix	Late Republic		'Victorious'
VII Claudia pia fidelis	Caesar		Given titles for remaining loyal to Claudius in AD 42
VII Gemina	Galba		'Twin' – probably reformed from two legions c. AD 70
VIII Augusta	Late Republic		
IX (or VIII) Hispana	Late Republic	dstr. under Hadrian?	Possibly destroyed during the Bar Kochba rebellion in Judaea
X Fretensis	Late Republic		Fretensis was the strait between Italy and Sicily
X Gemina	Caesar		'Twin', formed from amalgamation of two units
XI Claudia pia fidelis	Late Republic		Given titles for remaining loyal to Claudius in AD 42
XII Fulminata	Caesar		The 'lightening-thrower'
XIII Gemina pia fidelis	Late Republic		'Twin', formed from amalgamation of two units
XIV Gemina Martia Victrix	Late Republic		Another 'twin'. Other titles awarded for suppressing Boudicca's revolt in AD 60–61
XV Apollinaris	Augustus		Augustus claimed a special relationship with the god Apollo
XV Primigenia	Caligula	dis. AD 70	Disbanded for defection to Civilis
XVI Gallica	Augustus	dis. AD 70	Disbanded for defection to Civilis
XVI Flavia Firma	Vespasian		Reformed as new unit from XVI Gallica
XVII	Augustus	dstr. AD 9	Destroyed in Germany
XVIII (or XIII)	Augustus	dstr. AD 9	Destroyed in Germany
XIX	Augustus	dstr. AD 9	Destroyed in Germany
XX Valeria Victrix	Augustus		Probably awarded titles for suppressing the Boudiccan revolt in AD 60–61
XXI Rapax	Augustus	dstr. under Domitian?	'Grasping', i.e. greedy for victory
XXII Deiotariana	Augustus	dstr. under Hadrian?	Formed from the army of the Galatian King Deiotarus
XXIII Primigenia pia fidelis	Caligula		
XXX Ulpia Victrix	Trajan		Raised for the Dacian Wars, during which it won the title 'victorious'

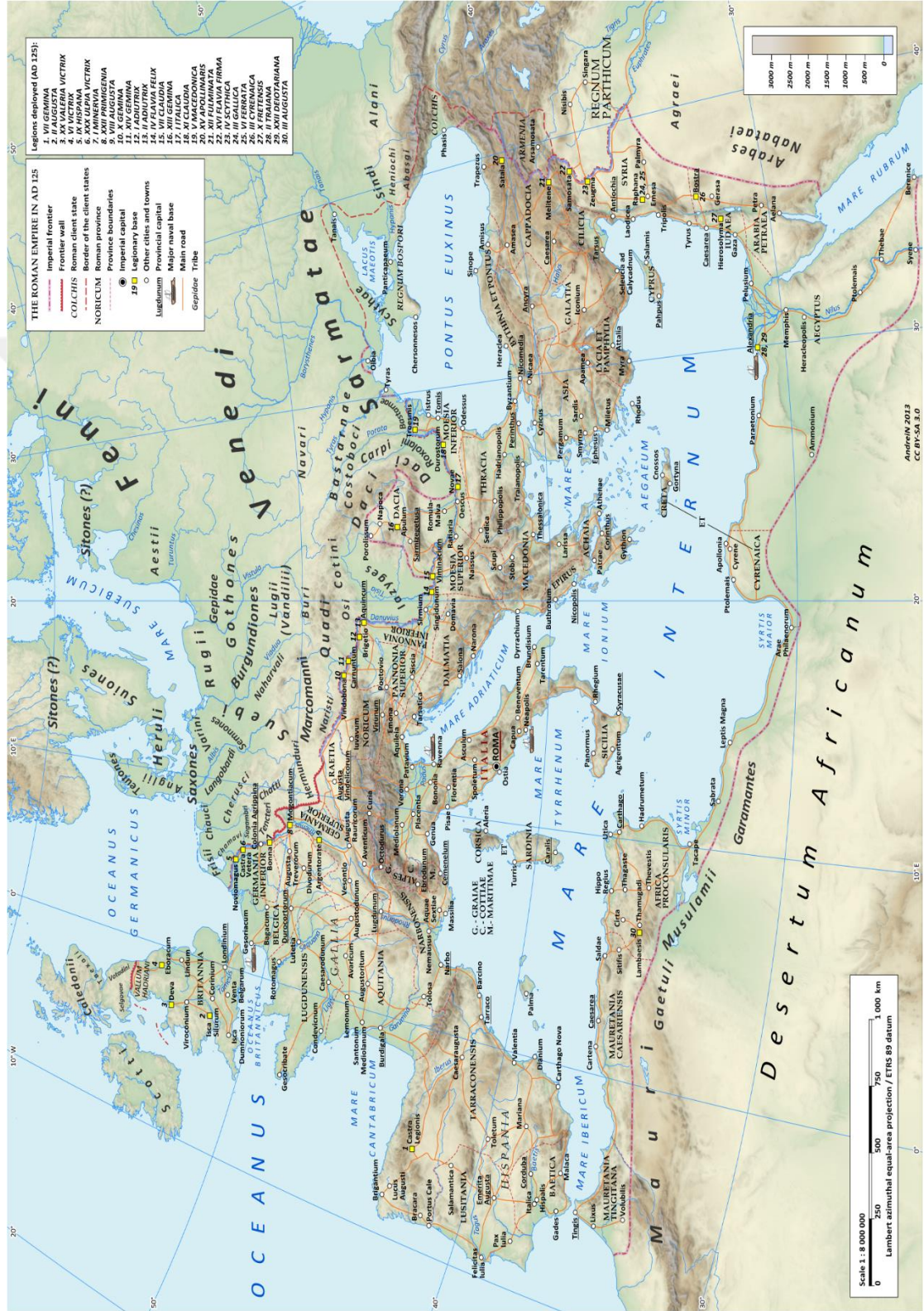
Ek 2: Roma lejyonunun yapısı.

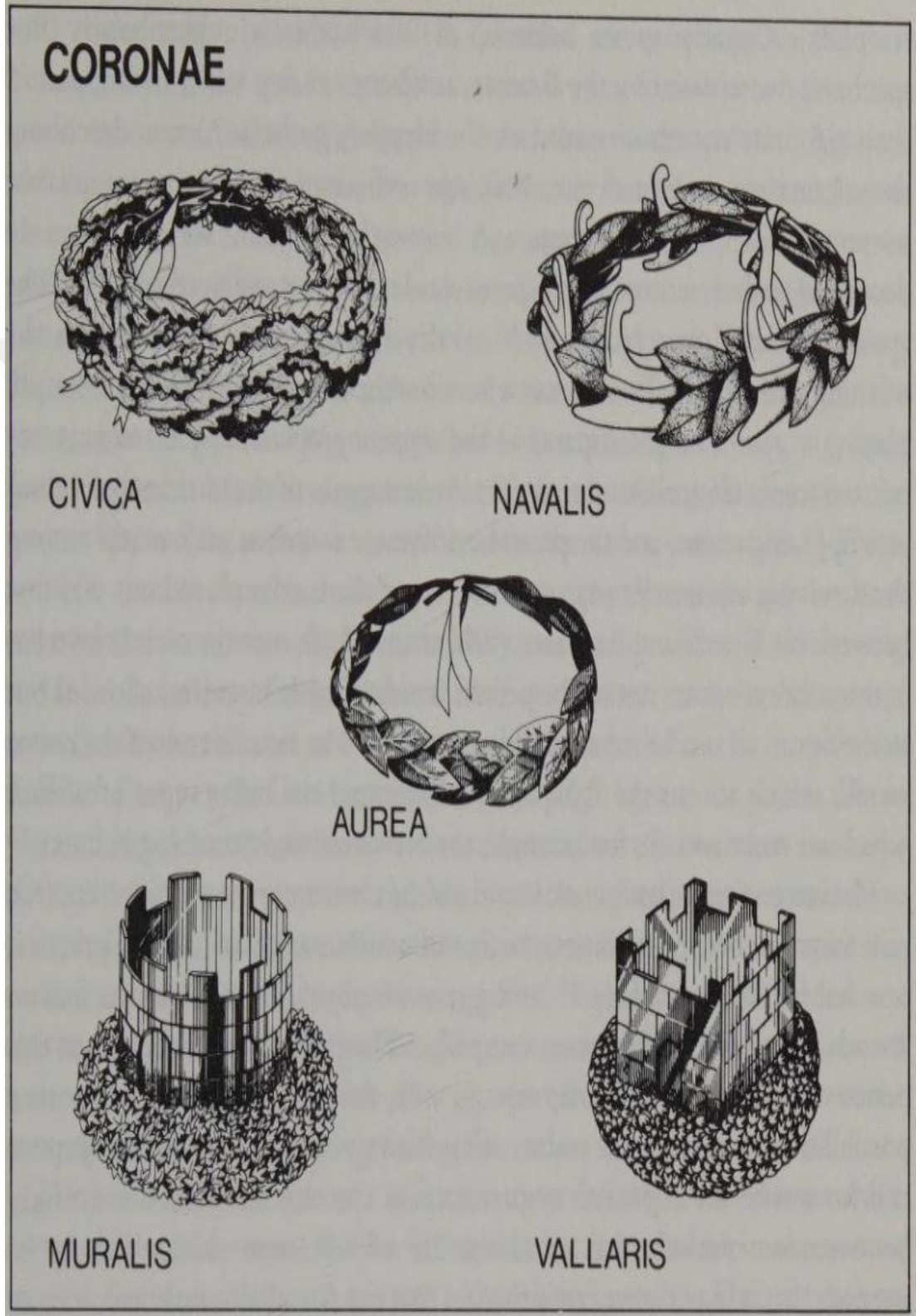
Ek 3: M.S. 80 senesinde Roma lejyonlarının konumları.

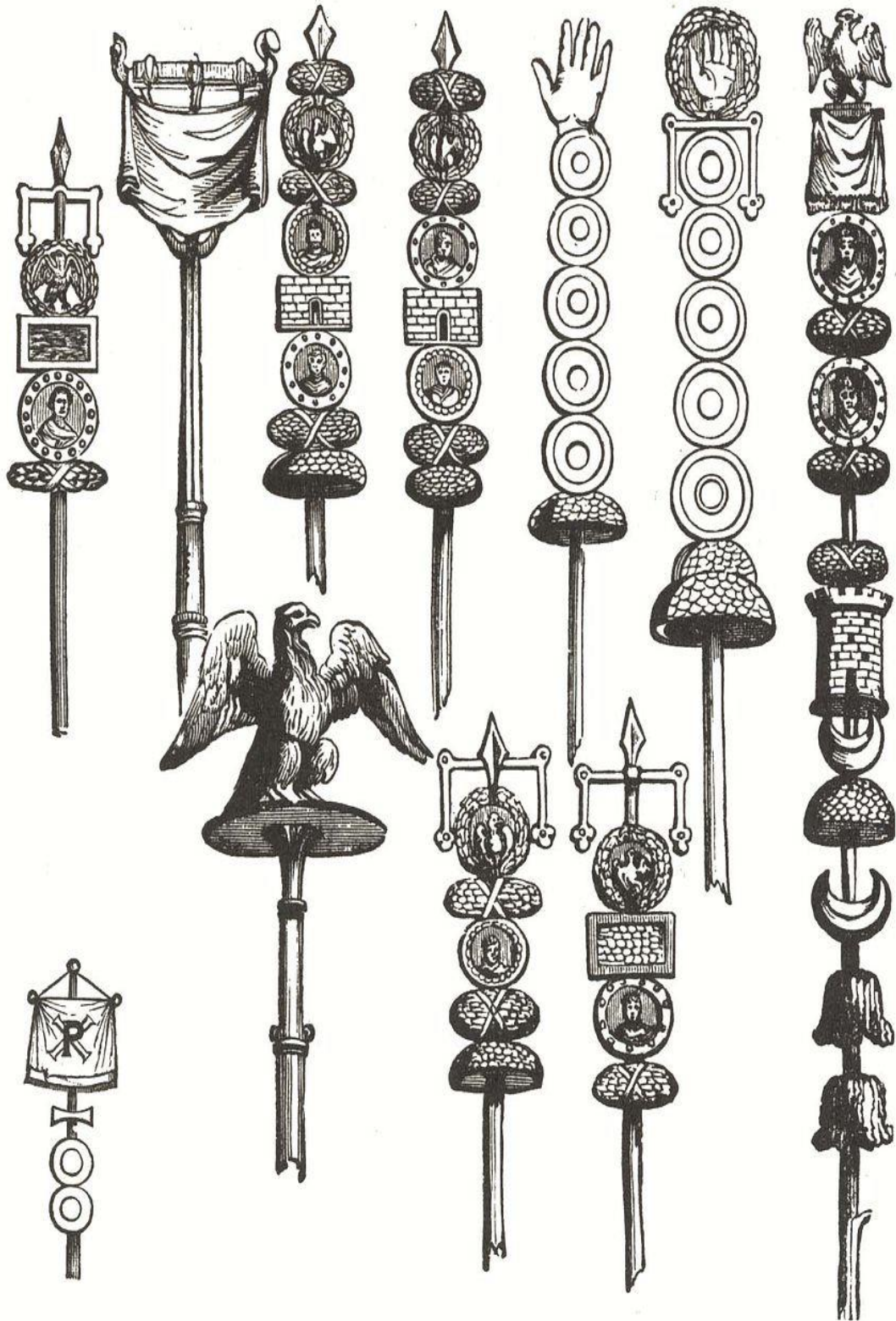
Ek 4: M.S. 125 senesinde Roma lejyonlarının konumları.

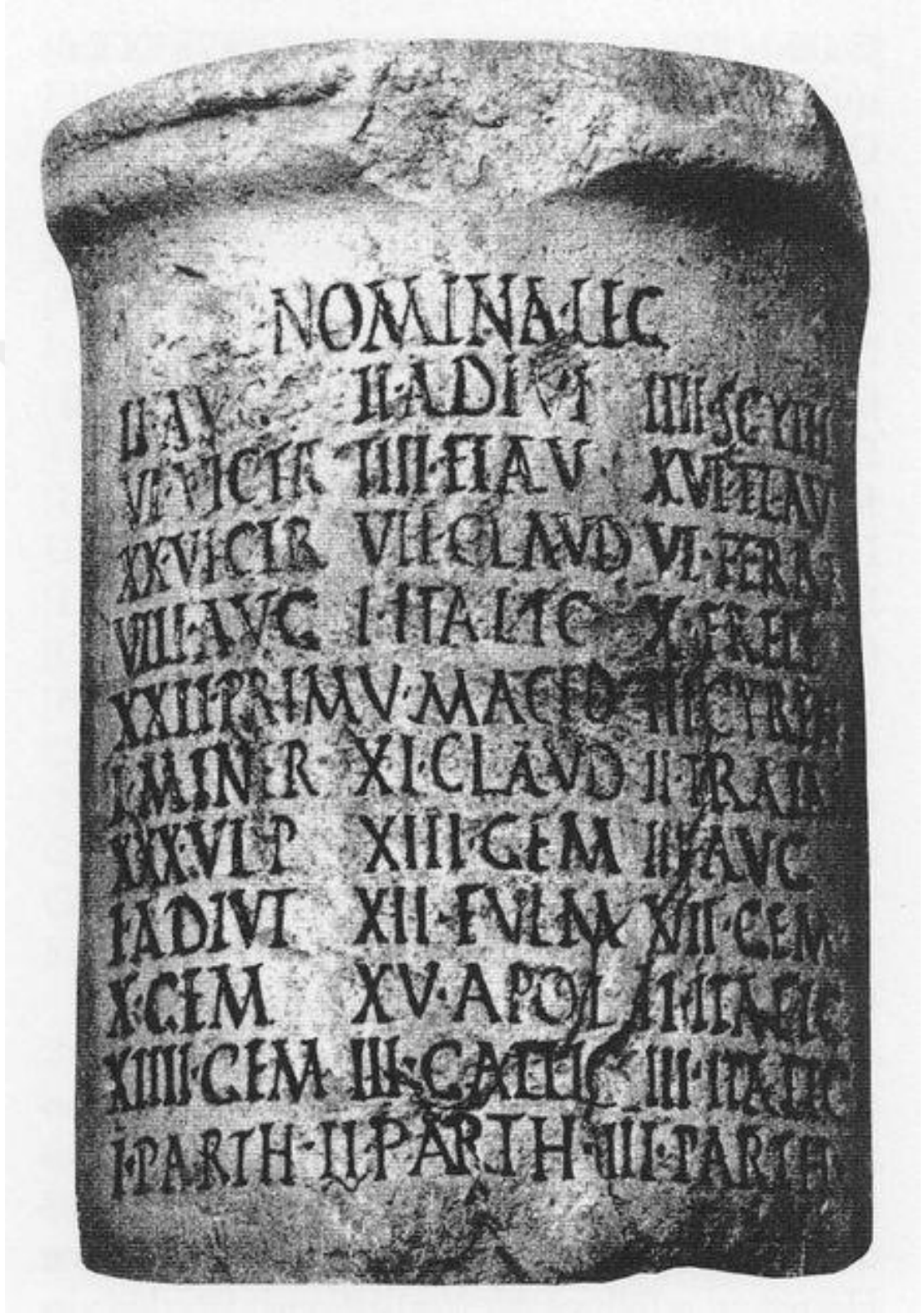
Ek 5: Askeri ödüllerden *coronae* türleri.

Ek 6: Lejyonların kutsal sancağı *aquila* ve diğer sancaklar.

Ek 7: Döneminin tüm lejyonlarını liste halinde içeren bir yazıt. CIL VI, 3492.

Ek 8: Lejyonların amblemleri.

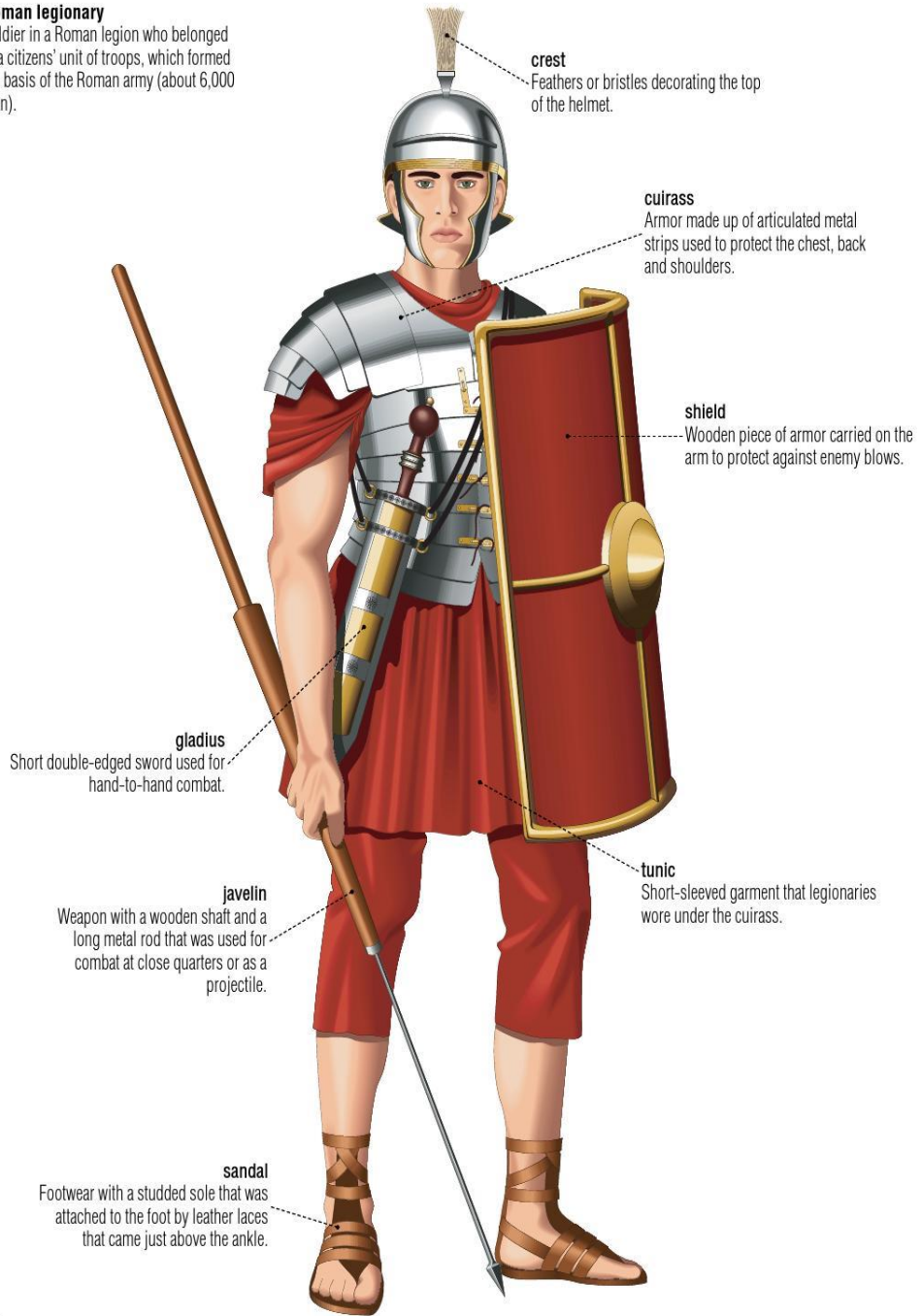
Ek 9: Lejyonların temel askeri birimi olan lejyoner.

elements of ancient costume

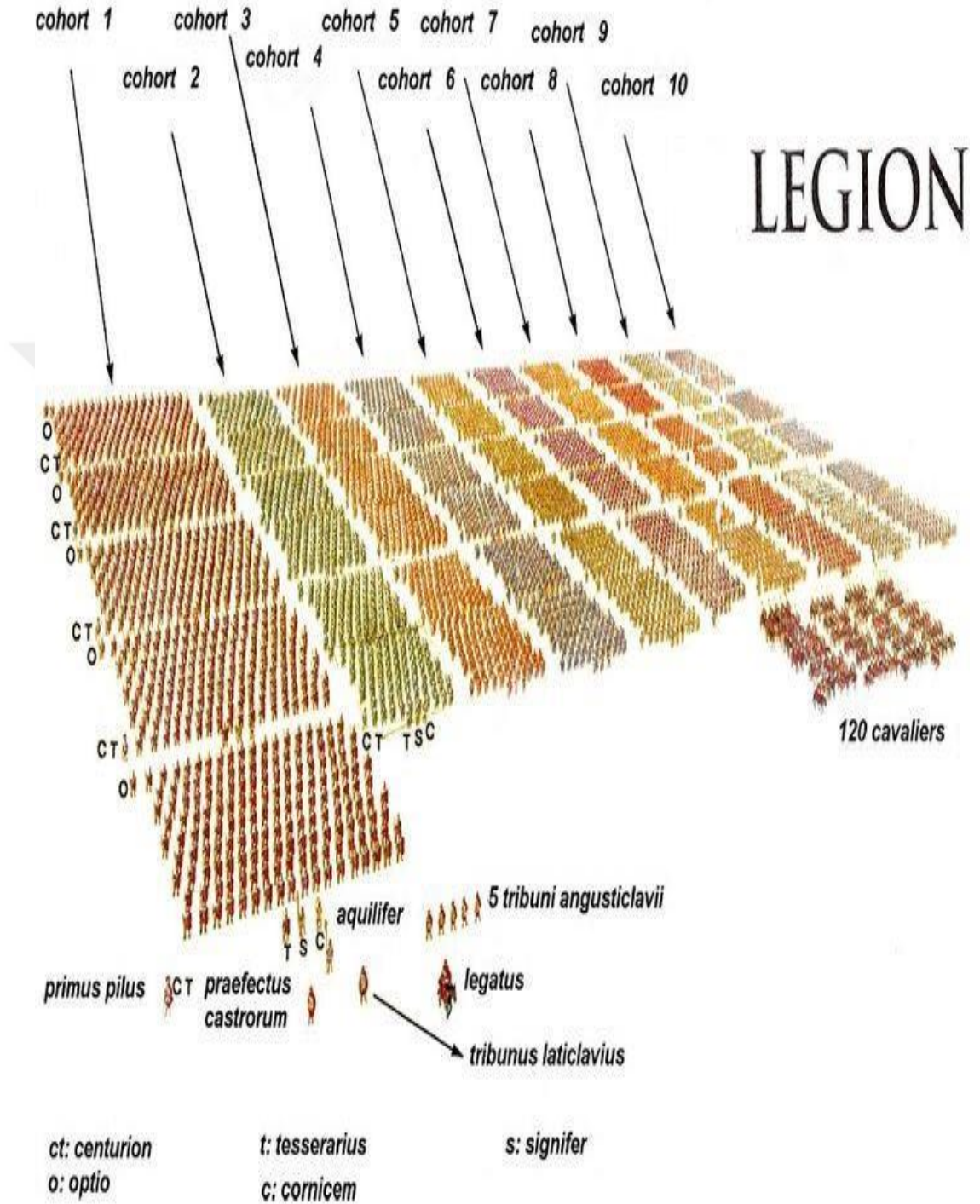
CLOTHING

Roman legionary

Soldier in a Roman legion who belonged to a citizens' unit of troops, which formed the basis of the Roman army (about 6,000 men).

Ek 10: Tüm birimleriyle lejyon dizilişi.

Ek 11: *Decimatio* cezası.

